

Часопис за духовни препород

Уместо увода
Догматика
Огледи из канонског и црквеног права
Уметност и историја
Духовни путокази
Библијска теологија
Духовни живот
Из старе црквене штампе
Актуелне теме
Међуцрквена хроника

Година девета / Призрен 2001 – Бр. 4 [36]

Година девета / Призрен 2001 – Бр. 4 [36]

Година девета / Призрен 2001 – Бр. 4 [36]

С благословом Његовог Преосвештенства
Епископа рашкопризренског др Артемија

Издаје: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА

Главни и одговорни уредник:
Војислав Јовичић

Уређивачки одбор:
епископ Атанасије (Ракића)
архимандрит Јован (Радошављевић)
пројојереј саврофор Милутић (Тимошијевић)
пројојереј Зоран Грујић
јеромонах Симеон (Виловски)
јеромонах Сава (Јањић)

Технички уредник:
Војислав Јовичић

Тираж: 1000 примерака

Часопис излази четири пута годишње.
Дозвољено је прештампавање чланака уз обавезно цитирање.

Адреса издавача: ЕПАРХИЈА РАШКОПРИЗРЕНСКА
38400 ПРИЗРЕН, тел. 029/25426

Компјутерска припрема АС, Београд
Штампа:

УМЕСТО УВОДА

МОЛИТВЕНО УЗДИСАЊЕ

ЈЕРОСХИМОНАХА ПАРТЕНИЈА (КИЈЕВСКОГ)

- 1) Када ја, измучен болешћу, осетим приближавање краја земнога постојања мога: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 2) Када јадно срце моје при последњим ударцима својим стане да малаксава и мучи се самртним мукама: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 3) Када се очи моје последњи пут оросе сузама при помисли, да сам током живота свога жалостио Тебе, Боже, гресима својим: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 4) Када брзо куцање срца почне убрзавати излазак душе моје: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 5) Када самртно бледило лица мога и тело моје које се хлади погоди страхом блиске моје: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 6) Када се вид мој помрачи и глас прекине, окамени се језик мој: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 7) Када страшна привиђења и визије почну да ме доводе до очајања у милосрђе Твоје: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 8) Када душа моја, погођена сећањима мојим на преступе и страхом од суда Твога, изнемогне у борби са непријатељима спасења мога, који се усиљавају да ме одвуку у област мрака мучења: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 9) Када ме ороси самртни зној и душа са болном патњом стане да се удаљује од тела: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 10) Када смртни мрак закрије од мутног погледа мога све предмете света овога: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 11) Када се у телу моме прекрати сваки осећај, обамру жиле и скамене се мишице моје: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.
- 12) Када до слуха мога не буду допирале више људске речи и земаљски звуци: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.

13) Када душа стане пред лице Твоје, Боже, у ишчекивању одредбе Твоје: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.

14) Када стану да извршавају праведни суд Твој, који одређује вечну судбу моју: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.

15) Када тело, напуштено од душе, постане пленом црва и трулежи и коначно сав састав мој претвори се у шаку праха: ГОСПОДЕ, ПОМИЛУЈ МЕ.

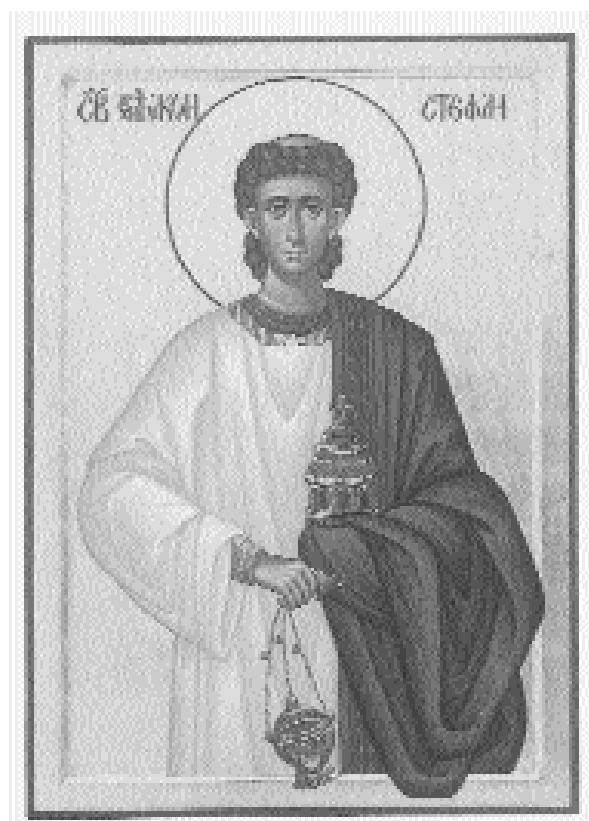
16) Када трубни глас пробуди све при другом доласку Твоме и отвори се књига дела мојих, ГОСПОДЕ ИСУСЕ ХРИСТЕ, СИНЕ БОЖЈИ, ПОМИЛУЈ МЕ ГРЕШНОГА СЛУГУ ТВОГА (име). У РУКЕ ТВОЈЕ, ГОСПОДЕ, ПРЕДАЈЕМ ДУХ МОЈ. АМИН.

МОЛИТВА СВЕТИМ НОВОМУЧЕНИЦИМА И ИСПОВЕДНИЦИМА РУСКИМ

О свети новомученици и исповедници руски: архијереји и њасѣири Цркве Христѣове, Царски сѣрадалници, благоверни кнежеви и кнеѣиње, храбри војници, монаси и мирјани, блаѣочесѣиви људи и жене, у свакоме узрасѣу и сѣалежу који сѣе за Христа ѣосѣрадали, ѣосведочивши му верност до смртѣи и венаѣ живоѣа од Њеѣа добивши! Ви сѣе у дане ѣоњења љуѣоѣ, које је нашу земљу ѣосѣиѣло од безбожника, на судовима, у заѣворима и у ѣровалијама, на ѣеешким радовима и у свакој ѣужној ѣрилици ѣриме ѣрѣења и неѣосѣидноѣ уздања јуначки објавили. А сада, у рају сладосѣи се наслађујући, ѣред ѣресѣолом Божјим у слави сѣојѣе и вечно хвалу и молиѣве са анђелима и свим светиима Троједином Боѣу узносѣе. Заѣо вас ми, недосѣојни, молимо, свети сродници наши: Немојѣе заборавѣи земно оѣачасѣво ваше, оѣѣереѣено Каиновим браѣоубисѣвом, скрнављењем светиња, безбожнишѣвом и нашим безакоњима.

Умолиѣе Госѣода над силама да уѣврди Цркву своју неѣоколебиву у свеѣу овом мноѣомеѣежном и лукавом; да обнови у земљи нашој дух разума и блаѣочешѣа, дух светѣосѣи и сѣраха Божја, дух браѣољубља и мира; Да оѣеѣ будемо ми царско свеѣшенсѣво, род Божји, изабрани и свети, да вечно са вама славио оца и Сина и Свеѣоѣа Духа у векове векова. Амин.

Припремио Т. Ж.

ДУХОВНИ ПУТОКАЗИ

Димитрије Целенгидис
Професор Богословског факултета
А.П. Солун

МОНАШТВО И ПРАВОСЛАВЉЕ ВЕРЕ*

У историји Цркве монаштво се појављује пре свега као она установа, у чијим границама се славослови и обожава даноноћно Тројични Бог, проживљава се ауторитативно Еванђеље и изграђује се заједнички живот у Христу. Додатно је непобитна историјска истина да је монаштво у критичним периодима Цркве било не само заштитник догмата, већ врло често и најзначајнији носилац, обликовања и изражавања истина вере. Тада је произвело и развило првоначално црквено богословље, познато као харизматичко богословље Цркве, што и јесте карактеристика Православља. На такав начин Монаштво се појавило као изразитељ Православља у свој пуноћи његовој, као изразитељ начина мишљења Цркве, њеног доживљаја и побожности. Ову побожност је обликовало и у срцима људи народа Божјега држећи паралелно живу веру Православља.

Које су међутим биле оне основне предпоставке, које су дале могућност Монаштву да се изрази ауторитативно од стране Цркве о православљу њене вере?

а) ПРЕДПОСТАВКЕ ЗА ПРАВОСЛАВЉЕ ВЕРЕ

Предпоставке за православље вере монаха треба потражити у начину њиховог живота. Монаси полазећи од праксе аскетског живота и живећи сагласно са еванђелским заповестима достижу у созерцање-боговиђење, постају примаоци богојављања Тројичног Бога по нелажном обећању Христовом: „Ко мене љуби, реч моју држаће,

---

* Предавање одржано на 5. међународном Симпосиону Православних факултета, Београд 26 - 30. септембра 2001. године.

и Отац мој љубиће њега, и к њему ћемо доћи и наситићемо се у њему¹. Управо ово духовно искуство боговиђења чини сигуран темељ и неопходну предпоставку Монаштва не само за аутентичан израз садржаја православне вере него и за заштиту вере од јереси.

Посебно, монаси проживљавајући некористољубив живот по икони Тројичне заједнице божанских Лица, природно је да чувају православну веру са посебним осећањем одговорности. Ова одговорност произилази од њиховог опитног знања да православни живот узвишује и осигурава живот побожности од изопачења и измене. Смирено сматрамо да ово искуство нераскидивог јединства вере и живота одвело је и Василија Великог да говори о „великој проповеди побожности“² Свете Тројице, која се открила у Цркви. Познато је да се побожност односи на начин живота а да се тајна Свете Тројице односи буквално на садржај вере. Међутим тајна богословља Цркве самог по себи представља по Василију Великом и искуство Цркве - ту проповед побожности саму по себи. Али, како Тријадолошка догма, тако и остали догмати Православља конкретизују и указују начин живота верних у Цркви.

Православље монаха јесте плод познавања истине. То знање истине јесте опитно, јер предпоставља заједничарење у истини. Ово заједничарење има доживљајни карактер и последица је дара Божијег али и сарадње човека. Истина, дакле, за монахе није теориска, мисаона дакле просто плод пријемчивости кроз слух или учења спознајног садржаја вере, него тајна која се проживљава помоћу нестворених енергија Духа Светога. Тако по светом Марку пустињаку (ученику светог Јована Златоустог) „истином назива (апостол Павле) оно што је надом умне вере откривено..., која никако није од проповеди, него се верује дејством енергије пресветога Духа“³. Због тога и справом по светом Макарију Египатском „немогуће је, без Бога и од њега дароване енергије, бити заједничар божанских тајни, и познати мудрост Божију, или се духовно обогатити“⁴.

Монаси живећи аскетски и литургијски бивају просвећени „Духом истине“ и вођени Њиме у пуноћу истине. Вођени Духом истине на доживљајни начин у саму истину „блаженствују“ у њој и пребивају тамо не бојећи се претњи, прогона или смрти. У датом случају може да буде говора о духовној зрелости, на коју алудира Василије Велики, за оне који се хране чврстом храном догмата: „Као они који су прошли детињство у Христу, и више не трпебују млека, него чврсте хране догмата којом се усавршава унутрашњи човек...“⁵.

¹ Јн. 14.

² Види: PG 32, 392C.

³ PG 65, 1001 AB.

⁴ PG 34, 904 B.

⁵ PG 31, 920 A.

Духовно савршенство, које карактерише православно Монаштво, изаткано је од православног начина мишљења и догматске тачности. Није никако случајан догађај, што је Атанасије Велики написао житије учитеља пустиње Антонија Великог, када су се тријадолошки раздори налазили у успону. Мудро је примећено, да је стуб Православља желео да прикаже да је савршенство монаха повезано са њиховим православним начином мишљења⁶. По Атанасију Валиком његов духовни отац (Св. Антоније) повезао је своје православно постављање са духовним савршенством. „Био је свима чудесан вером“, бележи, „и побожан“⁷.

Али, док живо Православље у Монаштву сапостоји органски правоживљу (ортопраксија), јерес апсолутно није сагласна са побожношћу (благочешћем). Горе изнета истина изражава се од отаца аскета на савршен начин, који не трпи било какво условљавање. Није могуће, говоре, да јеретик буде побожан и врлински. „Немогуће је да из снега произиђе пламен, још је теже да код хетеродоксног постоји смиреноумље“, бележи свети Јован Лествичник, „врлина је својство вере и побожности, и то припада онима који су се очистили“⁸. Због тога управо с правом се јеретици карактеришу као нечестиви а јерес као бесчашће⁹.

Православна Црква никада није одвајала своју истину и догму од свог живота и побожности. Једнострано истицање једног од основних карактеристика њених сматрано је веома рано као негирање целокупног њеног индетитета. Чист живот се разликује и вреднује само правом вером. А чиста вера има своју гаранцију и потврду у чистоти живота. „Ништа не помаже чист живот, ако су догмати искварени“, бележе Златна уста Цркве, „као дакле ни супротно, исправни догмати, ако је живот покварен“¹⁰. Исти Светитељ на другом месту нас уверава, да је покварен живот узрок што неко не прихвата догмате вере: „поквареност живота узрок је да се не примају савршени догмати“¹¹.

⁶ Види: Андониу Пападопулу, *Монаштво и јереси у првој Цркви*, Солун 1980, стр. 35.

⁷ Атанасије В. *Житије и живљење Антонија Великог* 68, PG 26, 940 В.

⁸ PG 88, 996 В.

⁹ Види: Атанасије Вел. *Посланица Агелфију Епископу и исповеднику. Протије Аријанаца*.

¹⁰ PG 59, 369.

¹¹ PG 57, 311.

6) КАРАКТЕРИСТИКА ЈЕРЕСИ

Ако дакле знање и живљење истине сачињавају укратко Православље, онда је јерес одступање од овог знања и заједништва у истини.

Пре свега јерес против Светог Писма јесте учење демона и надањује се од злих духова¹². По светом Јовану Дамаскину сам ђаво донео је у свет свако злославље и јерес¹³, док по стубу Православља светом Атанасију Великом јерес „није од Апостола, него од демона и оца њиховог ђавола; чак шта више она је бесплодан, безуман производ изопаченог ума, као код мазге“¹⁴. У истом духу са овим местом Оци Васељенских Сабора карактеришу јеретике као умно поремећене (духовно).

Две године пре појаве Аријанства учитељ Пустине предвидео је деловање Аријанаца и говорио је о „неразумном“ и „животињском“ ставу њиховом. Конкретно Антоније Велики је видео у визији Аријанце као мазге у Цркви¹⁵.

Велики Оци Цркве користе тешке карактеристике за јерес и јеретике. Називају јерес неверјем, безбоштвом а јеретике као хетеродоксне, невернике и безбожнике. Посебно Атанасије Велики карактерише јеретике као непријатеље и одрицатеље истине, слугама ђавољим¹⁶ и претечама антихриста¹⁷.

Јерес се повезује нераскидиво са заблудом (прелести) у двоструком своме издању, одступање дакле од истине само по себи и отпадање од пуноће живота. „Као што онај који сиђе са пута, одмах почиње да лута по непознатом месту, не знајући куда иде“, бележи свети Нил подвижник, „тако и човек лута не верујући у једносушну Тројицу“¹⁸. А који лута (=живи у прелести, заблуди) нити стиже на коначни циљ, будући да је изван пута, нити ужива сигурност пута, будући да путује начином живота туђинаца и страним уистину здравом животу.

Заједнички је став Аскетске Књижевности да се аксиолошки јерес налази изнад свих моралних грехова човека. Разлог је прост. Јерес одваја човека од Бога. У Старечнику се наводи да свети Агатон, није узнегодовао када су га оптуживали неправедно за моралне грехе, али није прихватио такву клевету на свој рачун да је јеретик. И објашњавајући такав свој став приметио је: „јерес је одвајање од

¹² Види односно тога I Тим. 4, 1.

¹³ Види: *Филокалија*, том II, стр. 233.

¹⁴ *Живої Анїонија Великої* 82, PG 26, 960 В.

¹⁵ Види, Исто, 957 ВС.

¹⁶ Види: *Посланица Еїискоїма Еїїїїа и Либије* 3, PG 25 541С - 544 С

¹⁷ Види: *Проїив јереси* 71, PG 26, 25 В; и *Живої Анїї. Вел.* 69, PG 26, 941 АВ.

¹⁸ PG 79, 1237 С.

Бога, а ја не желим да се одвојим од Бога¹⁹. Одвајање верних од Бога потврђује институционо и Црква на Васељенским Саборима искључењима и анатемама на оне који не прихватају Духом Светим донете догматске одлуке њене.

У аскетским списима често се указује и на моралну страну јереси, нераскидиво везаном са њеним догматским значајем. Тако у делу „Лимонар“ (=Цветник) Јован Мосх се позива на разбијачки карактер јереси који је супротан обједињујућем карактеру Цркве. „Ништа друго нису учиниле расколи и јереси у Цркви“, каже неки Старац својим послушницима, „до стварања веома јаког осећања да немамо љубави према Богу и међусобно“²⁰. Исто тако у животу светог Пахомија читамо да разговарајући Светитељ са посетиоцима анахоретима осетио је у моменту велики „смрад“. А када су они отишли тражио је од Бога да му открије узрок оног задаха. Бог је преко анђела обавестио светог Пахомија да „су безбожни догмати Оригена били у душама њиховим, који су производили онај смрад“. (Ради се о учењу Оригена које се односи на преегзистенцију душа и о апокатастази свега). По савету анђела свети Пахомије позива поново своје посетиоце и поучава их да онај који прихвата учење Оригена одваја се од Бога и „пашће на само дно Ада“²¹.

в) МОНАСИ - ЗАШТИТНИЦИ ВЕРЕ И БОРЦИ ПРОТИВ ЈЕРЕСИ

Са претпоставкама, које смо навели у првом делу нашег реферата, монаси се показују као заштитници не само побожности него и православних догмата. Посебно када је у опасности православна вера, показују веома велику осетљивост. Конкретно сама та осетљивост, коју имају монаси за очување целосности вере, јесте иста она која се ствара и за борбу против заблуде јеретика. Природно је да живи носиоци харизматичког богословља буду и заштитници вере и непоколебиви борци против јереси, зато што јерес у пракси представља порицање светодуховског живота Цркве. Тако монаси борећи се за веру, боре се суштински за очување благодатног искуства Цркве, што јесте и њихов живот. Тада због ватрене ревности своје, напуштају своју вазљубљену самоћу и од снисходљивих и мирољубивих показују се као „ратници“. „Стога не подносећи да остану снисходљиви, да не би продали Бога ради свога мира, овде

¹⁹ Види: *Сћаречник*, 12, а-б.

²⁰ PG 87, 2925 В.

²¹ Види: *Пери ѿу аѝиу Пахомиу ке Теогору Паралиѿомена*, ВЕПЕС 40, 141 и 198-199.

напротив постају веома борбени и непобедиви²², примећује карактеристично свети Григорије Богослов. Противљујући и полемички став монаха, као у осталом и светих пастира Цркве, у датом случају не треба погрешно схватити. Овде се ради о одбранбеној борби. Када се Црква нађе у озбиљној опасности због агресивности јеретика, монаси се боре бранећи се, дајући сведочанство чврстог опстојања у богопреданој им вери. „Стали смо борећи се за општу ствар, отачке ризнице - здраве вере“²³, бележи устројитељ монашког живота, велики Кападокијац. Тада се монаси не устручавају да бране својим присуством и речју православну веру, па макар то имало као цену и сам њихов живот.

Борба монаха није уперена против јеретика него против јереси, која прети да исквари истину и следствено сам живот тела Цркве. То кажемо због тога, јер Монаштво изражавајући дух Цркве не усваја никада насиље против супротномислећих јеретика него развија супростављајуће богословље да увери логичношћу и исправношћу доказа позивајући се додатно на црквени - светоуховски живот конкретних харизматичних носилаца.

Циљ оваквог става Монаштва на изазов јеретика је двострук. С једне стране заштићује се црквено тело од разарујућег стања, док с друге стране даје се могућност да се поврате заблудели у здраву веру Цркве. То се потврђује и чињеницом да монаси иако користе оштар језик против јеретика, не осећају мржњу према њима²⁴. Тако примера ради Антоније Велики је против јеретика незлобив, кротак, и веома човекољубив, иако су се они односили свађалачки према њему.

Православље монаха као живот и поимање вере просијало је буквално у време појаве јереси. Тако у првим годинама Аријанства истакли су се посебно својом борбом за веру како свети Антоније Велики у Александрији, тако и свети монаси: Јулијан у Антиохији и Иларион у Палестини.

Посебно Антоније Велики позват је од стране Епископа да дође у Александрију да оснажи верне према Аријанцима. По Атанасију Великом присуство Великог Антонија имало је великог одјека међу страдајућим верницима, који су се „радовали слушајући од таквог мужа да анатемисе христорборну јерес“²⁵. Конкретно вођа анахоретског живота улазећи у Александрију поручио је вернима да немају „никакво заједништво са Аријанцима“, нити „да имају њихово зловерје“, сматрајући „дружење“ и „разговор“ са њима као „ква-

²² PG 35, 1112 A.

²³ Василије В. Посланица 243, PG 32, 908 C.

²⁴ Види: Атанасије В., *Живой Анѳонија Великоѳ*, PG 26, 937 C.

²⁵ PG 26, 941 B.

реж“ и „губљење“ душе²⁶. Сам он нити са Манихејцима нити са другим јеретцима није разговарао пријатељски „до само у виду савета да би их повратио у праву побожност“²⁷. У духу овога савета кренула је веома успешно света Меланија. Као што нам саопштава Паладије, света Меланија пројављивањем човекољубља, трпљења и разговора деловала је енергично у Јерусалиму и успела је да поврати у Цркву Духоборца свога краја, а помогла је и престанку Мелетијевог раскола²⁸.

У антијеретичкој борби Цркве борили су се заједно са монасима Египатске Пустине и оснивач општежитељног монашког живота свети Пахомије.

Карактеристичан је и случај светог Ипатија, игумана у Константинопољу, који је избрисао из Диптиха (поменика) име Несторија и прекинуо сваку заједницу са њим пре осуде истога од стране Цркве, јер га, као јеретика, није сматрао за епископа²⁹.

Заштитници православне вере показују се у наставку свети Сава и Теодосије у борби коју воде за заштиту исповедања IV Васељенског Сабора.

Свети Евтимије уосталом и његови монаси остају заштитници Халкидонског исповедања и не опште са антихалкидоњанима насупрот локалним црквеним Властима. Сам Светитељ се истиче у борби против Арија, зловерја Оригенових, Савелија, Несторија и Евтихија³⁰. На крају, од непоколебљиве чврстине светог Максима Исповедника зависила је, људски гледано, судбина Христологије у VI веку, и благодарећи њему очувано је учење Цркве о слободи Бога и човека кроз сузбијање како Оригенизма тако и Монотелитизма³¹.

Шта пре да кажемо за првог учитеља иконологије Цркве, и заштитника икона, за првог великог догматолога Православља, светог Јована Дамаскина, чије догматско учење за свете иконе беше усвојено у потпуности и добило је одлику непогрешивости на VII Васељенском Сабору? Карактеристична је, и због савремености своје значајна, чињеница да у својој књизи Тачно изложење Православне вере свети Јован Дамаскин осуђује категорично вође антихалкидоњана. „Због тога говоримо да је сједињење било од две природе савршене, божанске и човечанске“, бележи, „не мешањем, или сливањем, или стапањем, или сарастварањем као што говори богопроклети Диоскор, Евтихије, Север и гнусна дружина њихова“³².

²⁶ Види: *Живой Анџонија Вел.* 68, PG 26, 940 С.

²⁷ Исто, 940 В.

²⁸ *Лавсаик*, том II, стр. 16.

²⁹ Види: *Живой свейоџ Ипатија*, Атина, 1973, стр. 93-94.

³⁰ Види: Schwarz (Ed), Kyrillos von Skythopolis, Leipzig 1939, стр 39-42.

³¹ Види: О. Д. Станилоае, *Максиму ѿу Омолотију, Мисџагоџиа*, стр. 30-40.

³² Види: PG 94, 993 АВ.

Као врхунског заштитника теологије иконâ у другом иконоборачком периоду помињемо светог Теодора Студита, који је због своје борбе против Иконобораца био прогнан заједно са свим игуманима и монасима.

Од многих Исповедника и Светитеља Иконоборачког периода, краткоће ради, поменућемо само исповеднице Теодосију и Антусу и исповедника Стефана Новог³³.

Чак и после владавине Латина и Лионског сабора, монаси су први у заштити вере. Као духовне вође буде савести и као бранитељи Православља супростављају се латинимислећим сјединитељима и ометају искалкулисано сједињење показујући својом борбом немоћну последицу како сабора у Лиону (1274) тако и сабора у Флорентији (1439).

Током 14. века богослов боговиђења свети Григорије Палама, још као јеромонах, стаје у заштиту божанског искуства свештених Исихаста против западног хуманизма и оповргава Filioque Латина непобедивим богословским доказима, показујући да су се Западнаци одвојили не само од вере у Тројичног Бога него и од непосредног искуства Бога, будући да не могу да прихвате благодатно обожење човека од нестворене божанске благодати. Због своје савремености оставља снажан утисак објашњење великог Исихасте, да богословски дијалог са Римокатолицима је могућ само после уклањања Filioque из Символа Вере³⁴.

Па и за време владавине Турака монаси, од којих су многи били исповедници и мученици на челу са светим Космом Етолским, учврстили су на разне начине нападану веру и побожност православних народа. Истовремено са посебном богословском снагом одбијали су успешно Западначке мисије на Православни Исток корифеји Кољивада 18. века Неофит Капсокаливски, Никодим Светогорац и Атанасије Пароски.

Најзад, и у наше време благодатне личности Монаштва постају знаци доприноса за једно чврсто усмеравање вере и живота у пометњи, коју стварају различита тумачења садржаја вере, посебно у границама савременог дијалога православних са инославнима.

³³ В: Теодориту монаху, Агиориту, *Монахисмос ке ересис*, Атина 1977. стр. 78-79.

³⁴ Види: Григорију Палама, Пери екпоревсеос ту агиу Пневматос, Логос А, 4, 27-31, П. Христу (екд.) Григорију ту Палама, Сигграмата, Тесалоники 1962, том. А, стр. 31: „Било је заиста праведно да вас не удостојимо ни разговора, док не престанете да додајете у свештени Символ; пре него што избаците додаток који сте унели, а затим да разговарамо, да ли „и од Сина“ или „не и од Сина“ исходи Дух Свети, и оно што буде откривено богоносним Оцима и то прихвате сви заједно да буде и потврђено“.

РЕЗИМЕ

Представља историјску истину да Монаштво у границама Цркве не само производи и унапређује првобитно, харизматичко богословље, него и да у критичним периодима црквеног живота показује се борац за догмате вере. То је, наравно, природно, будући да духовно савршенство које карактерише православно Монаштво јесте нераскидиво сједињено са православним начином мишљења и догматском тачношћу. Живећи монаси у пракси „у Христу“ и „следејући светим Оцима“ бране борбено подвргавано сумњи од стране јеретика духовно искуство Цркве, које се крунише и обезбеђује православним учењем. Јеретици разбијају истину и јединство Цркве, варају и одвајају суштински људе од Бога. Дубоко осећање оваквог стања од стране Монаха покреће њихову осетљивост на заштиту вере и борбу са јересима.

Како у време Аријанства, Несторијанства, Монофизитства и Иконоборства, тако и у време Латинског продора на Исток монаси су одиграли водећу улогу у борби за веру, будили савести и омели циљеве јеретика. Па и за време Турске владавине учврстили су на различите начине нападану веру и побожност православних народа и одбили су успешно Западњачке мисије на Православни Исток.

На крају и у наше време благодатне личности Монаштва постају знаци доприноса за једно чврсто усмерење вере и живота у пометњи коју стварају различита тумачења садржаја вере посебно у границама Екуменизма.

Са грчког превео
Епископ рашко-призренски
+АРТЕМИЈЕ
(Поводом годишњице Сопоћанског скупа)

МОНАШКА ЖЕТВА У ЕПАРХИЈИ РАШКО- ПРИЗРЕНСКОЈ

Месец новембар је традиционално познат у Епархији рашко-призренској као месец великих манастирских слава. Као и досадашњих година и овог лета Господњег 2001. т, наша епархија обогачена је новим монасима и свештенослужитељима који ће уздићи своје молитве пред престолом Господњим. Будући да је монашки живот увек био барометар духовног стања у једној епархији са радошћу можемо да заблагодаримо Господу Христу што нам је и у ово време великог страдања наше Цркве и верног народа показао да се тамо где се грех умножио умножава обилато и благодат Божија.

На Свете Враче, Козму и Дамјана, у манастиру Сопоћани 13. новембра прослављена је монашка слава овог древног манастира. Уз свете мошти бесребреника које су овамо пренесебе након мученичког страдања манастира Зочишта 1999. године, своје монашке завете на бдењу уочи празника дали су искушеници: Вујица (Стевановић), Жарко (Меанџија), Миливоје (Ивановић) и Небојша (Филиповић) који су у постригу примили монашка имена Венијамин, Евсевије, Марко и Наум.

Ба светој архијерејској Литургији, сутрадан, епископ Артемије је уз саслужење више јеромонаха и свештеника рукоположио јерођаконa Василија (Делића) у чин јеромонаха, а монаха Григорија (Делибашића) у чин јерођаконa. На празничној беседи епископ Артемије је објавио да је јеромонах Сергије (Палачковић), заменик игумана манастира, одликован чином синђела.

Духовно славже сопоћанске лавре окончано је на празник Ђурђиц, следећег дана, када је на светој Литургији епископ Артемије рукоположио јерођаконa Мардарија (Ковачевића) у чин јеромонаха, монаха Василија (Мрђеновића) у чин јерођаконa, док је синђел Петар одликован чином протосинђела. У наставку славља епископ Артемије је посетио манастир Ђурђеви Ступови који се тренутно обнавља са новим младим братством и тамо пресекао славски колач.

Уочи празника Аранђеловдана, 20. новембра, епископ Артемије дошао је у манастир Црну Реку где је на свечаном празничном бдењу у пећинској црквици Св. Архангела Михајла замонашио црноречке искушенике: Мирослава (Недељковића) и Горана (Мирковића), који су у постригу добили имена чувених словенских просветитеља и учитеља Климента и Наума. Сутрадан, на свечаној архијерејској Литургији, уз присуство већег броја свештенства и верног народа, владика Артемије је рукоположио јерођакон Пантелејмона (Јовановића) у чин јеромонаха, монаха Спиридона (Вељковића) у чин јерођакон, док је синђел Амвросије (Јоксимовић) одликован чином протосинђела.

Новембарска духовна жетва настављена је на слави Св. Краља Стефана Дечанског у манастиру Високи Дечани 24. новембра. На свечаном празничном бдењу, уочи празника, епископ Артемије је замонашио четворицу дечанских искушеника: Предрага (Бигића), Драгомира (Диклића), Ивана (Трајковића) и Дејана (Ширка). Ова четворица искушеника добили су нова монашка имена по четворици светих еванђелиста: Матеј, Марко, Јован и Лука. Сутрадан, на архијерејској литургији, уз саслужење већег броја свештенослужитеља и молитвено присуство верног народа епископ Артемије је рукоположио јерођакон Илариона (Лупуловића) у чин јеромонаха, а монаха Данила (Кандића) у чин јерођакон. На истој божанственој литургији епископ рашко-призренски произвео је јеромонаха Стефана (Миленковића) у чин протосинђела, а јеромонаха Макарија (Ристића) у чин синђела.

Истог дана, на бдењу у вечерњим часовима у манастиру Свети Архангели код Призрена владика Артемије замонашио је двојицу искушеника овог манастира. Искушеници Владимир (Стошић) и Вања (Милојевић) примили су монашки постриг добивши нова имена Варсануфије и Јован. Сутрадан, 25. новембра на светој архијерејској литургији епископ рашко-призренски рукоположио је монаха Бенедикта (Прерадовића) у чин јерођакон, док је јеромонах Нектарије (Воргучић) одликован чином протосинђела.

Овим слављем употпуњена је једна од најплоднијих монашких жетви откада је епископ Артемије постао првостројник епархије рашко-призренске. Новозамонашена братија и рукоположени свештенослужитељи приложени су као нове упаљене воштанице пред престолом Господњим да светле својом врлином и трудом целом нашем верном народу и Цркви.

О ТАЈАНСТВЕНИМ ГЛАСОВИМА*

Појава тајанствених гласова без мало је обична појава. Тако можемо рећи због безбројних примера те појаве. Кад би хтели ићи у дубине времена и наводити забележене примере о тајанственим гласовима, морали би заиста потрошити много и хартије и мастила. Но ми смо ставили себи у задатак, да у овој збирци изнесемо само неколике новије примере. Ипак, почећемо са два старија примера колико да би наши читаоци видели сличност у појави и дејству тих тајанствених гласова у прошлости и садашњости.

1. ШТА СВЕДОЧИ БЛАЖЕНИ АВГУСТИН

У својим „Исповестима“ прича блажени Августин, како се он од незнабоштва обратио у Хришћанство. Докле год је тражио светлост истине у философији, дотле му је стално долазила мисао на самоубиство. Најзад се он почео колебати да ли да прими Хришћанство. Почео је у том трзању молити се Богу с плачем и ридањем. Наједном чује он глас: „Узми и читај! Узми и читај!“ Глас је био танак као глас детета или неке девице. У недоумици о том тајанственом гласу Августин оде у кућу свога друга Алимпија. Не нађе друга код куће, али види на столу књигу „Апостол“. Он као узгред отвори књигу и нађе оно место у посланици Римљанима, 13, 13–14: Одбацимо дјела таме и обуцимо се у оружје свјетлости. Прочитавши те речи, лакне му на души, и он се реши да се крсти, што и учини.

---

* Tekst preuzet iz kwige EMANUIL, izdaje Eparhije ra„ko-pri-zrenske, od str. 103 136.

2. ТАЈАНСТВЕНИ ГЛАСОВИ ОДЛУЧИЛИ СУДБУ ПРОСВЕТИТЕЉА ИРСКЕ

У животопису светог Патрика просветитеља Ирске говори се, како је он дуже времена живео у Британији, учећи се Светом Писму. Одједном почне он чути гласове који су га позивали да се врати у Ирску. Слушао је често гласове многих језика, који су му викали као на једна уста: „Ми те молимо дођи и живи међу нама“. Он је тако често слушао те гласове, који су га звали у Ирску, да су му они постали сасвим обични. Свети Патрик је причао, да је могао распознавати гласове који су га позивали. То јест знао је људе у Ирској, чије је гласове чуо. Ти су људи у истини желели његов повратак, и Бог је учинио, да се јаве они тајанствени гласови Патрику. Најзад Патрик није могао више подносити те гласове – који су му се и на сну јављали и често га од сна будили – него је сасвим оставио Британију и отишао у Ирску. Огромно апостолско дело које је овај светац извршио у Ирској сведочи јасно, да су они гласови били њему од Бога упућени.

3. ПОВЕСТ О ТОМЕ КАКО АНГЕЛ УПУЋУЈЕ ИЛИ ОДВРАЋА

Има једна цела књига написана о свештенику енглеском званом Отац Кирил Ангелски (Фатхер Ѓирилл оф тхе Ангелс). Овај свештеник је наш савременик. Недавно је преминуо. Он је служио у једној лондонској цркви посвећеној Светим Ангелима. И имао је честе визије ангела. Ми ћемо навести овде два случаја, који не представљају визије него глас и дејства ангела. Отац Кирил проводио је све време дана или у богослужењима или у посећивању болесних и будних. Једном је застао код своје куће и размишљао, чијој кући сад да иде у посету. На једном чује глас – глас ангела хранитеља: Иди и види старицу ту и ту. Он одмах послуша и оде. Кад је ушао у кућу те жене, она задивљена викне из постеље, како се баш мало час молила ангелима Божјим да доведу њега, о. Кирила. „Ево, вели, ја сам болесна, а немам кога да пошаљем да Вас зовне. Ту у побочној соби породила се једна жена, и новорођенче је на смрти. Пожурите, оче!“ О. Кирил је пожурио да би крстио дете пре смрти.

Други случај. Једно зимско после подне провео је о. Кирил у дому сиромашних, и ту је омркнуо. Кад је по мраку пошао низ степенице, неко га гурне назад. Он опет појми да се спушта низ степенице, кад опет нечија рука гурне га јако назад. О. Кирил се врати унутра и потражи свећу. Са свећом пође низ степенице. Но кад је дошао на ону степеницу са које је гурнут назад он види да је остатак

степеница до дна био покварен и порушен. Да је у мраку коракнуо још само један корак, он би се срушио и погинуо. Но рука ангелска гурнула га је назад и тако сачувала од смрти.

4. СПАСОНОСАН ГЛАС

Спасао се сигурне смрти на чудан начин „Време“ од 16. октобра 1936. год. донело је опис следећег чудесног догађаја: „Спасао се сигурне смрти на чудан начин Смајо Јашаревић из Стоца. Он је радио у својој ковачници. У једном моменту учинило му се да га неко зове испред ковачнице па је изашао напоље. У том истом тренутку срушио се цео кров његове радње; и да је Смајо остао у радњи био би на месту мртав.“

5. ГЛАС УМРЛЕ МАЈКЕ

Прича нам подпуковник Павле Ф. следећи случај: Био сам рањен на Парашничком Кључу (уток Дрине у Саву) на дан свете Петке 14. октобра 1914. године. Аустријанци ме заробе и одведу у Гредиг код Салцбурга. Било нас је ту више Срба заробљеника. Идуће 1915. године 6. новембра ја сам читао нешто у постели, и у пола 12 сати угасим светлост. Наједном чујем глас моје мајке: „Пајо, Пајо!“ Ја одмах познам глас моје мајке. Упитам друга у истој соби, да ли је он чуо неки глас, а он одговори да није. Сутрадан испричам ја тај доживљај Срети Терзићу (сада је генерал) и Лази Митровићу (сада је шеф финансијске управе), и они се зачуде и кажу: Заиста има нечег вишег! – Прође неколико месеци. Једнога дана упита ме капетан Јордан Никић: Павле, како се зове твоја мајка? То питање мене је жацнуло као нож. Рекнем му ја: Зашто ме то питаш? Ништа, вели, онако те само питам. А он није хтео да ми каже истину то вече. Сутрадан даде ми он један пакет, и у пакету новине „Правда“. У тим новинама ја прочитах тужну вест, да се моја мама упокојила 6. новембра 1915. године, – дакле оне ноћи кад сам ја јасно чуо њен глас.

6. О ИЗНЕНАДНОМ ГЛАСУ КОЈИ ЈЕ ПРОМЕНИО СРЦЕ

Тамо између Струге и Дебра налази се село Глубочица с десне стране Дрима. На једном брежуљку у селу стоји стара црква св. Илије. Из тога села дошао нам је неки младић по имену Јаков, који нам је испричао, шта је њега побудило да се обрати духовном живо-

ту. Било је, каже, једне године баш уочи наше селске и црквене славе, св. Илије. Ја сам прилегао пред својом кућом, и лежао сам тако потпуно свестан и будан. Наједном дође ми глас: „Мед и млеко! Мед и млеко! Мед и млеко!“ Глас је био потпуно јасан, и речи сасвим јасне. Још је глас био танак и некако умилан, но сасвим неземаљски и несличан ма коме гласу који сам ја у животу икада чуо. Моја мајка била је ту у близини мојој, али она није чула ништа. Чувши тај необичан глас ја сам одмах скочио и почео размишљати о оним речима: „Мед и млеко!“ Протумачио сам самом себи, да је то глас од Бога, и да значи позив мене на духован живот. И сваки дан сам мислио о томе гласу, и увек му придавао један исти значај. Од тада ја сам постао уверен да Бог води очинску бригу о мени, па сам се окренуо ка Богу и души. – Јаков се сада бави растурањем Светих Писама.

7. О ГЛАСУ КОЈИ БУДИ НА МОЛИТВУ

Отац Алексије из Светог Еразма живи као пустињак. Каже, да га ништа не узнемирава. Само понекад после поноћи долази му глас, који га виче по имену: Алексије, устај и иди у цркву! Онда се он диже и иде у цркву. И увек тада види како је кандило догорело, па треба да се долије. – И од многих других чули смо сличну повест о гласу који буди и позива на молитву. Има такође случајева, да тај глас буди оне људе који треба да уране и да иду на пут. То је глас ангела хранитеља, који брине о онима којима је предат на службу.

8. ПОВЕСТ О ГЛАСУ СВИШЕ

Ово што ћемо испричати догодило се пре неких 40 година.

У женском манастиру Шамордину код Опћине пустиње у Русији била умрла игуманија. Тада монахиње изабери другу једну сестру за игуманију. У том дође једна од монахиња оцу Јосифу, чувеном опћинском старцу, па му између осталог каже, како су изабрали нову игуманију, и то једну истакнуту по учености и окретности. Старац каже монахињи, да нису требале бирати него Богу оставити да Он укаже која ће бити игуманија. По том почне се старац молити Богу, да му открије, која треба да буде игуманија. И на молитви чује глас: Валентина! За ово име и за калуђерицу под овим именом он раније није чуо. Па ипак поручи у манастир, да Валентину узму за игуманију. И саме сестре нису познавале такву монахињу, па почну тражити и распитивати о њој. Нађу је најзад где служи у болници. Поставе је за игуманију. Три пута је Валентина долазила старцу Јосифу да моли, да је због њене простоте поштеди и одреди другу сестру за игуманију. Но старац бојећи се Бога није хтео ни чути.

Када је Валентина трећи пут к њему дошла, он јој запрети да ће је проклети ако се не прими. И Валентина се плачући врати у манастир и постане игуманија, и буде и остане до краја живота одлична игуманија.

9. ПОВЕСТ О УНУТАРЊЕМ ГЛАСУ

Отац Јесеј из Илинског скита прави је духовник. Прича нам он шта се једном догодило с њим. „Путовао сам, каже, уским путањама Свете Горе, и наједном обрем се пред жбуном, који ми је спречавао пут. Ја застанем, у размишљању да ли да идем или да се вратим. Чујем у себи један глас: Иди! Но одмах за тим чујем глас: Врати се! Дуго сам се тако мучио. Најзад кренем напред. Но тек што сам стао ногом на онај жбун, ја се отиснем низ једну страшну стрмен некаквога каменолома, који се од жбуна нимало није видео. Ја изгубим свест. Но полако дођем к себи, и видим где сам. Био сам пао на криво стабло једног окресаног дрвета на два метра од површине земље. Али чудно је и како сам пао: Једном руком и једном ногом ја сам се држао на дрвету, а другом руком и ногом испод дрвета. Био сам стегао дрво грчевито и руком и ногом. Да нисам пао тако на оно дрво, ја бих пао на дно, угрувао се и умро. Кад сам дошао себи, некако сам се испузао до земље, ухватио за онај жбун и вратио се кући. Одболовао сам мало но много сам се научио љубави Божјој од тог догађаја. Мислим, да су ми оба гласа: Иди, и: Врати се! дошли од анђела. Речено ми је, да се вратим, јер је опасност преда мном. А речено ми је да идем, да би стекао искуство о томе како Бог спасава човека. Стављено ми је било да бирам, и ја сам послушао онај први глас који ми је говорио: Иди!

10. О ЧУДУ У МАНАСТИРУ РАВАНИЦИ У СРЕМУ

Пре три године примили смо од нижепотписаног брата Петра Козлића овакво писмо које доносимо од речи до речи без измене:

„Јован Поповић земљорадник из Шашинаца код Сремске Митровице оглувио је године 1914. на ратишту тако да на лево ухо ништа није чуо а на десно је чуо толико када му се приближи и говори над самим ухом а иначе из мале даљине па макар топови пуцали није ништа чуо.

У години 1914. и 1915. лекари су покушавали на сваки начин да му помогну али је то било без успеха, услед чега је био отпуштен из војске као стално неспособан. По повратку кући исти је тражио помоћ код лекара и одлазио им ради лечења, али ту ништа није помогло и ако им је обећавао шта год су затражили само да га

излече. Лекари су тврдили да он не може никада прочути јер су му живци прехлађени и по њиховом уверењу да су му попуцале опне које привлаче слух.

...Али што је људима немогуће Богу је све могуће, – но на жалост да се људи не обраћају Господу и не траже од њега помоћи у разним невољама.

Даклем исти је посве изгубио наду за оздрављење, и покорно је носио своје бреме. Али Свемогући је провидео његово стрпљење и позвао га на савршено исцељење. – Позвао га је да се покаје за своје грехе, и да му отвори најпре духовно чуло, па онда и телесно.

Пре две године постао је велики покајник, и ма да није чуо он је редовно похађао Цркву и братске скупове, трудио се да никада не изостане. Увек је био први на молитви и у Цркви и зато је примио од Господа велику награду. Ове године исти се је са браћом на скупу договорио да ће заједно са осталима ићи у манастир Раваницу. Али два дана пре тога он се разболи и реши се да не иде, али у очи тога дана када је већ скоро требало наше Братство ићи, у први мрачак дође му човек у собу и ослови га његовим именом,... „Јоване ако будеш ишао у Раваницу биће добро, ако не неће бити добро...“ рекавши то изашао је напоље. Чувши питао је сам себе, што би то сад било но после тога свакојачко се реши да иде за Раваницу, и тешком муком дошао је у цркву Раваницу и помолио се Господу и Светом Лазару, да би му мало олакшали, и када је после тога изашао из цркве осетио је лакше, није више имао грознице и потпуно је био радостан.

...Око 10 сати ноћи отишао је на манастирску чесму и када је хтео да пије воде чуо је за собом женски глас „Јоване умиј се и метни прсте у уши па ћеш прочути“ он је тако и урадио, одмах му је почело у ушима да страшно грми. У томе се жена удаљавала од њега, за којом је он онда почео да иде, – иста је дошла до црквених врата, – он за њом, и ушла у цркву и ту је нестаде. Али после свега тога он није још чуо него само грмљавина у ушима, но сутра када се причестио одмах је сасвим потпуно и данас је већ четири месеца како чује. Његова старос је 55 година.

Како исти незна писати то је замолио мене као свога у Христу брата да ово доставим Хришћанској Заједници у Крагујевцу и да их замолим да ово објаве преко листа свој нашој браћи и сестрама да се утврде на овоме путу и верују да је само ово прави пут.

Говорите браћо свима неверницима који не верују у чудо Сина Божјег и говоре да је све то лаж што пише у Светом Писму да је Син Божји чинио чуда, нека верују овим чудима и догађајима које Бог и данас чини са онима који верују Њега.

Описао ово чудо је

Петар Козлић
из Шашинаца

11. НЕКО ЈЕ ВИКНУО

Господин Сава П. прича нам следећи догађај:

Сећам се из детињства свога једног необичног догађаја. Као ђаче враћао сам се из школе кући Била је велика припека, и ја легнем под једно дрво у хлад. Легнем и заспим. Наједном чујем како ме неко виче по имену: Саво! Саво! Ја се пробудим и одазовем: Шта је, и ко виче? Погледам око себе, нема никога. Али ипак није без никога. Ту крај мене видим сколутану змију како је уздигла главу и палаца попут мене. Сав претрнем од страха. Онда скочим и у трку побегнем кући. Ко ме је викнуо, ја не знам, али знам, да онај глас није ми дошао из овога света.

Даље прича исти господин Сава, како му се после неколико пута у животу дешавало, да га неко викне по имену и пробуди из сна. То се дешавало, вели, само онда кад је нека опасност била близу; једанпут кад су говеда ушла у кукуруз, и т. д.

12. ЧУО ГЛАС АНГЕЛА

Руски часопис „Православје“ у Њујорку саопштава следећи чудесан случај који се догодио 1935. године:

Епископ за Аљаску Антонин путовао је морем у једној лађи. Лађа се разбила код једног острва у Беринговом мору. Са четири човека владика се некако докопа обале. Но ту она четворица убрзо умру. Владика ту на острву проживи 13 дана, на камену, завејан снегом. Он се непрестано молио Богу, и једно јутро чује глас ангела: „Још три дана, и ти ћеш бити спасен“. И заиста трећи дан дођу три Алеутца, са Алеутских острва, који су били спасени са оне исте лађе. Они су отишли к својима и јавили, да је владика погинуо, те тројица у чамцу пођу да траже тело владичино. У међувремену свуда се по Аљаски и по острвима, докле је допрла вест о погибији владике Антонина, већ служиле заупокојене службе за душу његову. Но какво изненађење за оне Алеутце кад нађу владика живо? Они га узму и пренесу мотору свога чамца да га замрзлог откраве. Дуго су га тако грејали. Мислили су, да ће владици ноге и руке сигурно отпасти. Но владика је потпуно оздравио. Вратио се к својима, и сада непрестано благодари Богу.

13. О КОСИДБИ НА ТРОЈИЦЕ

Прича нам брат Мита Орсић из Даља, 1931. године догодило се код нас овакав случај. Један човек који се није Бога бојао ни људи стидео узме косу и изађе у ливаду на дан Свете Тројице да коси.

Косио је сам у пољу. Нигде никог више на раду докле се оком може видети. Косећи тако тај човек наједном чује глас детињи. Окретао се он тамо амо, али није видео никога. Продужи посао. Наједном опет плач детињи. Учини му се као познат глас, као глас његовог синчића. Ту у близини био је кукуруз његовог брата. Он остави косу и пође по кукурузу да види, какво то дете плаче. Но није нашао ништа. По том поново чује глас детињи, и позна јасно глас свога детета. По том поново чује глас детињи, и позна јасно глас свога детета. Онда он остави посао и врати се кући. Кад је стигао пред кућу, чује онако исто плакање дечје. То је плакао његов синчић, кога је он изјутра оставио здрава и весела. Ушавши у кућу, нађе дете у тешкој ватри. Те ноћи дете испусти душу.

14. ГЛАСОВИ У ЦРКВИ

Прича се за светог Спиридона да кад је он служио литургију чуло се анђелско појање у цркви. Људи који су споља слушали то појање питали свеца, ко му то тако лепо пева у цркви. На то им он одговори да он нема никаквог појачког хора осим ако анђели не певају.

Причао нам је јеромонах Доментијан шта се њему догодило кад је једног празника служио литургију у цркви Дивостинској, манастирском метохи, крај пута Крагујевац Горњи Милановац. Није, вели, било ни једне живе душе у цркви. Чак и црквењак није био дошао. Ја сам био жалостан, и у жалости питао сам се: Боже мој, баш нема ко рећи ни амин кад ја отпочнем службу Божју! Тако ожалошћен ја сам свршио проскомидију. Тада отпочнем: Благословено царство Оца и Сина и Свјатаго Духа... На једном, на моје највеће запрепашћење чујем ја многогласан и снажан одговор из цркве позади мене: Амин! Ја се окренем, но црква празна као што је и била. Сав у страху и трепету ја продужим говорити јектенију. Но више није било одговора. Од тада, вели, ја никад више нисам сумњао, да силе небеске присуствују у храму на литургији када свештеник служи.

15. О ТАЈАНСТВЕНОМ И СПАСОНОСНОМ ГЛАСУ

Прича нам брат Никодим из Парцана, како је он обраћен вери Божјој и постао богомољац. Узео он једну њиву под кирију и посадио бостан. Кад је бостан почео сазревати, он направи колибу, метне у њу пушку, па је сваке ноћи долазио ту и ноћевао. Једне ноћи види он лопове у свом бостану. Пушка му је стајала покрај њега напуњена. Види он, како лопови иду по бостану и кидају. Никодим гневан на лопове одмаххвати своју пушку и стави уз раме на готовс

да пуца. На једанпут чује он глас, који му гласно виче: Никодиме, види шта ти је то у пушци! Чувши то Никодим испусти пушку из руку. Почне се чудити чији је то глас и откуда. Обазре се око себе – нема никога. Погледа опет у бостан, а то лопови дрско шетају и кидају. Помисли Никодим, да је нешто пречуо, па се опет маши за пушку да пуца. Но чим се машио опет чује глас: Никодиме, види шта ти је то у пушци! Он се веома зачуди, ко му то говори. Почне свуда око себе гледати и разгледати, али нигде никога. А лопови све слободније и безобразније иду по бостану и кидају. Видећи њихову дрскост и безочност, Никодим се толико наљути да реши одмах да пуца право у њих. Чврсто стегне пушку и нанишани, али – опет исти глас: Никодиме, види шта ти је то у пушци! Тај глас прође кроз цело тело његово као нека струја, и он онда стави кундак на земљу, исправи пушку, узме шипку да увуче у цев. Кад је то покушао, али гле, шипка не иде у цев! Никодим онда почне испитивати, и шта нађе? Нађе цев од пушке напуњену земљом и камењем и добро набијену. Тада он разумедне, да је овај глас био од Бога. Шта се догодило? Очигледно, лопови су дошли преко дана и запушили цев од пушке, тако да ако би Никодим пуцао на њих, цев би прсла и он би сам себе ранио или убио. Сада Никодим је све ово разумео. Он остави пушку и заборави на лопове, који узму накрађено и оду. Целу ту ноћ је преплакао. Сећао се својих грехова и милости Божије и све је плакао. Од тада је Никодим почео редовно ићи у цркву. И због тога се уписао у богомољачки покрет.

16. ЧУО ГЛАС: НЕ УБИ!

Неки Рајко Н. из Великог Орашја испричао нам је ово чудо:

Хтео сам, вели, убити свога стрица због неке заваде око винограда. И једне ноћи решим се да то учиним. Била је месечина. Ја станем у сенку под једно дрво крај друма, којим је мој стриц требало проћи. У рукама сам држао секиру, и чекао. Наиђе мој стриц. Ја замахнем секиром да га ударим по глави, но у том тренутку чујем један силан и страшан глас: „Не уби!“ Мени клонуше руке, и ја испустих секиру. Мој стриц оде, као да ништа није чуо, а ја остах у сенци. Нигде живе душе није било на том месту нити у околини. Чудио сам се, ко ми викну онако страшно. Ко је да је, спасао ме је од смртнога греха. А ја сад тврдо верујем, да је оно био глас мог ангела хранитеља.

17. ТАЈАНСТВЕНИМ ГЛАСОМ СПАСЕНА ОД ГРОМА

Прича нам једна чобаница из Љубићског среза, како је често пута била пробуђена гласом од сна кад би њене овце отишле у штету. Ја сам је онда упитао, да ли је кадгод у будном стању чула такав глас који није од људи. На то она исприча, како је једног дана пала велика киша, а она се склонила под неко дрво. Наједном чула је где је неко викнуо гласно и јасно: Неранца, бежи одатле! Она побегне испод дрвета, но тек што је одмакла неколико корака, проломи се страшан тресак иза њених леђа. Гром је ударио у оно дрво, испод ког се она тек била удаљила.

Много оваквих случајева дошло нам је до сазнања.

НЕКОЛИКИ БИБЛИЈСКИ ПРИМЕРИ ТАЈАНСТВЕНИХ ГЛАСОВА

Глас Адаму. Када прародитељи сагрешеше Богу у Рају „зачуше глас Господа Бога“. И рече Адам: „Чух глас твој, па се поплаших“ (И Мојс. 3, 8–).

Глас Мојсеју. Кад је Мојсеј чувао овце на Хориву, виде купину у пламену како гори а не сагорева, и чу глас из купине: „Мојсије, Мојсије! А он одговори: Ево ме!“

Глас Самуилу. Према своме завету Богу Ана, Самуилова мајка, предаде свога сина првенца у храм на службу. У то време беше старац Илија првосвештеник и чувар ковчега завета. А синови Илијини беху врло опаки и неваљали. И Господ изабра дете Самуила, да преко њега јави вољу своју. Једне ноћи када Самуило спаваше, чу како га неко по имену виче. „Ево ме!“ одговори мали Самуило и отрча до старца Илије, па упита: „што си ме звао“? „нисам те ја звао, иди и лези“, одговори му Илија. Оде дете и леже спавати. Но опет му дође глас, и опет се он одазва; и опет отрча ка Илији. Тако и трећи пут. Најзад сазнаде првосвештеник, да се то сам Бог јавља преко детета, па рече детету, да ако га још једном викне одговори: „Чује слуга твој, говори Господе!“ Тако се и догоди. Када Самуило поново леже, дође му глас: „Самуило! Самуило“ А Самуило рече: „говори, чује слуга твој!“ Онда му Господ нареди све шта треба да каже првосвештенику (И Самуил 3–).

И даде се праведном Самуилу да још много пута доцније чује глас Господњи где га зове и упућује. Тако рече му Господ да поможе Саула за цара. По том рече му Господ да саопшти Саулу да је због греха одбачен. По том дође му глас да помаже Давида за цара.

Глас пророку Илији. Када свети Илија беше пао у велику тугу због злобе људске и удаљио се од људи и склонио се у пећину на брду Хориву, тада „гле дође му глас говорећи: шта ћеш ти ту, Илија?“ Познавши глас Господњи Илија се пожали, како је он сам остао у Израилу са правом вером у Бога док је све остало пало и поклонило се идолима. Онда му рече онај глас: „Седам тисућа их је у Израилу који ниједан не савише кољена пред Валом“ (И Царев. 19.).

И још много пута „дође ријеч Господња Илији Тесвићанину“.

Глас војсци Сирској. Када војска цара Сирског ратоваше на Израил, и у рату напредоваше, наједном једне ноћи чу се страшна лупа и хука у логору Сирском, те се војска Сирска уплаши, збуни и побеже. „Јер Господ учини те се у околу Сирском чу лупа кола и коња и велике војске, те рекоше један другоме: ето цар Израилев најмио је на нас царева Хетејске и царева Мисирске да ударе на нас! То се подигоше и побјегоше по мраку оставивши шаторе своје и коње своје и магарце своје – и побјегоше“ (II Царев. 7, 6–).

Глас (или реч) пророцима. За све пророке каже се, како чуше глас Господњи, или како им дође реч Господња. „И дође ријеч Исаија од Господа“. „И дође ријеч Гаду“. „Тада одговори Господ Јову из вихора и рече“. „Ријеч која дође Јеремији од Господа“. „Овако ми рече Господ“. Пророк Језекил каже: „И чух глас некога који говораше: сине човечији, устани на ноге да говорим с тобом“. Слично и пророк Данило: „И чух глас човечији насред Улаја, који повика и рече“. „Ријеч Господња која дође Осии“. „Ријеч Господња која дође Јоилу“. „Дође ријеч Господња Јони“. „Ријеч Господња која дође Михеју, Софронији, Агеју, Захарији, Малахији“, и т. д.

Глас на Јордану. Када се Господ Исус крштаваше на Јордану руком Јовановом, „гле, глас с неба који говори: ово је син мој љубазни, који је по мојој вољи“ (Мат. 3, 17). Такав исти глас чули су апостоли на гори Тавору приликом преображења Христовог (Мат. 17).

Глас Савлу. На путу за Дамаск јави се Савлу гонитељу хришћана светлост велика и дође му глас: „Савле, Савле, што ме гониш?“ И људи који бежаху са Савлом „чујаху глас а не виђаху никога“. Тај тајанствени Господњи глас учинио је прекрет у животу Савловом: од гонитеља он је постао апостол“ (Дела Апост. 9.).

Глас Јовану. Овако сведочи јеванђелист Јован о тајанственом гласу који му откри све тајне до краја времена: „Ја Јован бијех на острву које се зове Патмос, за ријеч Божју и за свједочанство Исуса Христа. Бијех у духу у дан недјељни, и чух за собом глас велики као трубу која говораше: ја сам алфа и омега, први и пошљедњи“, и т. д.

Ми нисмо овде навели све библијске примере тајанствених гласова; има их много. Навели смо само неколике, колико да читаоци виде и увере се, да су силе небеске из онога света од памтивека

дејствовале на људе помоћу тајанствених гласова, то јест преко гласова без телесних и материјалних органа. Такви гласови нису престали ни данас да се јављају и да дејствују на живот људски.

Не говори ли апостол Павле: Има на свијету много различних гласова, но ниједан није без значаја (I Кор. 14, 10)?

Тајанствени гласови, који су се у сва времена јављали људима, па и данас јављају, сведоче да ми нисмо сами; да постоји један велики и моћни духовни свет изнад овог света. Речју, да је Бог с нама.

*С нама је Боџ!
Емануил!*

СВЕКОСОВСКОМЕТОХИЈСКЕ СЕОБЕ

Широм света историјским неправдама прогоњене жртве бежећи главом без обзира, не спасавају са собом само најнужније покретне ствари, већ и непокретне. Разумљиво, од неке непокретности може да се понесе само по неки камен. Међутим, за светилиште то је довољно да се са истим знаком „вавилоном“ записаном на том једном камену обнови целовита црква, а неки пут цео град. Заборавља се обично да је главна ствар „без које се бежећи главом без обзира“ не може побећи, глава на раменима. Ако ова глава није празна у њој ће се вечно чувати и преноси сколена на колена највећа драгоценост, а то је памћење. Никада прогоњени вољно или невољно не могу сасвим да забораве свој родни крај. Многи народи прогнани су са свога светог тла. И као што су Армени изгубили Арарат. Грузинци Абхазију, Јелини Цариград, Смирну, Кападокију и целу Малу Азију, тако су и Срби, верујемо и надамо се, само привремено изгубили поред осталих крајева и своје Свето Косово и Свету Метохију. Заборавити вољно своје Постање за сваки народ и појединца у њему значи извршити духовно самоубиство, изчезавање за сва времена и грех против Светог Духа који не може да буде опроштен ни на овом ни на оном свету.

Зато верујемо да ћемо се опет кад тад на Косово и Метохију једног дана вратити, без обзира на топузе који нас ударају у главу, јер нам је глава довољно тврда. Надамо се да исто као што Јевреји никад нису заборавили своје Постање и своју престоницу Јерусалим, као и Први и Други Храм, па су после две хиљаде година дочекали да су данас опет у Јерусалиму.

Турци су порушили све што нам је било најважније и најсветије, двор и двадесетак цркава у српској царској престоници Скопљу, разградили су задужбину цара Душана у Призрену, спалили Светог Саву у Београду, учинили геноцид српском народу побивши на превару сво становништво тада најмногљуднијег српског града – Новог Брда, а хришћански народ подјармили као рају, односно грађане другог реда.

То је било у првом налету, по њиховом убеђењу све у име светог рата, Цихада, док нису сасвим учврстили власт, а наставило се кроз векове на мало други начин све до данашњих дана. Постепено су свој „свети рат“ пребацили на своје слуге. Тек у XVIII веку Турци су уништили свеправославни балканско-цинцарски универзитет у Москопољу¹ а затим почели да замењују српски и остале православне народе, као Грке, Цинцаре, Србе, па и Арнауте хришћане, као непослушну рају, насељавајући њихову земљу корисним слугама – Арнауташима, потурченим Арнаутима.

Тако је остало заборављено да је сто година пре Вука Караџића у Москопољу био издан први Српски речник. Москопољац, Цинцар, Данил Михаил Хаџи Адами штампао је још 1749 године

„Лексикон тетраглосон“ речник грчког, цинцарског, српског(славјаносербског) и шиптарског језика. Поред свега страдалништа још се и данас у Москопољу налазе десетине православних цркава у који-

¹ Москопоље – цинцарски, Мосхополис-град телета, грчки, налази се 32 км јужно од Охридског језера испод планине Островице, 15 км западно од Горице (Корче) у Тоскама.

ма су многе исписане са српским ћириличним словима, наравно ове цркве су у рушевинама.²

У црквама развалинама имена –храм– већ су заборављена.

Цркве у овом месту опслужују јеромонах Христо, поп Алекса, поп Наум и поп Петар.

Наша је теза да би се поправила страшна, а истинита констатација преосвећеног владике рашкопризренског преосвећеног Г. Артемија: „да ће КосМет остати србски, само ако у њему остане

З Д Ё П О Ч И В А Е Т Ё Р А Б Ё В Ђ И С А К О
 Д И М О В И Ч Ж И Т Е Л Ё Б Р О С К И Р О Ж Д Е Н Ђ О У
 М А Ц Е Д О Н И И В А Р О Ш Ђ М О С К О П О Л Ё
 П О Ж И В Е Л Ђ П О Ж И В Е Л Ђ Т Ё Н З П Р Е С Т А
 В І С А Л Ђ Т А А П П І А З А Д Т А Ј О О У В Р О Д Ђ

Tekst sa groba kod crkve u Slavonskom Brodu koja je poru,ena u ff svetskom ratu

² Москопоље је XVIII веку имало 20.000 становника. Још 1939 године Др Јован Хаџи-Васиљевић у „Хришћанском делу“ свеска С. Скопље, септембар-октобар 1939 године у свом извештају са пута објавио је у свом попису: „Трагови словенских насеља преко границе Југославије на југу по називима места, по црквама и манастирима“ под 11.) село Москопоље има око 400 кућа православних Арнаута и Цинцара тако измешаних и изједначених да се тешко могу разликовати. ...Има шест цркава које и данас служе и 18 у развалинама. И ових шест у којима се поје Слово Божије старинске су. Тако постоји црква Богородица, 15 августа, има звоно. Црква Светог Николе, 6 децембра, са једним кубетом. Натписи на овим иконама су црквенословенски. Има звоно. Црква Свеог Јована, 17 јуна. Сматрају је за манастир. Има звоно. Црква Светог Аранђела, 8 новембар, такође са кубетом. И у овој цркви натписи на иконама су црквенословенски. Има звоно. Црква Светог Илије. Црква Ивандан...

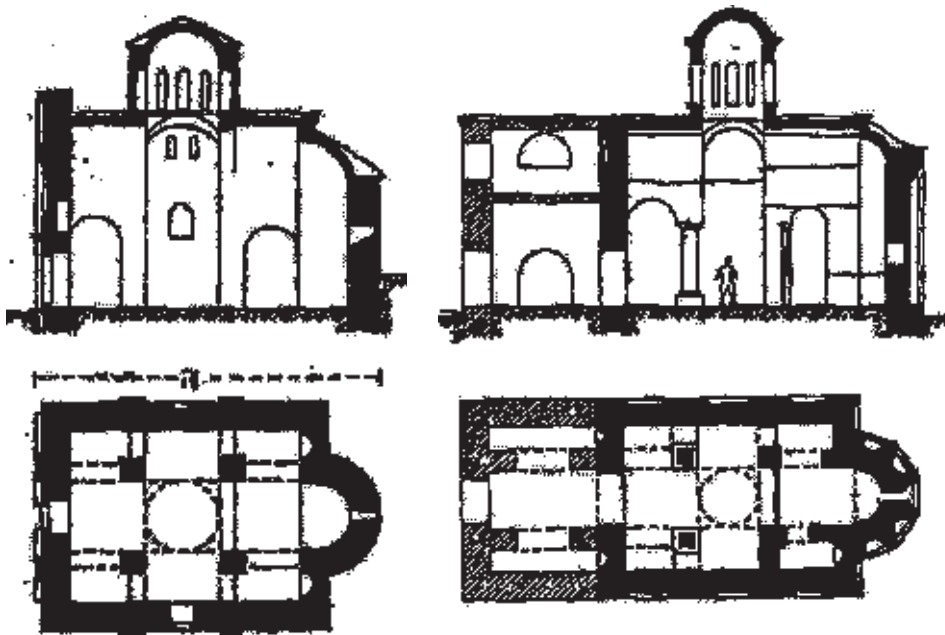
Срба.“. Овој тези ми ћемо додати и нашу тезу: остаће србски ако сачувамо његове споменике, писане или грађене, јер снага рушења не може да буде јача од снаге грађења. Чак и књиге као хартија на којима су писане речи, нису вечне, већ се морају више пута преписивати и прештамповати, јер и хартија није вечна, већ је вечно само оно што је на њој записано. Сећања се морају као и молитва, опет и опет записивати, а грађевине се такође морају поправљати, презиђивати и такође на крајугаоном преносивом камену обнављати, и опет и опет обнављати. Обична станбена зграда мора да има свог домаћина- кућепазитеља, да је не профанишемо туђицом „хаузмајстора“.

Мртве на овом свету не можемо оживљавати, али људи се опет и опет рађају као што и умиру, и докле год буде било где неког новорођеног Србина, и ако се он још увек сећа својих предака, свог наследства и својих светиња. Отелотворење тог сећања је могуће, као што је могуће да се Дух Свети оваплоти. Надахнута песма по сећању може се записати, а црква се по пројекту и призивом Духа Светог може обновити, макар била порушена до самог темеља. Никада се са злом не можемо помирити. Политичари имају тенденцију да зло заташкавају, национал-социјалисти, свих народа, па и српског, на зло одговарају злом, и тиме Правду тешко компромитују. Ми се пак залажемо само да заборављено по крхим траговима запишемо, да на записано подсетимо онако као је било записано, и порушено обновимо онако како је некада било создано, макар то било у бежанији било где у свету, у било којем потоњем поколењу. Та обнова је нарочито изазовна и отворена на остатку нашег слободног тла, (више него негде под далеким сунцем), који је још увек како тако у оквиру наше државе,

Нас у овом тренутку нарочито боли „распето Косово“ и да би се супроставили том злу истражићемо као прво његово шире просторно и историјско окружење, и задржаћемо се у једној јасној и конкретној жижи; на у овом рату порушеној, нашој најлепшој црквици у окупираној Метохији, као кључ и пут за почетак општег разрешења нанете нам неправде.

Ми уствари нисмо изгубили само Космет, већ и Албанију, а Албанију смо заборавили зато што нам је из политичких разлога избијена свест о томе, мада о томе постоји довољно докумената, а претпостављамо да ће бити још много изненађујућих до сада неоткривених археолошких налаза.

Подсетићемо насумце на само један ужи избор докумената, сматрајући ове податке само за подстрек и изазов за даља истраживања и закључке. Да би боље размели разарања и геноцид у овом рату, потсетићемо се колико је сурово, али у Турском царству „легално“ било спровођење геноцида над православном рајом. То показује изјава у XVIII веку Али паше Тепелина, бекташа, који је гов-

*Мушуклиџа, Вогородица
Олтигарија, 1315*

*Кучуклиџа, Вазеденъ Богородице,
висок до 1337, црквиште до 1337*

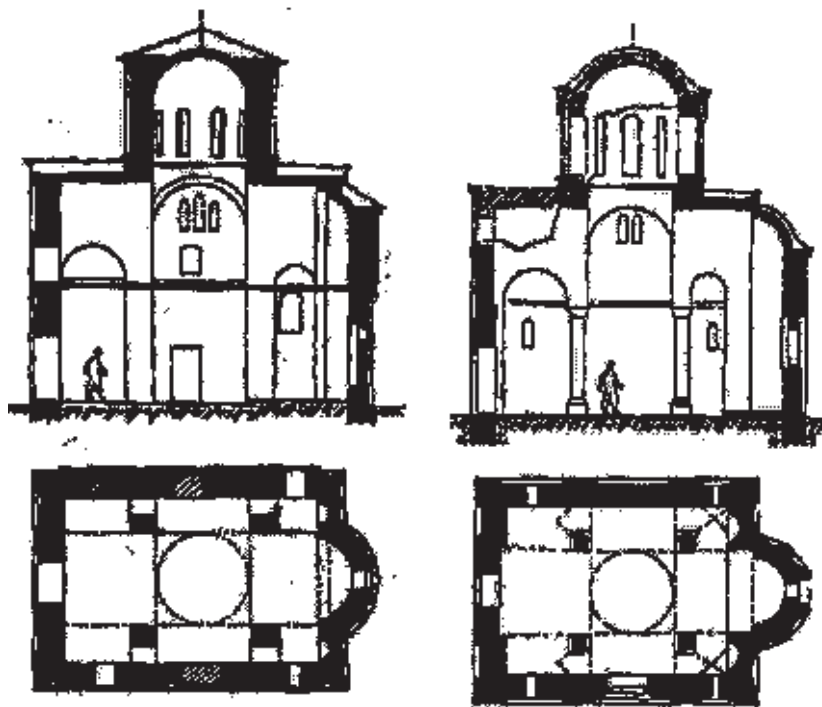
NEKOLIKO PRIMERA VLASTELINSKIH CRKAVA

орећи сам о себи је изрекао: „Нема ни једног трена у току дана а да неко не пожели моју смрт. И како би могло да буде друкчије. Већ је четрдесет година како ја чиним зло читавом свету. Ја сам наредио да се побије или обеси више од 30.000 људи. И зна се да ако ја поживим још коју годину да ћу побити и многе друге.“ *

У име Турака, који су се после првог налета мало опустили, и допустили да њихове слуге Шиптари муслимани прво уништавају сами себе а не само Србе, односно своје сународнике само ако су били православни. О томе пишу и савремени Албански историчари као што су: Арбен Путо, С. Поло, Кристо Фрашери, Ставро Кенди и други. Преко коже Шиптара одвајкада су се сударала сва ондашња владајућа царства, као што се данас сукобљавају владајуће силе Нењ аге-а, и као што се то догађало кроз читаву историју на малим народима, када су се велика католичка хришћанска царства Итали-

* Gabriel Remerand, *Ali de Tebelen pasha de Janina*, 1774–1982, Париз, 1928 стр. 226

јани и Аустријанци, и велика православна хришћанска царства Јелина и Руси, са једне стране, супротстављала великом муслиманском османском царству с друге стране. Фрашери пише: „Трагичан крај Мосхополиса, града са 20.000 православних становника са универзитетом на европском нивоу који је три пута нападан: 1769, 1772. и 1789 године ради пљачке и после десет година разарања Мосхополис је нестао са лица земље.“ А. Путо и С. Поло, С. Скенди, описују како су муслимани Шиптари поступали са хришћанима на југозападу Албаније у области Химара. Њени становници Шиптари православне вере б Химариоти б нападнути су од муслиманских Шиптара превођени Али пашом Тепелинијем. Док су на Васкрс 1798 године сељаци–Химариоти били у црквама и очекивали да свештеник изговори „Христос Васкресе“, на тај знак Али пашини зулумћари су упали у цркве и покљали сво свештенство, а део верника продали у роп-

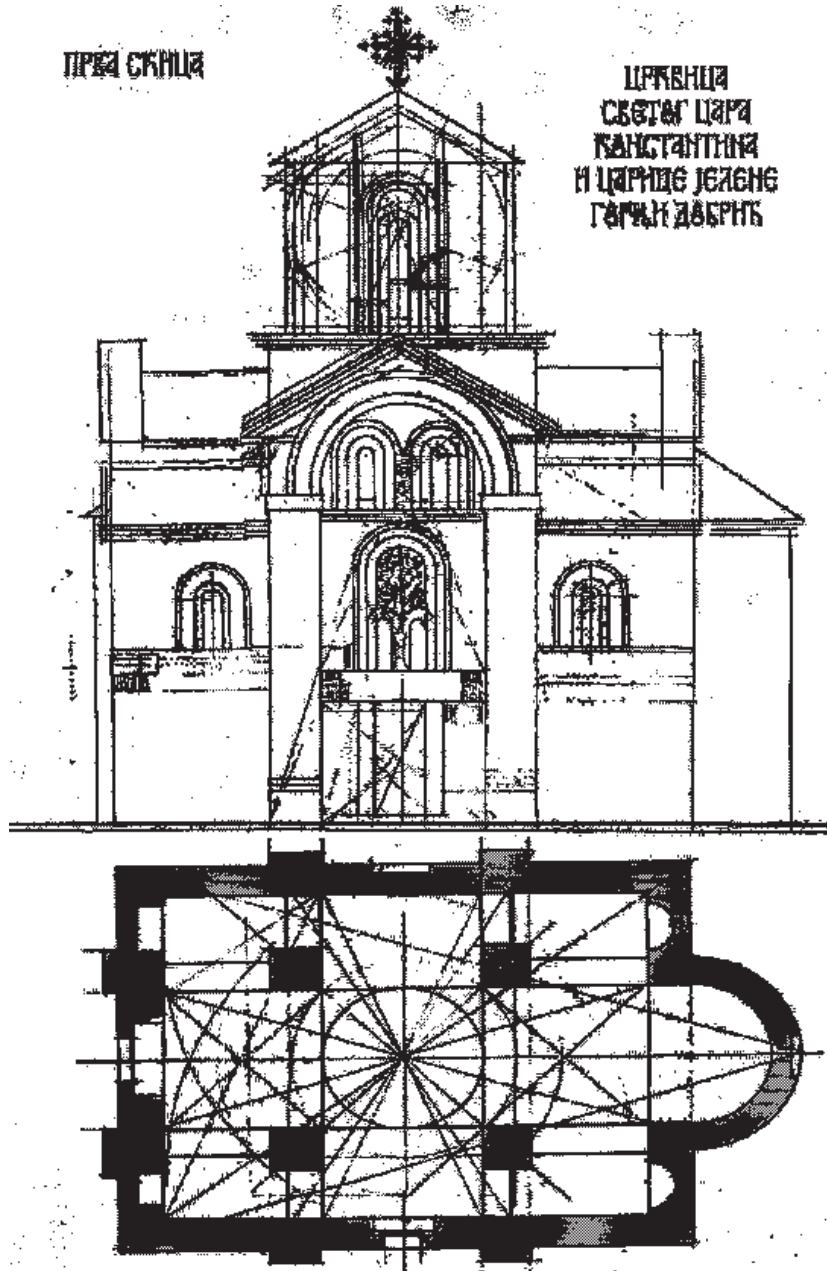
*Школ, Арханђео Михаило,
до 1334-1336*

*Љубогон, Свети Никола,
1336/1337*

NEKOLIKO PRIMERA VLASTELINSKIH CRKAVA

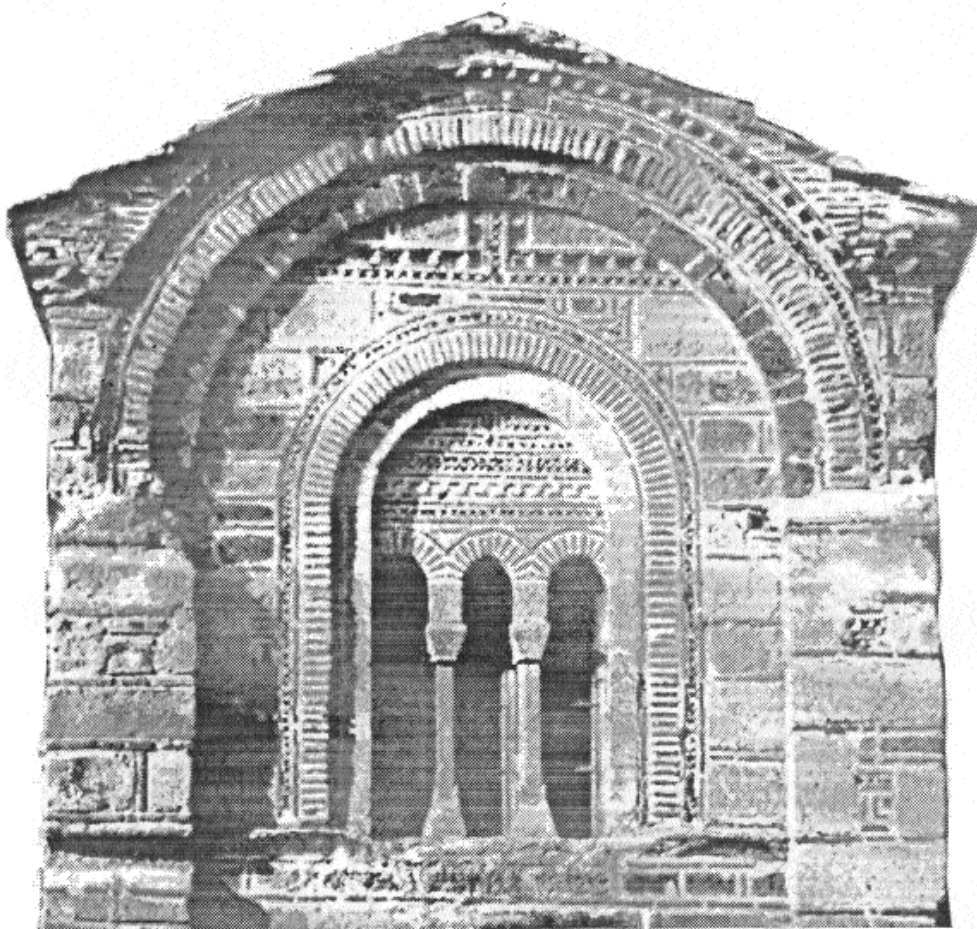
ПРЕД СКИЦА

ЦРКВИЦА
СВЕТАГ ЦАРА
КОНСТАНТИНА
И ЦАРИЦЕ ЈЕЛЕНЕ
ГОТОВИ ДАБРИЊ

ство. Тако су страдала села Њивица, Бубари и Свети Василије, а преостали сељани из страха су масовно прешли у ислам, што је за ислам прихватљиво. Али-паша је после тога порушио све њихове цркве и у сваком селу изградио џамије и дервишке текије.

Ремеранд Габриел, *(Али де Тебелен пасха де Јанина 1774-1882, Парис 1928, стр.55, 79) Описује покољ православног шиптарског становништва племена Сулиота. Последњи отпор Сулиота слоњен је 15 маја 1804 године. Али-паша је побио све заробљенике, једне је живе одрао, друге је пекао, најсрећније заклао. Отварао је женама стомаке и на комадиће секао њихове плодове. Преостале

Staro Nagoričano

жене дао је агама као робиње. А све је то учињено због идеологије које је Али-паша изложио на следећи начин: „Почнимо дакле чупањем из наше средине неверну расу Сулиота и дочекајмо одлучно невернике....Тако браћо правоверни муслимани уједините се и закуните се у име Пророково да ћемо освојити Сулиоте или ћемо умрети“.

Међутим, када су им послушне слуге Арнауташи, већ једном искоришћени, Турци су од њих прали руке и дубоко их презирали, што доказује турска народна пословица:

„Арнавутболан, адамб олмаз, олурседа – јакишмаз, јакишседа – јашалмаз.“

У слободном преводу: „(Аурнаутин не може да буде човек; а ако би му се то случајно догодило, не приличи му – и тада би требао да буде заклан).

Арнаути су нажалост од увек били традиционални најамници свих предходно владајућих држава па и Византије, и тек затим су били и пратећи турски башибозлук који је по указаној прилици силазио са планина и пљачкао оно што је остајало иза главног освајача. Арнаути су се постепено насељавали и преовладавали и у долинама и градовима. Тако данас постоји једна научна теза да су Албанаци пореклом са Кавказа, јер их има расутих по свим крајевима широм некадашњег православног царства почев од Сицилије у Средоземљу, па до Оџакова у поред Одесе на Црном мору. На Балкану су у прошлом веку имали свој, од Аустријанаца диригован културни центар у Букурешту а код нас су почели да се шире почев од Епира, где су данас шиптаризовани сви наши српски топоними, као Београд у Берат, Горица у Корчу, Трнопоље у Тропољу, Епископија у Пишкопеју итд. Такође, и српско племство проглашено је да је шиптарско, па је и један српски племић и по оцу и по мајци, прозван Скедер бег и преображен чак у шиптарског оца нације.

После распада Турског царства злоупотреба шиптарског народа преузета је од свих потоњих окупатора. Изгледа да је опште је правило свих освајача, да када треба да се овлада неком новом државом, да се онда непосредно не напада главни и највећи државотворни народ који влада том земљом, а то смо у нашем случају били Срби, већ да се злоупотреби за прљави посао нека њихова мањина, по познатој латинској пословици „*Devide et impera*“. Тако су Шиптари били злоупотребљавани и после Турака у последњим Балканским ратовима, као и од Аустријанаца када су Црногорци морали да напусте у крви ослобођени Скадар. Једна аустријска принцеза која је намењена да буде шиптарска принцеза тим поводом је цинично изјавила: да су Шиптари „*ein nettes Volk*“ (љубки народ). Тек у следећем Првом светском рату Аустријанци су потпуно открили своје карте паролом „*Serbien muß sterbien*“ (Србија мора да умре)

У следећем Другом светском рату злоупотребу Шиптара презели су Италијани па затим Немци, а нарочито и дефинитивно су злоупотребљени од комуниста у борби против „великосрпске буржоазије“ у доба нама на острву Вису наметнутог Тита. Као што се аустријски каплар Хитлер светио за пораз у Првом светском рату, тако се још један аустријски каплар, Тито, такође светио за пораз у Првом светском рату, за Гаврила Принципа, и успео да обнови границе аустријске окупационе зоне као границе новонасталих држава, односно обнове аустријског „комонвелта“. Још се сваки скојевац од 1940 године морао заклету да ће се борити против „великосрпске буржоазије“ и писати латиницом. У том смислу у селу Бујан у Албанији још пре краја рата Тито је поклатио Косово и Метохију Великој Албанији, с тиме да Шиптари морају још мало да причекају док не смири ту омражену православну великосрпску буржоазију. Упркос паролу „Смрт Фашизму – слобода народу“ балисти, доскорашњи шиптарски фашисти и сарадници фашиста, аутоматски су преображавани у партизане, док је наша редовно школована демократска Краљевска војска и традиционални четници, проглашавани за кољаче и сараднике окупатора и безобзирно стављани уза зид по кратком поступку. Србима са Космета који су избегли арнаутски покољ било је писаним „законом“ забрањено до данашњих дана да се врате на своја вековна огњишта, док су истовремено у њихове куће насељавани Шиптари из Албаније. Шиптарска локална зверства и уцене настављана су сво време комунистичке окупације, без праве правне заштите. Српска гробља су се скрнављена, па случај „Мартиновић“ и небројена друга зверства која никад нису била расветљена. Под тим прећуткиваним терором Срби су продавали у бесцење своја имања и куће и исељавали се у сигурније крајеве. Сва манастирска земља такође је „аграрном реформом“ насељавана колонистима непосредно из Албаније све до уз саме зидине древних манастира на њиховивом метоху. Тек под комунистима на Божић 1949 године Шиптари су успели уз српске комунисте да сруше цркву у Ђаковици уз братску помоћ минера из Трбовља, што им чак ни талијански окупатор није дозволио. Древни косовометохијски манастири, да не помињемо да су они главно и кључно средиште опште српске духовности су цело време под комунизмом живели под опсадом, и само невероватним подвигом монаштва неки манастири, али не баш сви, су успели су да опстану и опстају и даље Божјом помоћи још и данас.

И сама култура под комунизмом у духу комунистичке „интернационале“ била је гушена на безобзиран начин да би се у корену сузбила „великосрпска“ идеја. Навешћемо само један пример; археолошка ископавања у Заводима за заштиту споменка културе на Комету, имала су само један „научно“ искључиви циљ; да докажу балканско порекло Шиптара, и да поткрепе свој политички план, да

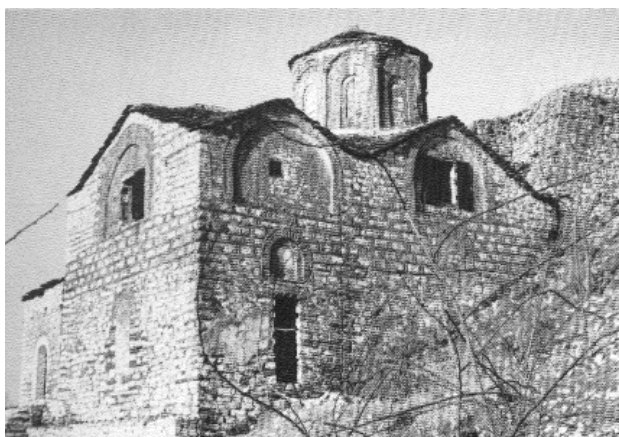

су Шиптари аутентично прабалканско племе, односно да су Илири. Злоупотреба Илира почела је још у претпрошлом веку када су Аустријанци хтели да докажу да су Словени пореклом Илири, па се и у нас јавио „Илирски покрет“, само зато да би нас одвојио од осталих, много опаснијих Словена, православног Руског Царства.

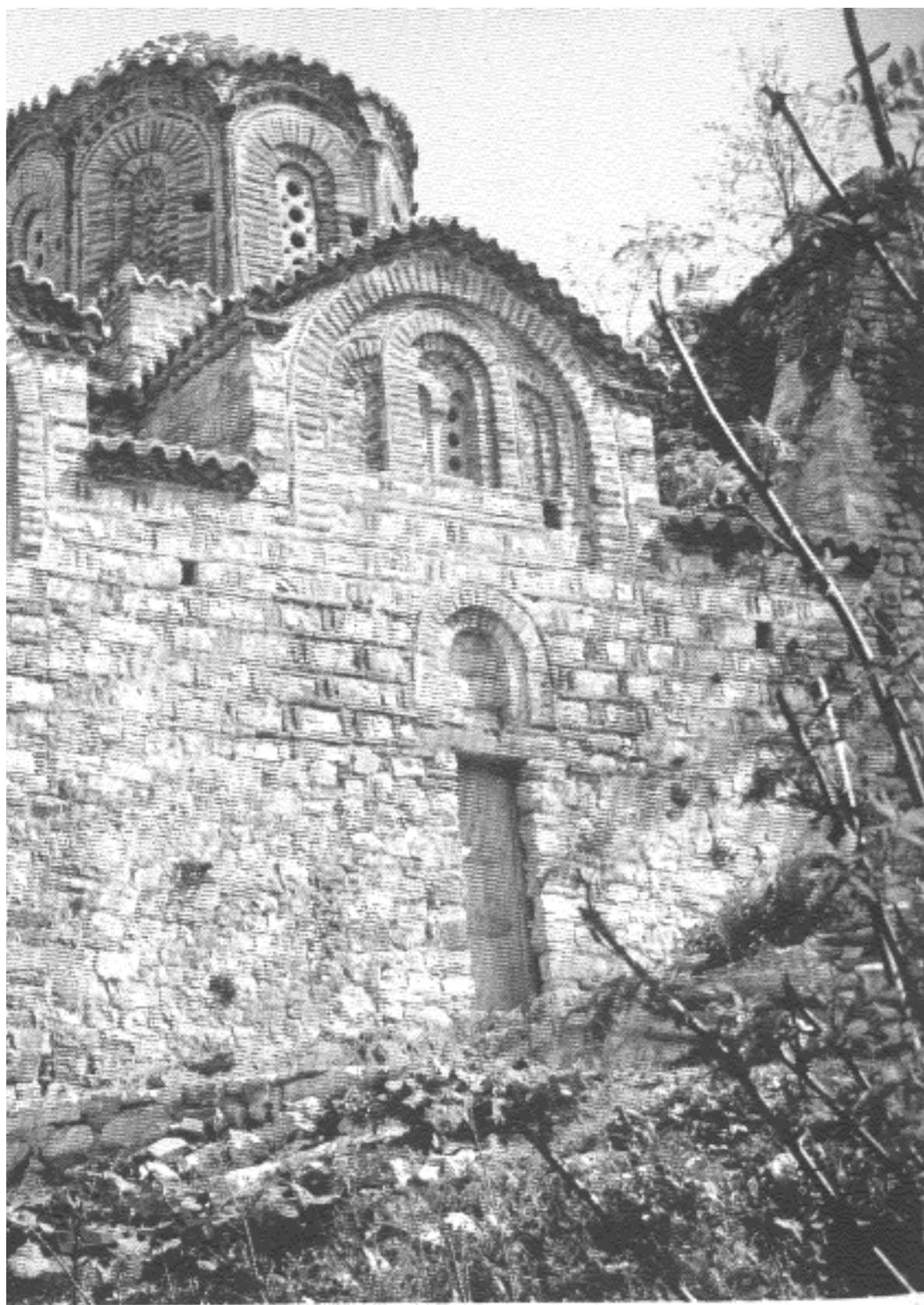
Када би се на Космету у доба комунизма открила нека још неоткопана некропола, била су увек обезбеђена сва средства за њена истраживања неби ли се доказало то прабалканско шиптарско порекло. Тако у годинама изградње хидроенергетског система у Албанији чије је вештачко језеро Фиерзе залазило и на нашу државну територију код села Врбница испод Призрена. Шиптарокомунисти предпостављали су да је то шиптарско-илирска некропола, па су били обезбеђени сви финансијски услови за археолошка ископавања. Међутим, када су ископавања 1975 године започета и унапредовала, брзо се установило да је то велика ранохришћанска василика, са својевременим унутрашњим криптам-гробницама и каснијим околним средњовековним србским гробљем са око 500 гробова. Радове је водио археолог Александар Бачкалов, а када се установило да ту нема никаквих Шиптара, јер их у то време на Космету уопште није ни било, Археолог Еди Шукрију Хоти која је данашњој шиптарској „републици“ министар културе, одмах је обуставила све радове, и булдожери су сурвали цео локалитет у провалију, а већ скупљена документација је уништена.

Ми, међутим, хоћемо нарочито да нагласимо, да се боримо против општег зла које је данас званично жигосано у целом свету и које се зове „тероризам“, а не против било којих људи, јер има и православних Шиптара, а и поштених Шиптара који су такође терорисани од оваквих Шиптара, а и осталих народа који страдају заједно са Србима, и да им за разлику од окупатора дамо часну улогу, а не терористичку улогу извршавања прљавих послова за неког великог газду, и имамо намеру да их по Његош приведемо „познанију права“.

У општој катаклизми у којој смо се ми Срби данас задесили, треба, да би се некако извукли да као прво ствари вратимо на неко неприкосновено, основно упориште које признаје цео свет, а то је култура. Не треба се обазирати на оптужбе да смо оптерећени митовима, Грчки митови су култна основа и инспирација за целокупну западну цивилизацију. Такође и сваки мали народ, ако уопште постоји као народ, има право на свој мит, па га имају и Срби. Појам „идеолошки митови“ је једна од многих богохулних комунистичких измишљотина, коју је поставио комунистички идеолог Жорж Сорел почетком XX века. Изгубивши веру у Бога Сорел је зачео ову „идеолошку“ тезу да би у њу могао да сврста „научни“ марксизам, што је после прихватио и остварио као своју идеологију Лењин, што је после имало далекосежне трагичне последице које и нас нису мимоишле. Овај свој идеолошки накарадни свет сада комунисти и

*БЕРАТ, црква
Свете Тројице
– XIII век*

посткомунисти приписују жртвама својих идеологија. Митолошком идеологијом Сорела инспирисао се и Мусолинијев фашизам, и Хитлеров национал-социјализам, што нам много личи и на милошевићевски национал-социјализам, односно СПС, што је у многоме оскрнавilo наш Косовски мит и наше народне гусларске песме, исто толико колико је Хитлер оскрнавио Сигфрида, Нибелунге и Вагнера. Ми се због Милошевића свакако нећемо одрећи Космета, али ћемо га бранити и одбранити на сасвим други начин.

За почетак да би зашли у добоки духовни опоравак морамо да се напојимо на самом извору. Ово је принцип не само у теологији, већ и у свакој егзактној науци, а нарочито у фундаменталној науци. Историју ћемо препознавати само на основу аутентичних докумената, а за увођење реда Закона, морали би да пођемо од обичајног права. Ми смо на срећу ту већ далеко одмакли, и имамо ту привелегију да имамо већ нашег устројитеља, не обичајног, већ и писаног Закона. Не можемо никако да обновимо нашу аутентичну савремену државност без државотворног цара Душана силног, цара Срба Грка и Арбанаса, и да на легални начин поставимо савремени закон.

После рушења свих цркава у царској престотинци цара Душана у Скопљу поробљивачи су нам оставили као неки „витешки“ компромис да у локалној слободи манастири у скопској Црној Гори могу да звоне. Познато је да је у целом муслиманском Турском царству било искључено да хришћанска звоне звона. И данас звонење звона сви муслимани у свету сматрају за увреду својих верских осећања. Данас међутим, ова Црна Гора стицајем околности није више у српској држави и међу српским народом и у простору признате православне цркве као и многе друге цркве које је сам цар Душан називао у свом царству, или које су саградили његови дворјани. Из те залеђине окружења око цара остала нам је до овог последњег рата релативно правно признато у нашој српској држави можда једино непорушена и више пута обнављана предивна манастирска црквица из 1315 године, посвећена Богородици у селу Муштутишту код Суве Реке. Ова црквица била је само пркосни врх леденог брега испод којег се у мору заборавила налази потопљено све предходно наведено. Ова најсевернија, тек у овом последњем рату порушена црквица била је задужбина једног, од својевремено блиских царских дворјанина врховног „казнаца“ Драгослава, што ће рећи управника б економиа свих царских добара најмоћнијег српског цара, из чега се може закључити да је моћан да буде довољно дарожљив да манастир достојно изгради и уреди.

Данас су задужбину казнаца Драгослава Шиптарски терористи до темеља порушили и завршили у XXI веку разарање које су почели пре више стотина година, почев од тих двадесетак царских скопских цркава и задужбине цара Душана манастира Светих Арханђела у Призрену које је порушио такође Шиптар Синан паша,

тако да не би остало ни трага од институција некаквог Православног васељенског царства.

Окупацијом Косова и Метохије од страних сила 1999 године у име најновијег светског поретка под њиховим окриљем допуштено је било Шиптарским терористима не само да поруше до темеља него и да раселе до данас овај жив манастир, тако да је од њега је остала само пуста гомила шута на Србима неприступачном тлу сем што могу повремено да га кратко посете у оклопном транспортеру у пратњи оружаног окупатора, који пардоксално штите данас у целом свету прокажене терористе у светски прокламованом рату против терориста, а не њихове жртве.

Као потсетник за памћење једног, као и било ког прогнаног народа поставља се захтев за аутентичну обнову и привремено пресељење порушене цркве у, од терориста још увек релативно слободну и приступачну српску државну територију.

Са великим општим и ванвременским врхунским достигнућима треба свакоднево живети, не може се о њима само читати у књигама и гледати слике, треба живо присуствовати и учествовати у литургији. Показало се да није довољно да се неко светско добро само стави под заштиту УНЕСКО-а. Морамо и сами нешто да предузмемо, јер за нас то није само културно добро, већ и део свакодневног личног, породичног, опште-народног и све-државног живота.

Можемо да бирамо;

1. Да под притиском и бежећи од беде побегнемо од свега, да заборавимо да смо уопште били Срби, и да се у некој далекој земљи, у избеглишту под туђим сунцем накалемимо на неку сасвим нову туђу културу на туђем тлу, са сумњом да се калем нашег бића никад неће примити, тј да ћемо тамо постати и остати вечни грађани другог реда.

2. Да пресадимо преносиву чисту изворну идеју из самог семена и суштине нашег стваралачког дела на слободно тло које је још остало у нашој својини, које ће посејано на нашем тлу моћи да поново никне и бити приступачно свакодневном живом литургијском чину.

Ми смо изабрали и одлучили се за ово друго.

Архитектонско-техничко образложење обнове Богородичне цркве у Мушутишту која ће сада бити изграђена дарежљивости ктитора Др Милојка Манојловића у његовом родном селу Горњи Добрић код Лознице, у врх винограда, посвећену његовој крсној слави, Светом Цару Константину и Светој Царици Јелени.

Пренос традиције старог краја на нови слободни крај је вековна традиција преживљавања у ногим нродима света па и у српском народу. Њу Јорк (Нови Јорк) био је пре тога Нови Амстердам) итд.

Сама косовска Грачаница преношена је већ три пута. У Београд, у САД, и у Требиње, а постоји и далматинско Косово.

Где год су се Срби селили носили су своја покретна, али непокретна знамења. Срби у Перију у Истри како тврде чували су заставу са којом су били на Косову пољу. Срби у Славјаносербији у Украјини пренели су сва имена својих градова из којих су потекли. Срби у Угарској поред „Стоног“ Београда, Српског Ковина, имена улица у Сентандреји, готово свако место и свака црква носила је име или неку посвету из старог краја, али пре свега и онај преносиви камен темељац са упретеним знаком, печатом Духа Светога. Срби у Аустралији као свој центар подигли су Нови Каленић, а у Америци Нову Грачаницу.

Још у дубокој преисторији у култури Лепенског вира на Ђердапу преносио се камен „упретиник“ камен поред огњишта у ново станиште што се као обичај кроз миленијуме такође одржавало и у многим народима па и у нашем народу такорећи све до данашњих дана.

Само пресађивање чисте идеје има смисла. Тако се и црква као грађевина може да пренесе само као чиста изворна и комплетно развијена архитектура. Пресадити затечено постојеће, више пута преправљано стање, нема смисла на новом тлу. Те ситне мале нетипичне можда и безначајне догодовштине, нажалост остаће можда заувек избрисане, али они не могу да помере оно што је Бог Логос, и трагове стопала ологошеног Бога који кроз цркву хода.

Богородичина црква у Муштушту више пута је била обрушавана и поправљана. Ово се јасно види на северном и јужном назабатном надзидку, где су правилни сводовибвенци опека изненада прекинути и у нереду много ниже завршени него што је то логично и пропорционално, док је главни забат на западној страни сачуван у изворном облику. Овај забат потврђује закон златних пропорција који су збркани на прочељима трансцепта. Црква је пре рестаурације била омалтерисана, али после рестаурације коју је радио регионални Завод за заштиту споменика културе, када је обијен малтер, и када је зид исфугован, јасно су видљива ова рушења и накнадне преправке. Нажалост Архива Завода која је у збегу није у овом тренутку приступачна, па смо се ми снашли само на основу јавно објављених докумената.

Ове фуге су биле отворена читанка трагова историјских догађаја која су задасила ову Црквицу. Највероватније је да је цела Црквица у изворном облику била покривена оловом. Олово је био увек мамац пљачкашима, који су после безобзирне пљачке остављали кров без заштите који се услед прокишњавања и влаге делимично обрушио. Тада би се у периодима условне полуслободе, у немаштини црква препокривала јефтинијим материјалом за који нико нема рачуна да га покраде, у случају Муштушта каменим плочама. За

вратом надзидка где се сучељава раван крова, без олова било је тешко и немогуће извести сигурну хидроизолацију, па је надзидак забата скраћен у раван кровних површина који сада у непрекидној равной површини прекривају забат, да би се избегао судар одлива воде са равног крова за надзидком. По нашем пројекту предвиђено је да ова обновљена црква буде опет покривена оловом као што је и била покривена и првобитна црква у Муштушту у својим најславнијим временима.

За одлуку да се усвоји обнова што чистијег изворног облика помогла је упоредна анализа савремених цркава. Упореден је низ властелинских цркава онога времена, а занемарене су данашње политичке границама, већ догађаји посматрали у потпуно целовитом простору свих својевремених утицаја. Тако је изведена анализа свих сличних својевремених Властелинских цркава, без обзира да ли се налазе у данашњој Македонији, Албанији или Јелади, као што су црквице у Кучевишту, Штипу, Љуботену, Карану, Црквивици Светог Спаса у Призрену, Леснову, Зауму, Кончи, Псачи, али пре свега Црквивици Свете Тројице у Београду, односно преименованом у Берату у данашњој Албанији. *(Београд – Берат се налази на 65 км југозапано од Охридског језера) Сем у народној песми „Биљана платно белаше“, где се помињу „винари белограђани“, овај предиван град скоро је потпуно изчезао из наше националне свести.

По мом мишљењу све ове властелинске цркве имају нешто заједничко, немају широк поравнат простор за Васкршњи опход око цркве, јер су оне личне породичне цркве, не опште-народне, манастирске, као градске или царске цркве, односно саборни храмови.

На овим посматраним црквама пронађене су очигледне аналогije основа и просторне композиције, забатног прочеља укрштених бродова, зидарског слога, и куполе.

Очекује се да ће у току 2002.-ге године црквица сад посвећена Светом цару Константину и царици Јелени бити изграђена.

Др Предраг Ристић
инжињер архитектуре
Аутор пројекта

СТАРЕ СРПСКЕ БИОГРАФИЈЕ

Говорити уопштено о старим српским биографијама није једноставно. Свако дело и сваки писац има довољно својих специфичности да је тешко остварити општи приступ и говорити о заједничким цртама свих њих. Разлог за то у највећој мери лежи у чињеници да располажемо само фрагментима некада богатог стваралаштва. Не ретко принуђени смо да се задовољимо само једним преписом из доста каснијег времена.

Примећује се, на основу података о сачуваним рукописима да XV век представља преломно раздобље за живот наше биографске књижевности. Старијих рукописа, односно оних из XIV је мало. Нешто више преписа потиче из XVI и XVII века. Непосредан повод за настанак овог осврта представља чињеница да је већина српских житија сачувана у малом броју преписа. Затим ту је и факат да је претежни број рукописа у којима су стара српска житија у специфичном „расејању“ односно налази се у збиркама ван српске земље. Живот светог Симеона од његовог сина Саве сачуван је само у једном препису из 1619. године и налази се у Шафариковој збирци у Прагу. Друго житије Светог Симеона од његовог средњег сина и наследника на трону, Стефана, такође је сачувано само у једном препису из 1320. године у Паризу. Од пет преписа Немањиног житија потеклог из пера светогорског монаха Доментијана само једно се налази у земљи. Житије Светога Саве од поменутог писца Доментијана сачувано је у два целовита и једном јако оштећеном рукопису и ниједан од њих се не налази у домаћим збиркама.

Начини и путеви њиховог доспећа у стране библиотеке углавном су непознати, мада има случајева када се то зна. Тако је познато да је руски истраживач А. Гилфердинг са свога пута по српским земљама 1857. године из Пећи однео рукопис са житијем Светог Симеона и Светог Саве од Доментијана који се данас налази у саставу његове збирке у Петрограду. Српска књига није благовремено доспевала у европске колекције. Она је појединачно у време ропства разним путем стизала на своје последње одредиште. Страни путници су углавном били заинтересовани за рукописе са српским биографијама као изворним остварењима наше старе књижевности док

они који су садржавали познате богослужбене и богословске текстове као да им нису привлачили пажњу. Не ретко та ношења била су, ма како необично то изгледало, спас за угрожену српску књигу. Ако се некад, пре више од сто година, оправдано веровало да су ризнице Београда њено најсигурније уточиште то се већ кроз неколико деценија показало нетачним са избијањем Првог светског рата да би се 1941. године показало као фатална заблуда. Сцена коју даје поменути руски истраживач А. Гиљфердинг има антологијски карактер и заслужује да уђе у сваку историју српске књиге: „Другог дана рано ујутру кренусмо из Довоље да бисмо видели другу запуштену богомољу у Колашину – манастир св. Арханђела Михаила који такође лижи на Тари. Он је давно опустео али су ме уверавали да се у њему сачувало. Овога пута ме искази становништва нису преварили и пут је био добро награђен. Нађосмо прилично лепу цркву разбијених врата, проваљеног крова на много места, оштећеног иконостаса, али у олтару на сачуваној светој трапези лежаше неколико рукописа, до је велика количина била расута око престола. Похлепно прегледах несретне књиге које су због влаге представљање масу чврсто слеplене хартије и на основу Jus Primi occupationis изабрах оно што ми изгледаше најдрагоценије. Нажалост, нисам могао све понети, јер не имадох теретна кола, а с друге стране, да бих понео оно што сам изабрао, морао бих ангажовати слуге и цео товар привезати за седла њихових коња. Морао сам зато оставити за храну мишевима и плесни или за плен будућем путнику пун круг минеја и других богослужбених књига писаних у 17. веку“.

Оснивач државе и династије велики жупан Стефан Немања касније монах Симеон постаје Свети Симеон Мироточиви и заштитник српске државе. Само је он у времену од пола века добио три житија. Два су саставили његови синови Сава (око 1208) и Стефан (око 1215. године). Трећи потиче од већ помињаног монаха Доментијана са тачно наведеним временом настанка – 1264. године. Сачувани рукописи са делима Стефана Првовенчаног и Светога Саве представљају својеврсни оквир у који су смештена сва остала сачувана српска житија. Најстарији рукопис који садржи неко српско житије јесте онај из 1320. године. У њему је Немањино житије од Стефана Првовенчаног. На другом крају овог низа налази се најмлађи рукопис из 1619. године у коме је сачуван једини препис Немањиног житија од најмлађег сина Саве.

Писац првог српског житија био је студенички архимандрит Сава. По маниру преузетом из Византије при састављању типика за Немањину задужбину манастир Студеницу он пише и житије ктитора. Речено је да се тај догађај везује за 1208. год. Непуну деценију касније средњи Немањин син Стефан саставља друго житије свога оца. Скоро половина списа говори о чудима светог Симеона која он чини у циљу заштите своје земље тако да она истовремено пред-

ставља и историју српске државе у прве две деценије XIII века јер она опстаје захваљујући помоћи светог Симеона. Неколико деценија касније Немања добија своје треће житије од светогорца Доментијана настало по угледу на претходна два. У поређењу са житијем од Стефана Доментијан своје приповедање и набрајање чуда светог Симеона доводи до времена после Савиног одласка из Србије за Свету гору, то јест до чуда са престанком истицања светог мира из моштију Симеона и поновне појаве посредством мисије светогорског монаха Илариона. Ова епизода о точењу мира из моштију Симеона налази се и у Савином житију од доментијана. То је преломни тренутка у животу Србије. После тога она добија своју архиепископију и краљевство.

Састављању житија светог Симеона од Доментијана (1264) претходи писање житија првог српског архиепископа Саве по налогу српског краља Уроша I 1253. године. Подаци о настанку овог списка сачувани су у два рукописа и не слажу се међу собом. И овде као да долази до израза позната српска особина „свађе у самоћи“. Довољна су само два текста па да се створи деценијски спор међу истраживачима, заступницима једног или другог датума – да ли је Доментијаново дело настало 1243. како је то записано у бечком рукопису или 1253. како стоји у петроградском. Нова истраживања дају предност овој задљој години.

Опште је мишљење да је житије Светог Саве од Доментијана као књижевно дело знатно изнад другог Доментијановог списка посвећеног светом Симеону. Па ипак Доментијан је више заступљен и присутан преко овог састава иако мање вредности. Док је Савино житије сачувано у два до три преписа биографија Светог Симеона постоји у пет рукописа. Зборник таха монаха Марка из седамдесетих година XIV века донекле може да одговори зашто је тако. Он садржи Житије светог Симеона од Доментијана, Житије Светог Саве од Теодосија, Похвалу Светог Саве од Теодосија и препис Хиландарског типика. Вероватно је замишљен да буде као нека „читанка“ о оснивачима манастира Хиландара Симеону и Сави. Као што је млађи Доментијан потиснуо старије писце Стефана и Саву (када је реч о Немањином житију) тако је скоро исто толико млађи Теодосије потиснуо свога претходника Доментијана у случају Савиног житија. Ако би се зборник таха монах Марка могао оценити као нека врста хиландарске читанке онда би *Цаносѣавник* манастира Студенице који обухвата низ списка од значаја за ову лавру имао исту улогу као и Марков зборник за Хиландар.

За Доментијана вреди рећи још и то што постаје уочљиво када се имају на уму сви писци српских житија. Скоро сви они истовремено састављају и службе. Не говори се о могућности да је и Доментијан саставио неку службу која није сачувана, иако с обзиром на његово образовање и начин писања за њега то не би било немогуће.

С тога би се пре могло претпоставити да неки његов спис није или сачуван или није препознат у постојећим текстовима. Овако Доментијана срећемо као писца само једног дела, ако се узме да је његов други спис више компилативног карактера. Није познато шта је претходило настанку првог Доментијановог списка односно што га је препоручило краљу Урошу, да се баш њему обрати и наручи писање житија тако угледне личности као што је његов стриц је Сава. Изгледа да ће тек предстојећа истраживања показати колико краљ Урош био у праву када је Доментијану поверио тако озбиљан посао. Протеклих стотину година био је прилично занемариван и потискиван када је реч о веродостојности његових казивања. Видеће се да он није у сукобу са извесним изворима којима је до сада давана апсолутна предност. Тачно је да њега карактер списка присиљава на „компромисе“ више из страха да не буде само хроничар него што би хтео да нешто избегне. Треба подсетити да он у свом спису обрађује и тако сложене теме као што је стицање црквене самосталности и краљевске круне – питања око којих се и данас истраживачи споре. Ниједан други писац није се нашао пред тако тешким задатком и вероватно га не би ни решио успелије од Доментијана. Потребан је посебан дар да се дипломатска повест претвори у поезију. Тешко стање испарчаног и угроженог православног света у Савино време, потребе српске земље окружене са свих страна агресивним Латинима треба сажети у неколико реченица: Болно ми је и жалосно, царе, што моја земља нема свога архиепископа. Уз то, и многе се земље налазе око отаџбине моје, у области државе наше, али до њих није достигло божанско правило“. (превод А. Јевтића)

Млађи биограф Светога Саве светогорски монах Теодосије живи и ради највероватније неколико деценија после Доментијана на размеђу XIII и XIV века. Житије пише по налогу свештеног сабора братства манастира Хиландара док његов претходник пише по налогу владара: „Због тога и ја, вашој заповести отачаској повинујући се сада излажем у повести вама који слушате житије хваљеног свеблаженог Саве.“ Ако нема података за поуздано датовање Теодосијевог живота и рада можда се може говорити о неким елементима својеврсног „интерног“ датовања настанка његових списка. На основу тога да ли се у наслову неког списка Теодосије помиње као монах (као што је случај са житијем Светог Саве где каже да је оно „сказано“ јеромонахом Доментијаном и „списано“ – монахом Теодосијем) или свештеномонах може се одредити да ли неко дело припада првом или другом периоду његовог рада – односно пре или после његовог рукоположења незнано које године. Ако би се судило на основу броја дела која пише као монах онда се основано може претпоставити да „свештеноинок“ постаје као средовечан човек.

Особити исказ из наслова његовог житија где се говори како је оно „сказано“ Доментијаном и „списано“ Теодосијем и данас је за-

гонетка за проучавање. Објављивање Теодосијевог житија под Доментијановим именом 1860. године као да није само чињеница услед изостанка дела наслова који је био пред издавачем. То је више порука да се односи ова два писца никада неће разјаснити до краја. Доментијану га приближава и чињеница да и он саставља два житија – Светог Саве и Петра Коришког. Уз то он саставља и службе и низ песничких творевина. Његове службе као и у случају житија из употребе потискују раније настала дела сличног карактера. Судаћи по броју сачуваних преписа Савиног Житија од Теодосија може се тврдити да је он највише читани писац нашег средњег века. Његови преписи се налазе и у земљи и ван ње.

За разлику од Немање који има три житија и Саве са два житија следи период када ће више владара и сви архиепископи добити своје или краће биографије у оквиру зборника *Животи краљева и архиепископа српских* састављени од архиепископа Данила II и његових настављача. Архиепископ Данило своје списе је замислио као продужетак Савиних биографија. Тако док Сава има два житија остали архиепископи добијају „мале повести житија“ по изразу из увода зборника. За архиепископа Данила Савина житија од Доментијана и Теодосија су „писане књиге његовог богоугодног живота“. Уклапање Даниловог приповедања у казивања Савиних биографа није увек беспрекорно. Док они говоре како се смена на престолу владара између краља Радослава и његовог млађег брата Владилсава одвија у време пре повлачења Светог Саве са положаја архиепископа. Данило повлачење првог поглавара српске цркве ставља у време краља Радослава то јест пре смене на трону. Са друге стране Данилу дугујемо више вести о Савином столовању и боравку у Жичи јер о томе Доментијан и Теодосије не говоре скоро ништа. У томе они нису изузетак. И Данило у својим повестима о архиепископима најмање говори о њиховом раду док су били на трону. Од тога једино одступа у случају архиепископа Арсенија у чијем житију знатну пажњу посвећује активностима Светог Саве првенствено као настојачева седишта Архиепископије Жиче. И Григорије Цамблук писац житија Светог Стефана Дечанског вели за житије овог владара у зборнику *Животи краљева и архиепископа српских*: „Други друкче причају и сваки од ових хоће да утврди своје ...“ Данас се то може применити и на млађег писца Константина Филозофа који жели да повеже Немањиће са Константином Великим. За разлику од њега Цамблук каже „Нису (Немањићи) узмуквали цркву јеретички валима и јелинским (паганским) лакудијама и баснама као синови и нећади (наследници) Константина Великог но су благочастиво и богомудрено и богољубиво управљали војском и осталим урученим стадом“.

Иако је Данилово дело зборник више житија а затим то је зборник у коме је заступљено више писаца ипак постоји контину-

итет излагања и подсећање на ранија слична места у тексту. Код дела тако сложене структуре неизбежно је питање шта припада главном писцу, односно архиепископу Данилу а шта потиче од његових безимених настављача. Поузданих критеријума за јасно разграничење нема, тим више што су вршене накнадне интервенције у Даниловом тексту. Стога је природна појава да се истраживачи споре међусобно при покушају утврђивања порекла појединих па и већих делова зборника. Појава изолованог преписивања појединих житија и њиховог самосталног трајања независно од осталих делова зборника донекле објашњава чињеницу да је сачуван само један целовит препис зборника и неколико рукописа мање или више особеног садржаја. Нема начина да се схвате принципи рада њихових преписивача.

После архиепископа Данила II (1324–1337) пролази скоро пола века када ће се појавити нова житија. Приметан је повратак на стање пре Данила. Сада се опет стварају самостална дела без осећања потребе или могућности да буду укључена у неки зборник. око 1400. године у пећким пределима стварају два писца. То је познати Григорије Цамблук који у Србији борави између 1402. и 1409. године као игуман манастира Дечана и пећки епископ Марко. Иако живе и раде на малом простору они као да не знају један за другог.

Григорије Цамблук као игуман манастира Дечана саставља службу оснивачу манастира светом Стефану Дечанском. Уз то он пише и ново житије овом светитељу. Тако после Светог Саве Дечански је прва особа која има два житија. Једно у зборнику *Живојии краљева и архиепископских српских* и друго од игумана свога рукотвореног манастира Григорија Цамблук. По броју сачињених преписа ово житије се налази на другом месту после Савиног житија од Теодосија. Та „популарност“ сигурно долази више због поштовања светог краља него због књижевних вредности списа које се не могу доводити у питање. Ови рукописи могу се скоро равномерно поделити у две групе. Једна се налази у српским збиркама а друга је током времена доспела у Русију.

Међу свим писцима српских житија пећки епископ Марко је најмање изучаван и најређе се помиње. Поред осталог написао је Житије патријарха Јефрема (+ 1400. г.). Јефрем је једини поглавар српске цркве који се два пута налазио на њеном челу. Оба пута на престо је долазио против своје воље и одступао, након сређивања црквених прилика по својој вољи и споразуму са владаром. Уз то надживео је оба своја наследника (патријарха Спиридона и патријарха Данила III). Поред тога Јефрем је једини поглавар српске цркве чијем избору је посвећен посебан спис. Он представља последњи додатак типа „белешке“ како аутори радо га називају. Посебно житије ће добити после смрти и проглашења за светога под, за српске прилике, неуобичајеним околностима. О томе ће се постарати ње-

гов ученик епископ Марко. Околности двоструког столовања и одступања патријарха Јефреме заслужују посебну пажњу. Јер се у интерпретацији извора о томе наступа са доста самовоље и зलोвоље. Насупрот јасном сведочењу житија да се Јефрем повлачи по својој вољи говори се о тобожњем сукобу са кнезом Лазарем а касније и са његовим наследницима. Овакво размишљање се уклапа у познату атмосферу хиперкритичности у односу на личност кнеза Лазара у циљу да се умањи његов углед.

Са Константином Филозофом завршава се писање српских биографија у самосталној држави. Житије свог добротвора и заштитника деспота Стефана саставља по налогу патријарха Никона што је истакнуто већ у опширном наслову овог житија. Око два века раније светогорски монах Доментијан саставља житије Светог Саве по наруџбини краља Уроша. Сада као да се дешава супротно. Поглавар цркве патријарх Никон ставља у задатак познатом писцу да састави биографију преминулог владара. Спис настаје са извесним тенденцијама да буде житије будућег светитеља али начином писања је ближи световној биографији него житију. Недефинисан став према канонизацији деспота Стефана доспео је у двадесети век. Изгледа да је граматичар и преводац Константин биограф постао више против своје воље, по налогу споља него по унутрашњем опредељењу. Преписи његовог најпознатијег дела Житија деспота Стефана углавном се налазе у Русији било да су тамо однети из српских земаља или су тамо и настали.

Зна се да оба Доментијанова списа завршавају се опширним записима који говоре о времену и историјском контексту писања дела. Тога нема ни код једног од осталих српских биографа. Ови Доментијанови записи много личе на записе преводаца и преписивача који раде по налогу деспота Стефана у времену после ангорске битке (1402. г.) па до смрти деспота (1427. г.). Од ових записа најобимнији је онај од Инока из Даљше о коме се заслужено чешће говори јер може да се уврсти у самостална књижевна дела.

Међу српским писцима срећемо два владара Стефана Првовенчаног и деспота Стефана, синове знаменитих и по својим државничким карактеристикама сличних људи, оснивача и обновитеља српске државе Стефана Немање и кнеза Лазара. Првовенчани пише житије свога оца али неће имати своје док деспот не пише житија али ће старањем патријарха добити своје житије. Биографи су и два архиепископа Сава I и Данило II. О свима њима више знамо зато што су били на значајним местима у улози предводника цркве и државе. Да смо принуђени да вести о њима црпемо само на основу њихових књижевних дела и трагова које о себи и њима остављају, онда бисмо о њима исто тако мало знали као и о Доментијану и Теодосију.

Писци српских биографија су уједно и људи великог угледа у тадашњој српској држави. То се односи у првом реду на Немањине

синове Стефана и Саву од којих је први на челу државе а други је оснивач и поглавар српске архиепископије. За њима не заостаје много ни архиепископ Данило II. Прве четири деценије XIV века протичу у знаку његове активности. Он је увек у близини значајних личности и збивања. Подједнако је изузетан и успешан и као бранилац Хиландара и поглавар цркве. Сарадник тројице владара у њиховом управљању државом и при градњи задужбина. У истој мери значајан и као писац и градитељ. Својим књижевним делом обухвата читав век а стицајем околности његово казивање често је једини извор о појединим догађајима. Григорије Цамблук се налази на челу манастира који је у његово време имао особит углед. Он је једини који ће даљу каријеру наставити ван српске државе. Велики углед у држави деспота Стефана ужива Константин Филозоф, будући биограф деспота опредељен за послове друге врсте. Биограф постаје по налогу самог патријарха. Од писаца српских житија Савини биографи Доментијан и Теодосије као да су постигли најмање. Доментијан је духовник манастира Хиландара док о Теодосију не знамо ни толико. Нема података да су некад били на месту хиландарског игумана или на челу неке епископије. Уз то не зна се ни да ли су им повераване дипломатске мисије као на пример Константину Филозофу. Поред тога од стране српске науке прво се пришло изучавању Константина Филозофа на најозбиљнији начин. Већ крајем XIX века он је предмет једне докторске тезе док ће Доментијан и Теодосије то постати тек сто година касније.

Теодосије постепено потискује Доментијаново житије светог Саве иако у себи садржи мање истине од свог претходника. Одступања од чињеничног стања иду дотле да протвречи самом себи што се у првом реду односи на његово писање о Цариграду. Иако сам каже да се некадашња престоница Византије налази у рукама Латина то му не смета да на другом месту говори како византијски цар и патријарх у време посвећења Саве за архиепископа бораве у Цариграду. Последњи настављач архиепископа Данила својим казивањем о наводном одлучењу српске патријаршије од стране цариградског патријарха ствара забуну у нашој науци која траје до данас. У међувремену тобожње одлучење „нараста“ у причу о проклетству (анатеми). Стваралац фиктивне генеалогске везе Немањића са личностима из времена Константина Великог биограф деспота Стефана Константин Филозоф у свој спис на самом почетку уноси баласт који баца сенку неповерења на све остало о чему се у делу говори.

У нашој старој књижевности житија су једина изворна дела. Њих су само могли да створе српски писци. Остали део литерарног стварања углавном чине преводи. Ванжитијну књижевност углавном чине службе домаћих светитеља и дела реторске књижевности – похвале, слова... Српске биографије представљају творевине посебне врсте и не могу потпуно да се уклопе у шеме настале изуча-

вањем богате књижевности Византије нити осталих православних народа. Њихово истраживање траје последњих сто педесет година. Знања се стичу споро а закључци доносе тешко кроз жучне полемике истраживача које често нису лишене искључивости. Дух толеранције и сарадња је скоро изузетак.

У изучавању старих српских дела приметна је тежња за својеврсном редукцијом у стварању броја књижевних дела. Тако у времену од пола века велики жупан Немања – свети Симеон Мироточиви добија три житија – два од синова Стефана и Саве и треће од светогорца Доментијана. У поређењу са оцем свети Сава је већ донекле „занемарен“ јер добија само два житија – од Доментијана и Теодосија. Остали Немањићи добијају дуже или краће биографије настале из пера архиепископа Данила II или његових ученика сачуване у заједничком зборнику *Животи краљева и архиепископа српских*. Настанак житија светог Стефана Дечанског од дечанског игумана Григорија Цамблака представља изузетак у поређењу са осталим Немањићима из Даниловог зборника. Да се они појави има више разлога међу којима је главни онај да ученик и непосредни настављач архиепископа Данила није био у прилици да о Дечанском проговори као о светитељу што се код ранијих могло несметано учинити. Крај XIV века обележава појава минијатурних портрета српских владара под насловом *Житија и житиљсѣва краљева и царева српских* – група текстова од ранијих аутора сматрана као старији летописи. Познато је да косовски мученик свети кнез Лазар и поред више списа њему посвећених нема право житије што је било познато и необично и патријарху Пајсију пре више од триста педесет година. „И ово да знаш о кнезу Лазару. Одакле беше и како у житију његовом које је у Раваници не нађох.“ Необична је и појава житија патријарха Јефрема у време када писање оваквих већ скоро да престаје и кад неким од претходника овог јерарха није писано житије.

Настанак житија деспота Стефана од Константина Филозофа средином прве половине XV века је питање за себе. Као што је речено некада краљ Урош од јеромонаха Доментијана тражи да напише житије првог српског архиепископа, Светог Саве. Сада патријарх Никон од лаика Константина тражи састављање биографије умрлог владара деспота Стефана. И после свега остаје спорно да ли је написано дело житије светитеља или само биографија владара. Закључивање може да иде бар у два правца то јест и за и против. Ипак пре би се рекло да је циљ био састављање житија усмереног на стварање и одржавање култа деспота Стефана. На то упућује чињеница да је наручилац житија патријарх Никон. Писац сведочи да му се јавља и сам деспот што је било одлучујуће да приступи послу. Томе треба додати опширни наслов који се среће још код неких житија и помен чудесних појава у време деспотове смрти. И сам пицац као да је предвиђао дилеме које ће настати око његовог дела:

„Ово дакле написасмо (не) као његово житије но као летописац са свим осталим (стварима)“. Опште прилике нису биле повољне. У поднебљу страдања, страха и опште неизвесности као и незауштављивог процеса опадања државе није било услова за одржавање култа оваквог типа. Пример за то је и судбина Стефановог сестрића деспота Бурђа који као и да не помишља на градњу своје задужбине. Не зна се чак ни где ни како је сахрањен. Живот у новим (не)приликама намеће и посебно понашање чега није поштеђен ни српски владар. Житије деспота Стефана од Константина Филозофа је последње познато писања биографија устаљена почетком XIII века у време смрти оснивача српске државе после двовековног трајања дошла је своје крају онда кад се већ могло видети да и крај своје државе није далеко.

Гледано из перспективе данашњег искуства одлука краља Уроша да код Доментијана наручи житије свога стрица Светог Саве по значају свакако је равна моменту кад је приступио градњи своје задужбине манастира Сопоћана. Ова два остварења иако немају непосредне повезаности сведоче свако за себе о том времену. Слично се може рећи и за патријарха Никона. И он кроз старање да се напише житије деспота Стефана ствара дело равно задужбини. О Никону не знамо много. Оквирни су и датуми његовог столовања на трону светог Саве. Да није поменут у наслову списа од Андонија Рафаила Епактита и код Константина Филозофа наша знања о њему била би још мања. Већ истицање његовог имена у наслову ова два дела довољно говори о старању овог јерарха за књигу. Наступило је време када се једино у тој области могло стварати и патријарх дубоко свестан општих прилика чини што се може.

Писац најранијег житија Свети Сава уједно је био и предмет књижевне обраде од двојице својих биографа Доментијана и Теодосија. То важи и за архиепископа Данила који од свог ученика добија најопширније житије у зборнику краљева и архиепископа. Обиман запис који би се по неким оценама могао сматрати и као посебно дело састављен од Теодора Граматика (1263) представља извесну књижевну обраду једног сегмента из живота старијег Савиног биографа Доментијана. Представљен је као књигољубац и мецена књиге и уједно као аутономна бунтовна личност – особина својствена великим уметницима свих времена. Стефан Првовенчани у току постојања самосталне српске државе биће књижевно обрађен само уз свог брата Саву, односно у његовим житијима која пишу Доментијан и Теодосије. Самостални животопис добиће тек четири века касније од патријарха Пајсија.

Наслови појединих житија понекад су врло опширни и садрже читав програм онога о чему ће у предстојећем делу бити речи. Посебно су захвални за поређење они који потичу од Немањиних синова Саве и Стефана јер се односе на исту личност – светог Симеона и настају скоро у исто време. Тако Сава у свом делу истиче кти-

торску делатност свог оца што не чуди јер је житије саставни део типика „*О наслеђу светиоџ манасџира овоџ ѓрејодобним оцем нашим и кџиџиџором ѓосџодином Симеоном и о жиџиџију њеџовом какво би ѓред Боџом и ѓред људима Немањин син и наследник на кормилу државе у оцу радије гледа владара „Живоџ и дела светиоџ и блаженоџ и ѓрејодобноџ оца нашеџ Симеона који је раније био насџавник и учиџиџељ, ѓосџодин и самодржаџ оџначасџива своџа све срџске земље и ѓоморске.“*

Савино житије од Теодосија има наслов који спада у најопширније. Да је неким случајем спис и изгубљен према овом наслову могла би се наслутити његова садржина: „*Жиџије и ѓодвиџи у ѓусџиџињи са оцем и засебно ѓуџиџовање а делимично и ѓриџиџоведање о чудесима светиоџа оца нашеџа Саве ѓрвоџа архиеџискоџа и учиџиџеља срџскоџа, шџио је исџриџао ѓрејодобни Доментиџијан јеромонах манасџира званоџа Хиландар а најисао Теодосије монах исџиоџа манасџира“*. Теодосије довољно открива своје поимање Савиног живота и периодизацију његове активности која се прилично разликује од наше. Истакнута су три момента битна за нашег писца – живот у пустињи са оцем, путовања, чуда. Данас се пажња када је реч о првом периоду усмерава углавном на градњу манастира Хиландара. Просветитељски рад Светог Саве као студеничког архимандрита, настојања око добијања и организовања српске архиепископије, крунисање и монашење брата Стефана за Теодосија спада у област Савиних путовања што и јесте повезано са непрекидним кретањем. У трећој одредници Теодосијеве периодизације означеној као „*делимично приповедање о чудесима светога оца нашег Саве“* он не иде даље од Доментијана и не користи временски размак од неколико деценија да обогати своју повест Савиним посмртним чудима. Ту он далеко заостаје за Стефаном Првовенчаним који кроз приповедање о чудима свог оца светог Симеона износи историју српске државе која у бурном времену после пада Цариграда у руке крсташа опстаје једино захваљујући заштити свога оснивача а сада мироточивог светитеља.

Познат је „*изолационизам“* српских писаца. У њиховим делима ретко се може наћи помен о постојању неког другог списка, још мање писца. Теодосије је ту потпуни изузетак. Већ у наслову поменут је његов претходник Доментијан. Њихов стварни однос и прави разлог помена Доментијана још није одгонетнут. И овом приликом треба подсетити на перипетије око првог издања Теодосијевог житија. Године 1860. оно се појавило под Доментијановим именом, јер је тако стајало у рукопису који је користио издавач Ђура Даничић. Изненађује особеност овог наслова и по томе што се у њему појављује или и Доментијан и Теодосије или само Доментијан. Период око 1860. године представља „*пуноћу времена“* за појаву Савиних житија. Даничић је 1858. године добио Теодосијево житије и две године касније издао га под Доментијановим именом. Исте, 1858. године и

рукопис са Савиним житијем од Доментијана доспева у Бечку библиотеку. Само након пет година успео је да изда и Доментијаново житије и пронађе лист који је недостајао у рукопису Теодосијевог дела. Нажалост те године су и последњи велики датум у раду на биографијама Светог Саве. Колико су то велики тренуци говори и чињеница да се већ педесет година прича и наговештава како је критичко издавање Теодосијевих дела на помолу. Иначе почетак друге половине XIX века представља златно време у животу старих српских биографија јер се са њиховим издавање и у Србији и Русији почиње скоро истовремено. Та временска подударност изненађује. У случају Србије разумљиво је што тек тада почиње интерес за нашу стару књижевност. Није јасно зашто се од стране Руса дотле чекало.

У току изучавања српских писаца јављају се код појединих аутора оцене о њиховој вредности. То су процене личног карактера и обично нису у складу са интересовањем читалачке публике. Тако је Доментијан и поред несумњиве уметничке вредности просто заборављен. Његово место узима Теодосије. Однос сачуваних рукописа који се креће у размери 1:10 довољно говори. За Шафарика старији Савин биограф је „врли Доментијан“. Од свих српских биографа једино се о Константину Филозофу говори да је тешко разумљив: „Константин има једну ману као књижевник, а та је нажалост врло крупна. Он пише ужасно. Неразумљив је каткад до крајности а и иначе тежак“. Вероватно је Л. Мирковић најбољи познавалац старих српских биографија јер их је све лично превео. Тај посао га је свакако везивао за текст старих писаца много више него да их је читао као обичан историк. То му је дало прилику да осети вредност сваког писца појединачно као и њихово место у скали општег стварања: „Преводио сам све старе биографије. И најпосле сам преводио Стевана Првовенчаног. За време превођења списа Светог Саве осетио сам једноставност писања и искрену побожност Саве монаха; у Доментијану сам осетио великог српског богослова и мистика средњег века, као и књижевника ширега замаха; у Теодосију сам осетио стилисту и књижевника од укуса; у Данилу и настављачима сам поред лепих особина ових писаца и њихових важних историјских података осетио извесну шаблону угледање и намештеност; у Цамблаку такође; у Константину Филозофу писца тамнога стила са систематским излагањем градива чији је спис веома тврд орах за разумевање, у Пајсија је очевидна легендарност, патос и наслеђена фраза. А када сам преводио Стевана Првовенчаног осетио сам високу свечаност стила, пуну и језгровиту садржину, чему у изразу поред свега побожног и поетичког заноса. И преведећи Стевана застајао сам и говорио: „Краљ је надмашио монахе и књижевнике“.

Особеност житија представљају и појаве скраћених верзија – прерада. Најпознатији пример везује се за средину XV века. У *Горичком зборнику* где се између осталог налази и преписка Јелене Бал-

шић, ћерке кнеза Лазара и Никона Јерусалимца из 1441/1442. године. У оквиру треће Никонове посланице налази се и историја првих Немањића Симеона и Саве. О Симеону ту се углавном пише по житију од Стефана Првовенчаног. Иако садржи сажет текст Немањиног житија овај извор је драгоцен јер местимично преноси боље очувани текст него читав век старији једини сачувани препис целовитог житија.

По броју сачуваних житије светог Стефана Дечанског од Григорија Цамблака долази одмах иза Теодосија. Постоји и једна сличност између њих двојице обојица пишу житије светитеља неколико деценија после њихове смрти. Теодосије није искористио то време да своје житије обогати новим чудима као што то чини Цамблак. То значи да су Срби у време рођства највише се интересовали, наручивали, преписивали и читали житије Светог Саве и светог Стефана Дечанског. Житија светитеља су омиљенија од биографија владара. Треба истаћи и сличност између Светог Саве као биографа и Григорија Цамблака. Обојица пишу као старешине манастира – Сава као архимандрит Студенице, Цамблак као игуман Дечана – житије и службу оснивачима ових обитељи који су свети и чије мошти се ту налазе. Једино је житије Светог Стефана Дечанског односно његов најстарији рукопис сачувано тамо где је писано да служи чему је намењено. Сва остала су осуђена на „лутање“ по туђем свету.

О старим српским биографијама као целини говоримо ми данас. Она настају свака за себе и посебним поводом. Пuteви њиховог даљег умножавања могу само да се донекле наслуте. Судаћи по броју сачињених рукописа – уз сва неопходна ограничења – није постојао интерес за систематско преписивање и читање. Није познато да су постојали зборници са већим бројем житија иако би сви они за које знамо могли бити обухваћени корицама неког већег кодекса. Речено је да су житија Светог Саве и Стефана Дечанског највише преписивана. И поред несагледивих разарања и уништавања српске књиге, које траје буквално до наших дана, може се говорити о неким пропорцијама и равнотежи сачуваног рукописног фонда. Дела са српским биографијама ту су скоро на последњем месту. Богослужбене и богословске књиге су знатно више заступљене а њихов међусобни однос излази из оквира овог рада. Говори се о опседнутости Срба својом прошлoшћу. Ако се при том помисли какво је стање са њиховим старим биографијама и савременим издањима ни изгледа тако. Што се тиче нашег писаног наслеђа из средњег века може да се начини извесна груба подела. Повеле су сачуване углавном преко светогорског манастира Хиландара. Богослужбене књиге су скоро равномерно распоређене на оне у овој атоској обитељи и по домаћим збиркама. Дела биографске књижевности нису, као што је истицано током целог рада углавном своје коначно одредиште наша по страним збиркама.

БЕСЕДЕ

Св. Јован Златоуст

БЕСЕДЕ НА ПОСЛАНИЦУ СВ. АПОСТОЛА ПАВЛА РИМЉАНИМА

Затїо их їредаге Бо̄ у срамне сїрасїи. Јер и жене њихове їреїворише їриродно уїоїребљавање у їроїиївїриродно. А истїо тїако и мушкарци остїавиши їриродно уїоїребљавање жена, расїалише се жељом својом један на друго̄а, мушкарци са мушкарцима чинећи срам, їримајући на себи одговарајућу їлаїу за своју заблуду (1. 26, 27).

Према томе, све страсти су срамне, но нарочито је срамна безумна љубав (мушкарца, прим. прев) према мушкарцима, зато што у тим гресима душа страда и понижава се више него тело у болестима. Погледај како Апостол и овде лишавач незнабожце опроштаја, рекавши о женама слично ономе што је рекао о учењу: *їреїворише їриродно уїоїребљавање*. Нико не може рећи, говори Апостол, да су оне до овога дошле будући лишене уобичајеног начина сједињења, и још да су се предале овом тако необичном беснилу зато што нису могле да задовоље своју похоту. Јер је могуће претворити само оно што имају, као што је Апостол и рекао у слову о учењу: *замїјенише истїину Божију лажју*. Такође исто, али унеколико другачије, Апостол је рекао и о мушкарцима: *остїавиши їриродно уїоїребљавање жена*. И женама и мушкарцима он подједнако одузима могућност оправдања, окривљујући их не једино зато што су они имали насладу и, оставивши то што су имали окренуше се другоме, него и због тога што презревши природни начин прибегли су противприродном. Али оно што је противприродно, већма је неумесно и непријатније, тако да се не може назвати задовољством. Знај да је истинско задовољство саобразно са природом, а када Бог остави (нешто или некога, прим. прев), онда све долази у неред. Услед овога, код незнабожаца није само учење било сатанско, него је и њихов живот био ђаволски. када је Апостол говорио о учењу, онда је он

указао на свет и човечји разум, рекавши да су људи силом разумевања, даног им од Бога, и посредством свега видљивога, могли подићи се до Творца. Но, нису ово пожелели, и остали су без оправдања. А овде, уместо света, он указује на задовољство, саобразно са природом, којим су они са већом слободом и са већом пријатношћу могли да се наслађују, ослободивши се стида. Али, незнабожци не пожелевши ово и повредивши саму природу, обрели су се изван сваке могућности за оправдање. Срамније од свега је то, што су и жене стремиле таквим односима, од којих би требало да се стиде више него мушкарци. И овде је достојна дивљења Павлова благоразумност, заправо то, како је он, нападајући на два опречна дела са свом тачношћу достигао свој циљ. Знај да је он хтео и да се изрази пристojно и да троне слушатеља, али једно и друго није било могуће; једно се другоме препречивало. Изразивши се пристojно, немогуће је тронуту слушатеља; а да би исти био снажније поражен, било је потребно јасније представити дело у свој његовој наготи. Но, разумна и света душа Павлова с тачношћу је савладала и једно и друго. Оснажила је оптужбу именоване природе и послужила се овом речју као некаквим покровом за пристojност говора.

Према томе, поменувши најпре жене, Апостол затим говори о мушкарцима: *а истјо ѿако и мушкарци осѿавивши ѿприродно уѿошребљавање жена*. Доказ крајње искварености је развраћеност оба пола, када мушкарац, који је постављен за учитеља жени, и жена, којој је заповеђено да буде помоћница мужу, једно према другоме поступају као непријатељи. Примети још, какве снажне изразе употребљава Апостол. Није рекао да су они гајили узајамну љубав и жудњу, него – *расѿалише се жељом својом један на другоѿа*. Примећујеш ли да је све произишло од преобиља жудње, која је показала да нема снаге да остане у својим сопственим границама? Све оне који преступају Богом установљене законе, жудња подстиче на оно што је необично и противзаконито. Као што многи, изгубивши потребу за уобичајеном храном, неретко једу земљу и каменчиће, а други, мучени силном жеђу често пију прљаву воду, тако су и незнабошци узаврели овом противзаконитом љубављу. Ако пак ти упиташ: откуда толика напрегнутост страсти? – Одговарам: отуда што их је Бог оставио. А од чега је произашла ова богоостављеност? Од безакоња оних који оставише Бога. Мушкарци са мушкарцима чинећи срам. (*Сѿи. 27*).

2. Ти пак, (говори Апостол), чувши о томе да се они распалише, не помишљај да је у њих била само једна болест жудње. Све превасходно зависи од немарности, која је и распаљивала страсти. Стога он није рекао саблазнивши се, или – павши¹ (Гал. 6.1), како се

¹ Сматрамо да Свети Јован Златоуст овде тумачи апостолову изреку овако: Они су тако олако чинили овај грех. Јер се чак нису ни саблазнили или пали у искушење пре него учинише грех.

уосталом изразио на другом месту. А како се изразио овде? *Чинећи*. Они нису грех сматрали занимањем простим, него таквим, да су га с ревношћу свршавали. Апостол такође није рекао – жудња, него првенствено – срам, зато што су они посрамили природу и нарушили законе. Погледај, каква је велика сметеност произашла од ове и друге стране². Не само да се глава изместила доле, него су и ноге горе. Људи су постали непријатељи сами себи и једни другима, јер су пронашли некакву жестоку борбу, која безакоњем превазилази сваку међусобну размирицу; борбу многоразличну и разновидну. Сви ови сујетни и преступници разделили су је на четири вида, тако да ова борба између њих није била двојна или тројна него у четири вида. Расуди сам. У двојном сукобу подразумевам учеснике жену и мужа, јер је требало саставити једно, као што је речено: *биће двоје једно тело* (Бий. 2.24). А ово је побуђивано жељом за општењем, које је и сједињавало оба пола један са другим. Ђаво пак, истребивши ову узајамну склоност и давши јој други смер, на овај начин разделио је половине међу собом и противно закону Божијем, из једне целине начинио је два дела. Знај да је Бог рекао: *и биће двоје једно тело*; но ђаво је једно тело раздвојио на два. Ово је прва борба. Међутим опет, сваки од ова два дела заратили су како сами са собом, тако и један против другог. Зато што су жене почеле да наносе срамоћење не само мушкрцима него и женама. А мушкарци су устајали један на другог и против женскога пола, као што се уобичајено и догађа у било каквој ноћној битки. Видиш ли другу и трећу борбу, четврту и пету? Али постоји још једна: осим овде реченога, они су устали и на саму природу. Пошто је ђаво видео да сама жудња више од свега сједињује половине, зато се и постарао да разори овај савез како би уништио људски род не само противзаконитим расипањем семена, него и узајамном борбом и побунама: *примајући на себи одговарајућу илаиу за своју заблуду* (Сий. 27). Погледај како Апостол опет прелази на источник зала – начастиво учење, и говори да је срам био плата за ово безакоње. Апостол говорећи о паклу и казнама, да не би људима нечастивим који изабраше овакав живот, показао се да не заслужује поверење па чак и смешан, објашњава да само ово задовољство садржи казну. Немој се чудити због тога што они ово не осећају, него још и испробавају насладу. Знај да и безумни и обузети болешћу лудила много муче сами себе и, бивајући у жалосном стању, подједнако се и смеју и радују својим делима, која код других људи изазивају плач над овим болесницима. Али ми не говоримо да су они због тога ослобођени од казне. Напротив, баш због овога они се налазе у ужасном мучењу, а то је, да нису свесни свога положаја. Не треба болесни да суде о стању дела, него здрави. Зна се да је у прошлости такво дело сматрано чак за законито. Један

² Тј. од ова два противприродна односа људи.

назнабожачки законодавац забранио је робовима да се мажу уљем по сувом телу и да имају младиће ради грешења, давши такву част, а боље рећи срамоту, само слободнима. Уопште, незнабожци ово дело не сматрају за бестидно. Него за почасно и веома узвишено; и то у таквој мери да робовима (лишеним слободе, прим. прев.) давају слободу само за њега. Тако је мислио мудри народ атински и велики Атињанин Солон. Могуће је пронаћи и много других философских дела која су заражена овом болешћу. Међутим, због овога ми нећемо овакво дело назвати законитим. Напротив, изјављујемо да су у жалосном положају и достојни многих суза људи који донеше овај закон. Оно што чине блуднице гадно је, а боље је рећи: најгадније дело чине мужеложници. Телесни однос са блудницама, премда је незаконито, али је природно. А мужелоштво је и противзаконито и противприродно. када не би било геене, и када не би претила казна, онда би ово дело било горе од сваке казне. Ако се они наслађују, онда ово говори само о појачању казне. Ако бих видео да трчи наг човек који је сво своје тело измазао прљавштином, и не само да се не стиди него се још и хвали тиме што је учинио, ја се не бих радовао заједно са њим. Плакао бих због њега више него он сам, јер он не осећа свој стид. Да бих вам јасније представио поругу, чујте од мене и други пример. Рецимо да се неко уверио у кривицу девице да је у својој спаваћој соби имала спаривање са неразумним животињама. Ако и после тога настави да се наслађује таквим спаривањима, није ли тада достојна суза првенствено услед тога што није могла да се избави од ове болести, не увиђајући порок? Свакако, ово је свима јасно. Ако је ово безакоње тешко, онда и оно (мужелоштво) није мање од првога, јер жалосније је трпети поругу од својих него од других. Ја тврдим да су ови (мужеложници) гори од убица, јер је боље умрети него живети после такве поруге. Убица одваја душу од тела, а овај погубљује и душу скупа са телом. Ни један од било каквих грехова није раван овоме безакоњу. Они који падају у њега, када би схватили шта чине, примили би безбројне смрти само да се не подвргну овоме греху.

3. Ништа, ништа није неразумније и теже од овакве поруге. Ако је Павле расуђујући о блуду, рекао: *сваки зријех који човјек учини ван њијела је, а који блуднички своје њијелу зријеш* (1. кор. 6.18), онда шта рећи о овом безумљу које је толико горе од блуда, да га је немогуће изразити. Не кажем да си ти само постао жена, него више од тога: ти си уништио своје постојање као мушкарац³, у женску се природу ниси изменио, а ону коју си имао ниси сачувао. Постао си општи издајник и једне и друге природе, достојан изгнања и од мушкараца и од жена, и да будеш каменован јер си повредио један и други пол. Да би ти схватио како је велик овај грех, замисли

³ Тј. Престао си да постојиш као мушкарац

следеће: ако би неко дошавши код тебе рекао ти да ће тебе човека претворити у пса, зар не би побегао од њега, као од најштетнијега човека? Али ево, ти си самога себе од човека претворио, не у пса него у животињу презренију од пса. Он је још и подесан за нешто, а онај ко се предао разврату ни за шта није употребљив. кажи ми дакле, ако би неко запретио да ће учинити да мушкарци носе и рађају децу, зар се ми не бисмо испунили гнева? Али ево, они који се предају таквоме греху сами са собом поступају кудикамо горе. Јер они не само, као прво, претварају се у женску природу, него, као друго, остајући мушкарци постају жене, а боље је рећи не остају ни једно ни друго. Ако желиш да сазнаш прекомерност зла и у другом виду, онда упитај, зашто законодавци кажњавају оне, који ушкопљују друге, и сазнаћеш да ни за шта друго него за осакаћење природе (они ово чине, прим.прев). Они који шкопе друге, не наносе човеку толико поругу (колика се наноси мужелоштвом), зато што су ушкопљени и после ушкопљења у многим случајевима корисни. Међутим, ништа није непотребније од мушкарца који је постао блудница. Зато што не само душа, него и тело које је допустило такву поругу постаје ништавно и достојно изгнања од свуда. Какве ли су геене довољне за такве! Ако ти, чувши о геени, смејеш се и не верујеш, онда се присети огња содомскога. Заиста и у садашњем животу видимо приличје геене. Пошто су многи били потпуно спремни да не поверују онима који се јавише по васкрсењу и објавише да и сада постоји огањ неугасиви, онда их је Бог уразумио догађајима из садашњега живота. Такав (догађај, прим.прев) је био сажежење Содоме и истребљење овога огњем, о чему знају они који су били тамо и сопственим очима видели трагове божанске казне и небеских муња. Појми дакле како је велик био грех који је побудио геену да се јави превремено. Са друге стране, пошто су многи презирали речи (о геени), Бог им је на делу показао њено приличје у неком новом виду. киша она била је необична, као што је и спаривање Содомљана било противприродно. Она је натопила земљу као што је и похота наводњавала њихове душе. Ова киша била је, по своме дејству, супротна обичној киши; јер не само да није покренула земљу да произраста плодове, него је исту учинила неспособном да прима семена. Такво је било и спаривање мушкараца Содомљана, које је њихова тела чинило још бесплоднијим. Шта је гнусније, шта је одвратније од таквога мушкарца који је постао блудница? Каква јарост, какво безумље? Од куда је продрла ова похота која је повредила људску природу чак толико, колико је ни њени непријатељи не би повредили? Боље је рећи да је толико ужаснија ова похота од непријатеља, колико је душа превасходнија од тела. О, ви, који сте бесмисленији и од бесловесних, који сте бестиднији и од паса! Јер код ових никада не бива такво спаривање јер природа зна за границе. А ви, срамотећи свој род, учинили сте га бешчаснијим и од неразумних

створења. Стога, откуда је произашло ово зло? Од раскошнога живота, од незнања Бога. Увек када људи одбацују страх Божији, оставља их и свако добро.

4. Зато, да тога не би било, имајмо пред очима истински страх Божији. Ништа тако не погубљује човека ако се отпусти од овога сидра, а равно томе, ништа га толико не спасава, као ако се држи за њега. Ако ми, имајући пред очима човека, са мањом решеношћу приступамо гресима, а често не чинимо ништа неумесно стидећи се више од поштованих слугу, онда расуди, каквом ћемо се безбедношћу ми користити тада, када пред очима будемо имали Бога. Ваистину, при таквом нашем настројењу нигде ђаво неће напасти на нас јер би његов труд био бескористан. када ђаво примети да ми блудимо изван и пловимо без узда, онда он, послуживши се нашом иницијативом, на крају задобија могућност и да нас сасвим одвоји од стада. Немарне слуге, које, оставивши неопходна дела на која су их господари послали на тргове, и без потребе и узалуд почну да се задржавају са пролазницима, трошећи овде слободно време, претрпеће штету. Оваквој штети и ми ћемо бити подвргнути када будемо одступили од заповести Божијих. Ево и ми стојимо и дивимо се богатству, лепоти тела и осталоме што се нас не тиче. Исто као оне слуге које гледају представе мађионичара, а затим вративши се кући касно, трпе тамо жестоке батине. А многи, поводећи се за другима који чине сличне непотрештине, чак су оставили пут који лежи пред њима. Али немојмо тако радити, јер смо ми послани да свршимо много неопходнога. Ако дакле занемаримо ово и, зауставивши се, почнемо са дивљењем да посматрамо на непотребне предмете, онда напрасно и узалудно изгубивши све своје време, ми ћемо се изложити жестокој казни. Ако желиш да се занимаш, треба да су пред тобом ствари којима ћеш се запањено дивити и посматрати их све време, које нису достојне смеха, него дивљења и многих похвала. Међутим, ако почнеш да се дивиш ономе што је смешно, и сам ћеш постати смешан па чак и гори од смехотвораца. Бежи брзо даље да се не би подвргао овоме.

Реци ми, дакле, зашто стојиш, са запањеношћу гледајући на богатство и спреман си да полетиш ка њему? Шта видиш на њему дивно и достојно задржавања твојих погледа? Да ли су то коњи украшени златом, и слуге-Варвари, или евнуси, скупа одећа и у њој сладострасна душа, подигнуте увис обрве, или трчање и метеж? Није ваљда да је све то достојно дивљења? Чиме се ови људи разликују од бедних, који играју на трговима и свирају на свиралама? Они, обузети силном глађу због недостатка врлина играју своју игру, која је смешнија од игре бедних, тако трчући и обрћући се по раскошним гозбама, по кућама непотребних жена, затим у масу ласкаваца и беспосличара. Премда су и у злато одевени, но у жалосном су стању пре свега зато, што се више од свега баве оним што за

њих нема никаквога значаја. Не гледај на одећу, него отвори њихову душу и пажљиво погледај није ли она пуна безбројних рана, није ли обучена у дроњке, није ли усамљена и беспомоћна? каква је корист од ове безумне пристрасности за спољашње? Много је боље бити сиромашан али живети врлински, него бити цар али порочан. Сиромаш се сам у себи наслађује сваким душевним задовољством и, услед унутрашњег богатства не осећа спољашњу беду. А цар, наслађујући се оним што му сасвим не приличи, кажњен је оним што је особито требало да му буде својствено, и мучи се у души помислима и савешћу, који га прогоне и усред задовољстава. Знајући ово, одбацимо златну одећу и присвојимо себи врлину и задовољство које происходи од врлине. На тај начин, и овде, и тамо, ми ћемо се насладити многим радошћу и достигнућемо обећана блага, благодаћу и човекољубљем Господа нашега Исуса Христа, са којим нека је Оцу и Светој Душу слава, част, моћ, сада и увек, и у векове векова. Амин.

превод Дечанских монаха

СМРТ ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА*

МОЈИ СУСРЕТИ И ЖИВОТ СА ВЛАДИКОМ НИКОЛАЈЕМ

Имао сам срећу да се још у својој младости први пут сретнем са будућим великим јерархом, Преосвећеним Николајем (Велимировићем). Тада сам ја први пут допутовао у Србију да бих као добровољац ступио у српску војску у време балканских ратова 1912–1913 г. На тај начин, моје познанство са Владиком Николајем, почело је још пре 45 година. После балканских ратова, вратио сам се у Русију и у почетку 1920. г. већ као емигрант, поново сам допутовао у Србију. И живео сам у тадашњој Југославији више од 24 године, долазећи често, лично или по служби, у додир са преосвећеним Николајем, тада већ Епископом Битољским, а после Жичким. Рат, а после немачка окупација, донели су нам страдања и обојицу бацили у туђину: били смо лишени слободе, а после послати у Немачку, у концентрациони логор. И тек после другог светског рата, поново смо се срели у САД; заједно смо служили у духовној школи и живели у једној кући све до Владичине смрти 18. марта 1956. г.

У Њујорку 1950. године много сам пострадао приликом једне аутомобилске несреће. Владика Николај сазнао је о овом из новина, па ме је посећивао у болници. А када су ме после двомесечног лечења превезли у приватни стан, он ме је још чешће посећивао и остајао у дужем разговору. Обојица смо боловали од исте болести - од носталгије. Но, разуме се, Владика је страдао много више, јер ја сам провео у емиграцији више од 30 година и зато је моја душевна рана постала мање болна, а Преосвећени Николај био је нови емигрант и његова свежа рана крварила је неиздржљиво.

Опоравивши се од тешких повреда, вратио сам се на службу у Духовну Семинарију при Манастиру Св. Тихона, држава Пенсилванија. И кад сам сазнао из разговора са владиком Николајем да садашњи српски епископ у Америци, Дионисије, не показује према

---

* Текст преузет из часописа Тројичко Светосавски мисионар, бр. 2 (март–април) 1958. година, САД.

њему, заслужном Јерарху и великом православном богослову, не само дужну пажњу, него уопште никакву, ја сам одмах подигао питање о томе да се Преосвећени Николај позове у нашу семинарију. И ускоро затим, ја сам о овоме и лично говорио са Владиком. Али, мене је изненадила његова реакција на то: од изненађења он се заплакао као дете; захвалио се срдачно и испричао тад још тежи факт рђавог односа према њему садашњег епископа Дионисија.

Од септембра 1951. ми смо били радосни због доласка Преосвећеног Николаја у нашу семинарију. Владика је предавао Догматско и Пастирско богословље. А од јесени 1955, после смрти нашег ректора епископа Јоне, преосвећени Николај једногласно је изабран за ректора наше семинарије, на којој га је дужности и смрт задесила.

У кругу манастира, у живописној околини над урвином и малом реком, за којом је језеро у шуми, а која се простире у даљину до једва приметних гора, налази се бели дом на два спрата, у коме је Владика Николај провео своје последње године. Дом овај не блешти неком необичном замишљу архитектурног плана и богатством украса, не пада у очи ни то да је нов. Године су оставиле свој печат на овај усамљени дом, који ако и не блешти спољашњим изгледом, то располаже унутра потпуним американским комфором и удобношћу. Скроман је овај дом, но далеко у околини сви знају да је то бивша летња резиденција митрополита, који су допутовали у манастир. А последњих година живео је овде велики православни јерарх, српски Епископ Николај.

У животу ми често видимо да правда Божја, тај огањ који мами путника у даљину препуну чаробне лепоте, не борави у раскошним дворцима, него простим склоништима и чак колибама. Светлост Христова светли понекад и у таквим скромним кућицама поред којих ми често пролазимо, не обраћајући на њих никакву пажњу. Христос је посећивао као небески Гост колибе сиромаша и простих људи понекад чак и више, него великолепне палате гордых богаташа и надувених мудраца. Уђимо и ми у ову скромну кућицу и погледајмо шта је тамо... Пред нама је бела веранда, покривена с три стране мрежом; кроз унутрашња врата ступамо у велику визитну собу и даље у трпезарију и велику кухињу, а са десна налазе се две собе за становање. Дрвене степенице воде на други спрат, где има пет спаваћих соба са свима удобностима.

Ето, ту је и био стан преосвећеног Николаја.

Све последње године живео сам и ја у томе дому не само под једним кровом са Владиком Николајем, него, и тако рећи, „соба до собе“. Зато, имао сам срећу да из дана у дан не само гледам његов живот и рад, него провели смо и много времена у незаборавним разговорима, кад је Владика без околишења саопштавао своје огромно духовно искуство и с потпуним поверењем изјашњавао се о многим животним питањима. У прво време живели смо у томе дому само

нас двоје: Владика Николај и ја. И тек после две године уселио се у доњи спрат још један професор, такође самац.

Све то време био је Владика Николај у блиском додиру са мном, не само зато што ме је познавао десетине година и лепо се односио према мени, него и зато што смо жнвели у усамљености, далеко од семинарије и њеног интерната за ученике и разреда, куда су Владика, у време непогоде, возили аутомобилом. Владика је имао келејника, који је долазио из манастира, а учио је семинарију. Владика га је много волео. То је био јерођакон, о. Кирил Булашевић, који се сад у чину јеромонаха подвизава на Аљасци. Он је пола Рус пола Срб: отац му је био руски поморски официр, а мајка Српкиња.

Све време ми смо проводили у усамљености, предани сами себи. Владика су ретко посећивали гости Срби, већином из Њујорка и Лакаване. Овде у згради Сиротињског Дома, Срби су приређивали понекад своја скромна празновања да би на њима могао учествовати и њихов драги Архипастир и да би могли доћи с њим у ближи додир и чути његове мудре савете. И овим гостима својим, изгледало је, верним поштаваоцима, Владика Николај се много радовао. На жалост, ове посете биле су ретке и кратке, свега један до два дана. Чешће је долазио Т. Топаловић из Њујорка и о. Миодраг Ђурић из Лакаване.

У удаљености приближно један километар од нашег дома, налази се велико здање Сиротињског Дома, такође на манастирској земљи. Овим Домом управља свештеник о. Сергије Семинин, који има породицу: матушку и кћери Марију и Киру. О овој породици треба рећи неколико речи не само стога што су сви њени чланови допутовали из Југославије и много поштовали Владика Николаја, него стога што је ту породицу Старац нарочито ценио и нежно волео. Дешавало се да би он и по два пута на дан одлазио к њима на виђење и да поседи 15–20 минута и попије „турску кафу“. Сви чланови ове добре свештеничке породице, заједно са децом Дома, указивали су поштованом Авви љубав и услужност. И тешко је, пребројити све услуге, којима су се они старали да обрадују Владика Николаја: готовили су његова омиљена српска јела, извршавали свемогуће поруке, паковали његове пакете за отаџбину и главно - гостољубиво примали га код себе и смештавали допутовале Србе; уступали просторије за српске трпезе и помагали при приређивању њихових прослава. А при најмањем поболевању Владике Николаја, цела породица оца Семинина служила му је услугама.

Као што је горе речено, Владика Николај предавао је у семинарији Догматско и Пастирско Богословље. И испуњавао је он ове своје дужности са изузетном љубављу. Зато је и оставио за собом дубоки траг у душама слушалаца, свештеничких кандидата, на целу њихову потоњу животну делатност. И сви његови бивши слушаоци,

од којих су многи већ пастири Американске Русије, с љубављу сећају се свога преосвећеног наставника и ректора.

Није обична и сува дужност привлачила слушаоце на његове лекције, него нешто сасвим особито, што се могло чути и осетити тамо. Лекције Владике Николаја нису носиле карактер блиставих фраза, учених термина и иностраних речи; у њима није било спољашњег блеска, који обично на веома кратко време обраћа пажњу слушалаца; нису она ни притискивала масом учености. Али су зато задивљавала дубином и усредсређеношћу, огњеном вером, необичном јасношћу објашњења и простотом, која је напомињала о огромном знању и религиозном искуству предавача. Зато је Владика Николај оправдано назван изузетно обдареним професором, који је знао да утиче на младеж и да привлачи себи не само пажњу својих слушалаца, него и срца њихова. А то и јесте најважније.

Лекције његове биле су оригиналне и интересантне, колоритне и живе. Оне су потпуно везивале пажњу и држале су је неослабном. Овај знаменити и искусни јерарх-богослов и мислилац, држао је своје лекције с таквим дубоким познавањем предмета и рекао бих, надахнућем, да су на његове лекције долазили понекад и други наставници. Сви су хтели да чују и да се поуче у великог богослова и познаваоца душе људске.

Необично пажљив и савестан у свима својим поступцима, у односу према студентима Владика Николај био је веома снисходљив. Он је ценио само слободна напрезања ученика и био је далеко од свих вештачких мера, од сваког принуђавања. Сличне мере потпуно су биле туђе његовом духу и противне његовој доброј природи. његова келија била је увек отворена за студенте; свакоме он је био готов да да савет, сва неопходна обавештења, а често и потребну заштиту. И непрестани срдачни односи са својим васпитаницима у току свега пребивања Владике Николаја у нашој семинарији, имали су за њихово образовање и религиозно васпитање огромни значај. То су добро разумели сами васпитаници и умели високо ценити такав однос к њима са стране особитог наставника, а доцније и ректора. И тај однос нагласио је и студент у својој посмртној речи, када је, лијући сузе, рекао да је Владика Николај био за њих не само наставник и ректор, него и отац рођени.

Осим свога наставничког рада, Владика Николај за време свога боравка у нашој Св. Тихоновској духовној семинарији, много је времена и пажње посветио богослужењу и проповедништву. С правом се може рећи да није готово било ни једне недеље, а још мање празничног дана, да он не би служио у манастирском храму и проповедао на руском или енглеском језику. Проповед на енглеском била је нужна стога, што су већину манастирских парохијана чинили фармери, који су давно допутовали у Америку (или се и родили овде) и руског језика нису знали.

Владика Николај проповедао је обично на јеванђелске теме, изводећи мудре закључке и поучавајући слушаоце у вези са савременим животом и догађајима. И чинио је то толико мудро да је свака његова реч поуке падала у душу слушалаца. Готово увек је проповедао и студент најстаријег разреда семинарије, који је био на реду. Али и ове младе проповеднике припремио је за њихову проповед Владика Николај. Последње две године он их је, наиме, припремао за проповедништво, узевши тако на себе и трећи предмет, тј. Омилитику. Владика би обично у разреду говорио о теми будуће студентске проповеди, затим би студент долазио к њему у келију са својим планом замишљене проповеди и, најзад, долазио још једном са написаним текстом. И тада, говорио је коначно проповед пред владиком-наставником. Тек после овог, добијао је право да проповеда у храму. Тако је брижљиво припремао многоискусни Архипастир своје питомце за одговорно дело проповедништва.

У току школске године, позивани су сви студенти наше духовне семинарије са њиховим хором на парохије како блиске тако и удаљене. Позивани су они са мисионарским циљевима: тада би се вршило свечано архијерејско богослужеље, на коме су студенти прислуживали, читали, певали и проповедали. Обично су наступала два проповедника, а зависно од састава парохије: говорили су на руском, на енглеском, а некад и на карпаторуском. За све ове проповеди припремао их је такође Владика Николај. И, треба признати, припремао их са марљивошћу, стрпљењем, љубављу и великим својим искуством, који изненађују. Зато и сада многи парохијски свештеници сећају се с радошћу да их је спремао за пастирску службу, учитељство и проповед велики Јерарх, преосвећени Николај српски. И што се баш његов потпис налази на њиховим дипломама, то је за њих од свега драгоцене и много више и од дипломе универзитетске.

Треба жалити да се овим даром није користила Српска Црква у току 15 година.

ДУХОВНИ ЛИК ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА

Поред спољашњег постоји још и унутрашњи свет. Он је препун таквих дубина и таквих тајни, каквих не налазимо нигде у свету спољашње активности макар колико да је она високог степена. И у томе свету налази се зрно вечног живота. Ту је и само небо. Овај свет не заузима никакав простор, али макар колико да се ми удубљујемо у њега, он нам све више изгледа необухватан и непопуњив.

У том унутрашњем свету налази се основа свега нашег живота. Из тога унутрашњег света осветљава се цео поредак личног жив-

ота, а такође и живот људи око нас - видљиви свет са хиљадама најразличитијих његових појава. У томе свету може да буде мало спољашњих знања, чињеница спољашње активности. Но поред ове видљиве оскудице дела, у њему може да буде дубина познања себе и свега што нас окружава.

Овде је онај драгоцени јевађелски бисер. Генијални научник може да буде слеп у упоређењу са таквим човеком. И Спаситељ каже да је његово учење несхватљиво мудрацима спољашње мудрости. И Апостол сведочи да је проповед о крсту за ту спољашњу мудрост или једино саблазан или једино безумље. Може се гледајући не видети и слушајући не чути.

Ето овај живот духа и био је живот Владике Николаја за све време његова живљења до последњег даха. Тим је он био силан и славан. Тај живот духа давао је особити отисак целом његовом животу и раду и створио му таква утврђења, о којима други нису могли ни мислити. Из тога унутрашњег свог света он је радосно гледао на цео спољашњи свет са хиљадама његових простих и сложених појава. Тај свет давао му је могућност да се одржи и тамо, где су се други без икаквог боја предавали и пропадали. Он му је осветљавао све таквом светлошћу, чега су се узалуд хтели да домогну други људи спољашњим средствима.

Тамо где су људи били и слепи, и безосећајни и тужни - Владика Николај налазио је могућност да буде радостан и бесконачно саосећајан. Тамо где многи као слепци нису ништа видели, он је својим духовним оком све прозирао. И добијала се интересантна слика. У једним и истим појавама он и други људи видели су до супротности потпуно различите стране. Читали су исту књигу живота, а разумели потпуно различито баш као да су читали неке неком непознате клинасте натписе.

Проникнимо макар на неколико тренутака у овај особити унутрашњи свет Владике Николаја и погледајмо шта је тамо.

Владика Николај био је изузетно дубоковерујући и проницљиви религиозни човек. Његова вера у Бога није се одређивала сувим формулама и разним философским одредбама. То је била жива вера у живог Бога, који је толико и непрестано близак човеку да је то тешко и представити људским језиком. Он је претстављао Бога ближим човеку и од самог ваздуха који нас окружава, ближим и од тела нашег. Он је представљао Бога као Онога који борави у најскривенијим недрина наше душе. И у природи свуд, од најмањег делића прашине до огромних појава - Владика Николај видео је и созерцавао Бога. И то стално осећање близине Божје у односу према човеку, изражавало се пре свега у молитви.

Молитва је за многе - празан звук, формално вршење религиозности. За Владика Николаја она је била свечана химна у част Онога, Који држи све у Својој свемогућој, премудрој и благој десни-

ци. Молитва - то је жива беседа човека о томе шта је за њега од свега најдраже на свету и у целој вечности. Ето зашто су често затицали Владика Николаја да се моли. У својој соби он је с изузетним усрђем вршио молитве и читао службе. А у појединим напоменама налазе се интересантне забелешке о томе, како се он борио с људским слабостима при молитви.

Владика Николај, овај ретки молитвеник, причао је како се много борио са собом, приучавајући се молитви. И, посматрајући га у току многих година, видели смо слику његове велике борбе са собом. Као стражар, који стоји на опасном стражарском месту, будно гледа он свуд и на све што се догађа околу њега. И тако из године у годину гледао је и бдео овај Велики Јерарх околу себе. И кад само у мислима представимо себи ово, то нас сама собом изнемајуће огромност његове унутрашње борбе.

Навешћемо неколико мисли - примедби Владике Николаја о молитви. „На молитви није било довољно покајања“. „При молитви побуда покајања, но не у довољној мери“... „Читао сам покајнички канон. Узнемирење при читању канона“... „Није било довољно доброг расположења при читању“... „Молио сам се искреније и топлије него прошли пут“...-. Ове кратке примедбе осветљавају много тајну живота, која се одвијала у овој дубоковерујућој души. О каквој сили и чистоти духа сведоче оне! То што за многе и не постоји, и потпуно промиче из поља пажње, овде се запажа са свим најмањим подробностима и нијансама.

Владика Николај молио се не само у својој соби. Може се рећи да се он молио свуд. Молио се на шетњи, идући у храм или семинарију. Кад је било лепо време, он је ходао ненасељеном алејом, а у то време његова уста су се помицала, нешто шаптала; поглед је био усредсређен на нешто унутар. Застајао је... стајао на некој невидљивој унутрашњој тачци. Молио се и шетао по манастирском гробљу.

Ја сам и сам и не једном потпуно неочекивано наилазио на њега и затицао на молитви. Добро памтим ове тренутке. Ето, он стоји иза грана густог јоргована, готово потпуно сакривен у његове гране. Сунце обасјава својом светлошћу сву земљу. Чисти прозрачни ваздух дрхти. Свуда тишина. Природа као да врши своје богослужење. И гле усред овог служења природе и служитељ Божји - гологлав и седе косе, стоји и чита хвале и благодарења Томе, који је мудро све саздао и Који нам је тако близак; чије се дисање чује у сваком и најмањем грму, листићу, травци, мирисавом цветку. Поглед светитеља обраћен је на небо, а уста шапћу молитве. И у силном молитвеном расположењу, све више сагиба се глава седог Старца.

Но ако би Владика приметио да се неко приближава, то је он брзо узимао обични положај, не дајући да се види чим се занимао. Ја

сам се увек старао да се у сличним случајевима неопажен скријем, да не нарушим молитвено расположење Старца.

Али треба рећи да се Владика у своме животу није ограничавао само молитвеним подвизима и созерцањима. Своју веру у живог Бога, коме је име љубав, он се непрестано старао да докаже и делом. И у том погледу он је био необично висок и велик, тако да се ни многи монаси подвижници који су се удаљили у манастире, не би могли упоредити с њим. Он је био несреброљубац у дословном смислу ове речи. Све што је добијао од многобројних поштовалаца - увек је давао невољним. Зато је и умро као потпуни сиромаш.

Могло би се говорити и о много чему другом и особитом, што се догађало у белој кућици у кругу Свето-Тихоновског манастира, где је тихо проживео Владика Николај последње године свога живота. Али време и место не дозвољава нам да загледамо подробније у тајна места душе Великог Архипастира, који је живео овде. Но ми верујемо да ће доћи време, кад ће се понова и не једном прегледати све, што се преживело у овој кућици. И тада ће се о свему испричати верним поштоваоцима Великог Николаја. Духовни лик Владике Николаја још више ће тада израсти и још више учинити да се сагну пред њим главе и срца не само поштовалаца, него и срца гордых, који много мисле о себи, неразумних непријатеља Авве.

СМРТ ВЛАДИКЕ НИКОЛАЈА

Слободно време од посла у семинарији владика Николај посвећивао је, углавном, научном и књижевном раду. И тај рад представља највиднију, најбогатију страну његове делатности у току целог његовог боравка не само у Свето-Тихоновској духовној семинарији, него и уопште у Америци. У њој су се најбоље пројавили њему својствени таленти: опширност знања, ученост и трудољубивост. При упознавању тога његовог рада, зачуђава његова необична плодност. Владика је писао много, писао непрекидно и о различним питањима. Може се с правом рећи да је његов богословски рад као писца представљао за њега неопходну потребу без које се он није могао осећати задовољан. Перо његово није знало за умор и врло се често догађало да је он истовремено писао неколико дела. И владика Николај оставио је богато литературно наслеђе. Но, нажалост, оно је свуд разбацано и представљаће велики напор да се саберу његова дела на разним језицима и опишу.

Све остало слободно време - много времена - владика Николај посвећивао је молитви у ћелији, читању. И ја који сам последње године живео с њим „соба до собе“ чудио сам се необичној трудољубивости тога изванредног старца - светитеља. То је била велика

милост Божја према овоме великом служитељу његовом, архипастору и молитвенику. Сатима, проводио је владика Николај за писаћим столом, окружен хрпом књига, свежњима хартије, рукописима и књигама са забелешкама. Он је учествовао у многим издањима и готово сваке године излазила је из штампе његова нова књига; некад и више. Писао је на српском, руском и енглеском; бивало је да је писао и на немачком, пошто је одлично владао и тим језиком. Но није волео писаћу машину и избегавао је да диктира; писао је по старински - руком и читко тако да је то свако могао лако и слободно да чита. Много времена посећивао је владика исправци последњих коректура својих дела, која су се штампала. Но доста се трудио и над туђим рукописима, које су му у изобиљу слали беспослени „књижевници“.

Много је времена ишло на опширну кореспонденцију, зато што су се обраћали к њему са свих страна света за савет, благослов, ободрене. Много су писали и из отаџбине. Уопште, владика Николај последњих година највише је времена посвећивао молитви и српском делу. Но, на жалост, колико смо ми могли видети, за живота владика нису посвећивали довољно пажње и бриге, а изгубивши га, стали су плакати и жалити што нису сачували великог старца, нису му указали потребно старање. О том ће бити још говора, а сад да се вратимо опису живота владике у усамљености, у близини манастира.

Познато је да је владика Николај био не само истински, него и храбар патриот. Он се потпуно предавао интересима своје отаџбине, и страдао је њеним страдањима. Стога је своје насилно одвајање од ње болно преживљавао. Носталгија је код њега бивала понекад велика и болна. У тим часовима њему је тешко било остајати самим, па је долазио у моју собу потпуно сломљен и готово очајан. Много је болело њега и то што је био потпуно одстрањен од живота српске цркве. И много ми је он говорио тад о свему том, али није још настало време да се предају јавности ти разговори старца, које сам ја све пажљиво записивао.

А долазио је владика Николај к мени зато, што сам га ја у нашој усамљености делимично могао разумети. Преко породице ја сам био близак његовој отаџбини, проживевши у Србији више од 26 година, везан с њом радостима и страдањима. Осим тога, својим скромним делима био сам везан са Српском црквом, коју сам искрено волео. Много смо ми тад говорили - искрено, од срца и просто. Како сам могао, ја сам га тешио, и што је било могуће предавао његовим блиским. Писао сам и испуњавао његове поруке, кад се владика сам било из којих разлога није могао обратити овом или оном лицу.

Једном, потиштен осећањем носталгије, владика Николај показао је жаљење што није имао фруле, на којој је из детињства волео да свира. Ја сам одмах писао епископу призренском Вла-

димиру (Рајићу) и ускоро добио сам од њега фрулу, коју је лепо био израдио неки од поштовалаца владике Николаја. Сећам се кад сам је предао авви, старац се као дете обрадовао, јер је фрула била из драге његове отаџбине и подсећала на њу. И доцније често, када је владика - увек изузетно деликатни - претпостављао да сви у нашем дому спавају, разлегали су се звуци фруле, мелодије драгих српских песама. То је старац - владика, - као у старини Јувал (1, Мојс. 4,21) или Роман Слаткопевац, – свирао драге му српске мелодије и плакао. И кад сам двапут случајно после тога ушао к њему у собу, затекао сам старца у сузама. Али плакао је не само он - плакао сам и ја, будући да сам још много раније изгубио отаџбину. И нама обојици тешко је падало да оставимо кости у далекој туђини.

Ми смо се тако приближили питању, које је крајње болно у тим успоменама, а нарочито питању о небратском односу црквене власти према најстаријем и најзаслужнијем своме сабрату, према владици Николају за време последњих година његова живота. У годинама тужног и горког емигрантског живота. И, чувајући потпуну објективност незаинтересованог и страног посматрача, мора се рећи да је тај однос био не само небратски, него је често прелазио у отворено непријатељство према великом имену и популарности владике Николаја. Често је оно прелазило границу жестокости према старом и немоћном великом јерарху. Говоре да је главни мотив таквог односа била људска завист. Ми не сматрамо себе компетентним за суђење таквог односа и остављамо то потпуно савести криваца таквог односа. Бог и историја рећи ће свој суд. А писма и разговоре о томе питању самог владике, ми ћемо навести други пут и на другом месту.

У сваком случају, при постојању великих могућности и средстава, црквена власт оставила је свога знаменитог јерарха, великог и познатог у целој Православној Цркви, без неопходног старања и пажње. Осим тога, када су се животни услови владике Николаја побољшали, то непријатељи његови покушали су чак да их погоршају. Када се сазнало да је владика Николај позван за наставника наше семинарије, то већ кроз неколико дана, са великом журбом долетео је (у дословном смислу те речи) надлежни српски епископ и, са својственом му грубошћу, захтевао да старац напусти нашу семинарију. Била је очигледна жеља да би се владика Николај поново нашао у нужди и неспокојству. Но тога пута старац нас је зачудио чврстином и одлучно је одбио да изврши захтев немилосрдног сабрата.

Но, та борба скупо је стајала измученог владика Николаја: потпуно сломљен морално и физички, одлежао је у постељи више од две недеље под пажњом американског лекара и манастирске братије. И тад нам је и рекао: „Запамтите, ако ја умрем овде, то и сахраните ме овде... на манастирском гробљу. Овде сам ја нашао мир и срдачну пажњу добрих људи. Молим се и радим на корист

цркве... па нека се овде и кости моје упокоје. А тамо... можда ће их некад пренети у отаџбину“. То је он доцније често помињао и понављао. А једном, шетајући са инспектором семинарије, такође добре старости, по манастирском гробљу, рекао је: „Ево ту би нам било добро обојици да се упокојимо“ - и при том је показао на место у близини гроба професора Спекторског, кога је много ценио.

Но све то сад већ није битно. Време је пролазило. Али за све време боравка владике Николаја код нас, ни једном га није посетио надлежни српски епископ; никад није говорио на телефон, нити се распитивао о старцу - сабрату.

Почетком јесени 1955. године умро је ректор наше духовне семинарије, преосвећени Јона, и наш професорски савет обратио се Архиепископском Сабору с молбом да нам одреде владика Николаја за ректора. И ускоро је Сабор радо удовољио тој нашој молби. Но, као што је то било и први пут при назначењу владике Николаја за нашег професора, наш митрополит из деликатности, поново се обратио за одобрење надлежног српског епископа. И, ето, ту се догодило оно што је све нас изненадило својом неочекиваношћу, а владика Николаја тешко погодило. Но на томе питању, с обзиром на његову велику важност, потребно је задржати се дуже.

Од смрти нашег бившег ректора, епископа Јоне, од 26. новембра 1955. г. владика Николај мирно је провео све то време као нови ректор. А 12. марта идуће године, кад сам се ја спремао на неколико дана у Њујорк, у нашу Митрополију, поздрављајући се с владиком, приметио сам да је он необично узнемирен и нервозан. Ја сам га питао за узрок, али је владика у почетку ћутао, а после тихо додао: „Не, није ми ништа“... Затим је рекао: „Кад будете у Митрополији, сазнајте какво је то тамо писмо. Изгледа да се мене тиче“. Ја овоме нисам тад придавао значаја и кад сам идућег дана био у Митрополији, заборавио сам о тој напомени владике Николаја о писму. Али кад сам хтео, по свршетку својих послова, да пођем из канцеларије, обратили су се к мени с молбом:

„Ви знате српски језик и преведите нам тачно ово српско писмо“. Ја сам узео писмо, које је било упућено од надлежног српског епископа митрополиту. И чим сам прочитао прве редове тога писма, одмах сам схватио да је то управо оно писмо за које ме молио Владика да се распитам. Ова се претпоставка доцније потпуно потврдила. Ово писмо потпуно изузетно по форми и садржини, толико је карактеристично за разумевање свега што се догодило, да сматрам нужним навести његов садржај макар и скраћено... „Ви сте молили за моју сагласност, писао је епископ Дионисије, руском митрополиту, да ректор у Вашој семинарији буде српски епископ Николај. Његово Преосвештенство, епископ Николај још од пре зна добро моје мишљење о том питању (разуме се одрично! - В. М.). А за дозволу он треба да се обрати патријарху у Београд... Но настаје

још питање: прелази ли епископ Николај истовремено у Вашу руску јурисдикцију? То је само по себи разумљиво ако он буде служио у Вас“...

Излишан је сваки коментар овоме писму. Оно је увредљиво за сваког човека, а поготово за заслужног старца - јерарха, који је био украс не само своје, него и целе Православне Цркве. Осим тога, у писму је била једна очигледна нетачност. Ту се говори да „настаје питање прелази ли епископ Николај у руску јурисдикцију“. Али таквом питању просто није било места и баш епархијски архијереј одлично је знао да о томе никад није било речи. То никад и нико није предлагао владици Николају, знајући о његовом искључиво патриотизму. Уопште, у нашој јурисдикцији сви су били радосни што су могли омогућити миран живот великом православном јерарху и били су поносни да ће он мрвице свог огромног знања предати будућим нараштајима. Али мисао да се придобије он за нашу јурисдикцију није никоме ни на памет падала, јер то се уопште није захтевало. Таква мисао родила се једино и само у глави непомирљивог противника владике Николаја. Ова мисао епископа Дионисија о „јурисдикцији“ утолико је чудноватија, будући да је сам његов бив. секретар, архимандрит Фирмилијан, сада професор наше семинарије у Њујорку, а митрополит бугарски, Андреј, њен декан. И ни једном од њих није падало на памет да мењају своју сопствену јурисдикцију. То је одлично знао и епископ Дионисије. У чему је онда ствар?

Но, вратимо се нашем казивању о последњим данима живота владике Николаја. Обавештење о садржају писма епархијског архијереја нашем митрополиту - владика Николај добио је неколико дана пре мога одласка у Њујорк. И зато, као што је горе речено, он је био толико силно узнемирен и молио ме да се о наведеном писму распитам у Митрополији. Треба још папоменути да се неколико дана пре овога појавила у српској новини, коју је добијао владика Николај, вест да се он опасно разболео. Он нам је сам о томе говорио и при том са болом додао: „Рано хоће непријатељи да ме сахране... Али даће Бог да ја још поживим“. То је било 11–12 дана пре изненадне смрти владике Николаја.

А сад с тешким осећањем прелазим на најделикатнији део успомена. У току последњих година живота владике Николаја код нас, у манастир је долазио један Србин нови емигрант. Владика није био тим нарочито задовољан и туђио се од њега, немајући потпуно поверење. И ето овај Србин, - после одсуствовања више од једне године - наједанпут се поново појавио код нас у време циче-зиме и велике вејавице, уочи изненадне смрти владичине, а наине у суботу 17. марта 1956.г. Ради великог снега и немогућности коришћења аутомобила, владика се преселио на неколико дана у зграду семинарије, ближе манастиру и храму. И увече те суботе, после вечере улазио је у собе семинариста. Говорио је с њима о литургији сутра-

шњег недељног дана, када је имао да проповеда, путујући на парохију, семинарист најстаријег разреда. Улазио је владика и код секретара семинарије и предао му неке потписане папире... Око 10 часова увече семинаристи су видели како је Србин - (DP)* дипи улазио у спаваћу собу владике. А после 11 часова они су видели како је он са прибором за кафу улазио у умиваоницу по воду, рекавши им да хоће да готови за владика црну кафу. Семинаристи били су много изненађени да је тако доцкан владика зажелио да пије кафу, коју је у послонье време уопште избегавао по пропису лекара.. Кад је и како Србин отишао од владике, нико није видео. Ту се и прекида све што је уопште познато о последњим часовима владике Николаја.

Идућег дана, у недељу 18. марта, сви семинаристи са о. инспектором и певачима отпутовали су у 7 часова ујутру у далеку парохију, на мисионарско путовање. А владика Николај требало је да служи у манастирском храму. У одређено време звоно је звонило и у храму спремили су се за дочек владике. Но он се није појављивао. Тада је игуман о. Василије отишао у семинарију и закуцао на врата владичине ћелије, али одговора није било. Вратио се у манастир и обавестио настојатеља и решили су да чекају владика. И баш после 15-20 минута чуло се телефонско звоно: сазнало се да епархијски српски епископ, који се никад раније није интересовао за здравље владике Николаја, наједанпут распитује се за његово здравље... Сви су се изненадили у манастиру, зато што су сви знали да се никад раније није показивала таква пажња према владици Николају. Поговорили су, размислили и настојатељ сам је отишао у семинарију. Закуцао је на врата, но такође одговора није било. Тада је силом отворио врата. И видео је овакву слику: у спаваћем рубљу владика је лежао ничице на поду покрај кревета с ногама према вратима, а главом према прозору. Настојатељ је притрчао и покушао да придигне владика, али је одмах приметио да је он мртав. На глави у владике видела се мала рана, а у руци биле су бројанице, које су му поклониле руске монахиње.

Настојатељ је истрчао из собе, позвао из манастира монахе и секретара семинарије. Из оближњег места позвали су лекара, који је установио смрт, а која је наступила неколико часова раније. Узрок смрти без сецирања, он није могао да каже. (Срби, који су доцније дошли, тражили су да се не врши сецирање).

Тело владике Николаја пренели су на кревет и одслужили први парастос. Обавестили су нашу Митрополију у Њујорку и владика Дионисија у Либертивилу. Такође и српске црквене општине у Њујорку, Лакавани и друге. Очекивао се долазак Срба. Тело владике било је по великом снегу пренесено у манастирски храм и одевено у одежде.

---

* Displaced person = дошљак, новодошли (мало погрдно).

Пред вече почели су долазити Срби и код ковчега владике почели су спорови: где да се сахрани? Ту, на руском манастирском гробљу као што је владика показао жељу или у српском манастиру у Либертвилу. На овом другом настојали су неколико људи, говорећи „да би Србима било непријатно, ако владика - Срба - сахране у руском манастиру“... Разуме се, Руси су чували коректност и у спор се нису мешали.

Другог дана рано ујутру дошао је и сам владика Дионисије, који нас је од првог тренутка изненадио у манастиру и семинарији. У присуству монаха и семинариста, који су се вратили, он је узвикнуо крај одра умрлог: „За живота ти си ме много мучио... а после смрти натерао си ме да путујем по непогоди“.

Затим, са неколико Срба који су допутовали с њим, он се трчећи устремио у собе владике Николаја (и у нашем дому и у семинарији) и подвргао их потпуном опустошењу: отворили су куфере и сандуке, грабили су све што им је допало шака особито их је интересовала кореспонденција владике и његове забелешке. Натоварили су то на своје аутомобиле и одвезли. Други Срби покушали су да спрече незаконито опустошење и у одсуству американских власти викали су, свађали се и чак грубо осуђивали владика Дионисија... Но ништа није помогло.

Кад сам ја допутовао, собе владике Николаја представљале су неописиву слику опустошења: све је било испревртано и на поду лежале су стотине писама, листова, кутија идр. Слика, какву ја до тле никад у животу нисам видео! И најжалосније било је то да су тако поступили према успомени и наслеђу највећег правосавног јерарха, великану Цркве и богословске науке... Све то могло се догодити тако само ради мога одсуства. Да сам ја био на месту, то, осим доктора, никог не бих пустио к телу владике до позива полиције из суседног места, која би произвела ислеђење и запечатили собе владичине. Затим, само према решењу суда, биле би владичине собе отпечаћене и све детаљно записано, доведено у поредак и евиденцију. Осим тога, ја нимало не сумњам да код таквог човека, каквог смо ми сви знали владика Николаја, и при његовом карактеру, није могло а да не буде писмене воље за случај смрти или чак формалног тестаментa. У то мене убеђује не само његов карактер, него и друге околности. Но о томе, такође, други пут.

Вл. Мајевски

ТЕОЛОГИЈА И ЕКОЛОГИЈА

Част ми је и изузетно задовољство да пред овим значајним скупом, овде, на Валкалуцију, надамак моје родне Ћуприје, прозборим неку реч, на захтев мојих пријатеља, о теологији и екологији. Посебно ми је драго што ово своје излагање чиним пред уметницима и ствараоцима који су у себи највише остварили онај архетип ствараоца који нам је Творац као залог свој дао, да лично на Њега и тиме сведочимо да се разликујемо од свих бића које познајемо.

Један велики песник и хришћански епископ у свом делу Луча микрокосма сведочи да је Бог највећи песник и да је Он творитељном зањат поезијом. Бог у песничком заносу ствара човека као величансвено и прелепо биће које је призвано да расте у висину мере Христове. Човек је имаго Деи који своју еволуцију остварује на простору од иконе до прототипа. По речима св. Максима Исповедника циљ стварања није у човеку као икони него у човеку који је прототип. Икона треба да дође до свог прототипа. Природа треба кроз човека у Сину Божјем да постане Тело Христово и да тако задобије вечне постојање. Човек заиста не може да види каквим га је грех учинио док не види каквим га је Бог створио, па отуда светитељи као уметници молитве и уметници докуче понекад ону праву визију чистоте и белине творевине. А можемо слободно да кажемо да рањену природу најбоље виде наши домаћини, они који су од Бога позвани и предодређени да шуму ову чувају, посвећеници и реликти давноишчезлог племства, шумарски инжењери: многопоштовани господин Витомир Рудолф, директор, господин Драгомир Иванковић, господа Неша Илић и Бошко Загорац и многи други вредни и племенити прагаоци из Србијашума.

Аутентично хришћанство посматра тзв. природног човека као грешно и пало створење. Грех је људско биће отуђио од Бога и од природе. Јер грешни живот попут свода од разнобојног стакла прља бели сјај вечности. Нигде се не показују цветови наше људске болести тако јасно као у еколошкој катастрофи које смо ми, деца 20. века, сведоци. Свет којим смо ми окружени и кога смо саставни део јесте јако крхка творевина. Сећам се последњих стихова великог песника Педра Салинаса који нам их је оставио као неку врсту предсмртног завештања. Дозволите ми да их произнесем.

Љубав, свети уџрожен - . . .
 Треба биџи џажљив/ врло џажљив/ свети је данас одвећ ломан. . ./
 Ни да изџоворим име не смем јер би ми џлас раскинуо неџра ваздуха./
 Треба снџиџи џолаџано/ наши снови одлучују као да су кораџи. . ./
 Да наврх џрсџиџу/ снџиџи скоро, џошџио одјек/ сна ил џешкоџ хода,/ џо џџлу џако неџном/ моџао би џорушџиџи баснословне куле/
 некоџ Вавилона/. . .
 џреба кайџи кише/ задрџаџиџи; јер би џаџајуџи џо џџлу моџле
 оџворџиџи јаџе као раке./
 Јер џџле је џолико меко/ да је џоџреб све у џему.
 Толико је ломан свети/ векови или крисџали/ да се џреба креџаџиџи
 џо џему као у оџсенама,/ џде умреџиџи може џубав/ ако шум сџво-
 римо..
 Само чекање усџреџџало,/ дисање џоџајно,/ вера џрикривена,/ моџи ће сџасџиџи (данас) ломносџи џолему овоџа светиа/ ломносџи
 нашу.

Са падом у грех човек је повукао и творевину у патњу. Свако ко има истанчану интуиџију, видовитиџи homo subtilis може да чује оно што су немачки романтичари назвали Weltschmerz, француски еџзистенџијалисти мал де сиецле, а руски религиозни философи мџроваја скорб, а та космичка туга, о коју је писао о. Јустин Поповић, је такође виђена у нашој књижевности, рецимо код Црњанског као банатска туга која тихо пада на нас.

Св. апостол Павле је пре 2000 година рекао да целокупна твар уздише и туџи док се не појаџе синови Божиџи (Рим 8, 33). Јер једино Бог и усиновљена деца Божија могу да спасу творевину џене пропасти која је сигурна ако се настави овако са технолошким прогресом.

Што се тиче односа теологије и екологије, рецимо да је израз екологија, библиџски и самим тим хришћанскиџи термин од термина теологија који ће први пут као науку о Богу употребити у 5. веку блажени Августин, епископ хипонски. Пре тога термин је био у употреби код Аристотела као наука о првом покретачу у џеговој чувеној Метафизиџи. Термин екологија потиче од грчке речи еџос што значи дом, станиште и речи логос која је слојевита, а код нас хришћана означаџа друго лице Свете Тројице кроз кога је све што је постало постало. Дакле, још у Старом завету у Причама Соломуновим се каже да Премудрост себи сазида дом (Пр 9, 1). Премудрост овде означаџа нествореног Бога који као Творац створи свет као двоједину тајну своје стварности и џудске стварности која ће свој врхунац доживети у оваплоћењу једног лица Свете Тројице, Господа Исуса Христа. У тој истој књиџи Старог завета се говори и о томе да је преегзистентна Премудрост стварајуџи свет све време играла пред Богом и да јој је милина са синовима џудским. Теолоџи

ову божанску делатност ад екстра називају икономијом стварања и спасења

Постоји, да тако кажемо, у теологији апостола Павла кованица икономија која означава распоред Свете Тројице у тајни стварања космоса и нас људи. Оно иде од Оца кроз Сина у Духу Светоме. Света Тројица која је од вечности љубав створи свет играјући се, у најсуптилнијем смислу те речи. Зато је Његова творевина поетско остварење јер поезија је стварање и игра. Сви ми ако искрено поверујемо у Христа ишчекујемо ново Небо и нову земљу. Али Бог нам је дао стравичан дар слободе да ту земљу хит ет нинц претворимо у Рај, а не у Пакао. Јер, по речима Христовим, царство Божије је унутра у вама. Литургија Христова је шири појам од естетике обредољубља. Литургија је хвалоспев Творцу коју му цела творевина са нама људима узноси. Зато се треба енергично успротивити сваком злу које ову мелодију хоће да спута. Ми хришћани треба да будемо протагонисти ове борбе, која никада није борба против неког апстрактног зла, како то многи идеолози теологије без обзира да ли су поборници старијих телоских концепција или пак новијих неопатристичких, него трезвено рвање са злом у нама и око нас. Овде конкретно зло олицетворено у војној машинерији постављеној тамо где јој није место

Не могу а да не поменем рак ране ових простора. Ми се налазимо на месту нетакнутог аутентичног амбијента природе на Валкалуцију који је саставни део једне средине која би требало да буде национални парк. Она због наше небриге то није. Овај предивни простор су још наши средњовековни племић изабрали да буде станиште Бога. То се види по манастирима који су бисери архитектонског умећа. Раваница, Манасија и Света Петка изворска су светиње које чине један свети троугао који би могао да се развије у национални парк. Нажалост, ми данас овде имамо главни полигон Југословенске армије који ове шуме пали и ову нетакнуту малу оазу чини попрштеном немира и рата што је саставни део наше срамне, огреховљене прошлости, садашњости а, ако наставимо овако, и будућности. Полигон није настао у Краљевини Србији крајем 19. века, нити у Краљевини Југославији почетком 20. века. Настао је у болшевичкој, Брозовој држави 1965. године. Парадоксално војне власти данас како смо незванично чули траже његово проширење. на рачун ове природе која нам доноси ваздух и кише које живот значе. Тотално измештање полигона је једино решење да се ова нетакнута природа са својим споменицима духовне културе спаси.

Сва ова питања екологије овог простора и теологије смо постављали на Трибини православља у Београду Господин Витомир Рудолф, Г. Предраг Златановић, Његово Преосвештенство Г. Порфирије Периф и други еколози, орнитолози, аеролози... Ми православни хришћани морамо више него досад да себе уложимо у борбу

против друштвеног зла, при том никада не заборављајући јеванђелска средства борбе. Ми заиста не можемо да се бринемо за спас сопствене душе, при чему свет да хладно препустимо његовим грешним силама. О. Сергије Булгаков каже : Идеал Царства Божијег не оставује се само у нама... него и изван нас, као идеал нормално уређеног људског друштва, а морал који се своди на уздржавање од зла и истовремено с тим и уздржавање од делатног учествовања у животу, довољан је за будизам, али не и за хришћанство, које одбацује сваки квијетизам.

Игуман Раванице, о. Макарије, почетком 20. века био је шумарски инжењер; завршио је Шумарски факултет у Прагу. Знао је о овом подручју више од многих. Бог га је надахнуо да буде поштовалац овог краја и непрегледних шумских пространа. Као молитву Богу која ће и њему на Небу бити мила, цитираћу стихове које је створио један од највећих српских песника, Момчило Настасијевић:

*Све боли. Мили друзи,
рад мене мирујете.
Трејетом не озледи ме ни лиси.*

*Тихо и тише,
умин из рана
овајлоји ме у реч.*

*Целивам стабла,
браћу моју редом,
милујем ожиљке нежно.*

*Мили друзи,
боли ли кад вам
секира засече тело?*

*И умине ли,
кад за вас неме
ја мукојриан крикнем?*

*Ако је скрнављење,
просише, срце ми је дано.*

*-
Рад мене мирујете:
тихо и тише,
умин из рана.*

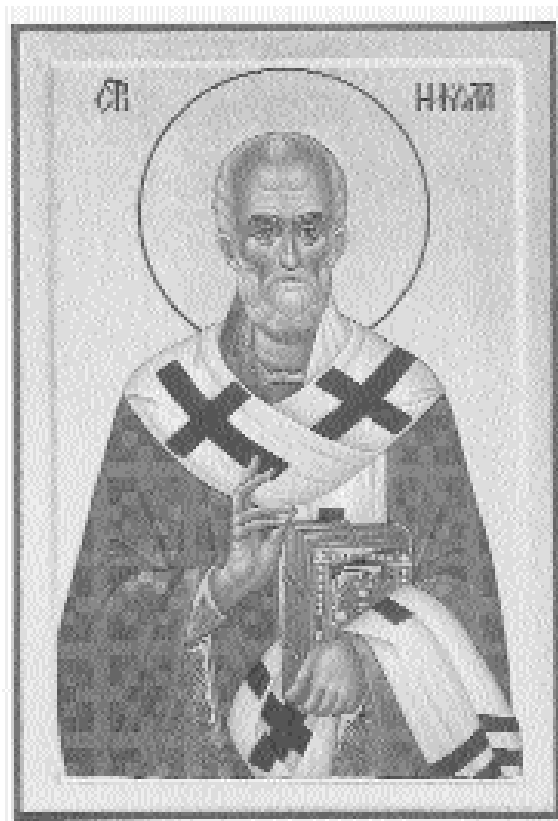
*То мукоѿрѿан,
друзи, за вас неме,*

*шаѿаѿом висинама
казујем благу реч.*

Нека ово буде молитва за угрожену шуму.

Валкалуци , август 2001.

Горан Раденковић

ВЕСТИ ИЗ РУСКЕ ЦРКВЕ

ЦАРИГРАД – МОСКВА

Већ дужи низ година Цариградска и Московска патријаршија на високом нивоу воде преговоре како би решиле међусобне разлике које оптерећују њихове односе. Током година се делегације сретну три до четири пута обично у Швајцарској или у Аустрији. Делегације годинама сачињавају: са стране цариградске васељенске патријаршије митрополити пергамски и филаделфијски, Јован и Мелитон, а са руске стране митрополит смоленски и калињинградски, престојатељ одељења за спољне послове Московске патријаршије, Кирил.

Како је саопштила Московска патријаршија 29. и 30. октобра дошло је до сусрета делегација у Цириху. Сусрет је био посвећен стању у православљу Украјине где поред канонске цркве постоје још две расколничке (Аутокефална православна црква и Украјинска православна црква Кијевског патријархата). Учеснике је о стању обавестио представник државног комитета Украјине за верска питања В. Д. Бондаренко. Како је после преговора само саопштено да ће се разговори наставити, посматрачи су закључили да није дошло до приближавања ставова.

„Аутокефалци“ су себе ставили под омофор Цариграда, који пак покушава да све објасни, док Москва сматра да легална јерархија постоји, и њој уз покајање треба да приступе расколничке групе.

Две патријаршије су пре осам година имале велики спор око православља у Естонији, које се поделило на естонско и руско. Подела је остала до данас, а Цариград је својевремено именовано митрополита Стефана за Естонију иако је већ постојао првопастир за Естонију, епископ Корнелије. Од тада односе двеју Цркава прати подозривост, а двојица поглавара се не сусрећу, не само билатерално, већ такође и на сусретима на којима су се окупљали првојерарси помених православних цркава.

РИМОКАТОЛИЧКИ ПРОЗЕЛИТИЗАМ

Руска православна црква непрестано истиче да има велике примедбе на рад Римокатоличке цркве у земљи. Пребацује се прозелитистичко деловање, односно придобијање верника.

Надбискуп московски, за сада „апостолски администратор за северни део европске Русије“, Тадеуш Кондрушиевич је у једном интервјуу 6. децембра рекао да преласка у римокатоличанство има али „то су појединачни случајеви особа које нису припадале православљу, или било којој другој цркви“. Одлуку о преласку појединци доносе „индивидуално и слободно“. „Ми према православљу имамо висок респект“ каже надбискуп, наводећи да је још у 12. веку на простору Русије било две римокатоличке цркве, у Смоленску и Новгороду (трговачки градови).

У Москви постоји међурелигијско тело за избегавање међусобних проблема. У њему је у име Московске патријаршије митрополит смоленски Кирил, задужен за спољне послове Цркве, надбискуп Кондрушиевич и баптистички пастор Петер Коновалчик у име протестанских група.

У овом тренутку у Русији има 200 регистрованих римокатоличких парохија, док их је пре десет година било десетак. У Петрограду је отворена и богословија, а у Москви се гради бискупски ординаријат. Римокатолици имају и две радио станице и један лист. Граде неколико цркава у области Калињинграда и Твера.

Парохије су осниване са образложењем да су то тражили потомци некадашњих верника. По целој Русији живе људи пољског, балтичког, немачког, украјинско-унијатског порекла. Међутим, сада се отворено говори да парохијани нису више у већини мањинског већ руског порекла, што потврђује да је дошло до прозелитистичког деловања за које се тврди да га нема.

Римокатолички свештеници у већини су странци, чак равно сто од 115, већином из Пољске и Немачке, од недавно и један црнац из Африке. Осим надбискупа Кондрашиевича и остали бискупи су странци: у Новосибирску бискуп је Јозеф Верт из Немачке, „апостолски администратор за јужну Русију“ са седиштем у Саратову Климент Пикел из Немачке, као и „апостолски администратор за источни Сибир“ са седиштем у Иркутску, бискуп Георгиј Мазур из Пољске. Последња двојица у Русији немају сталну дозволу боравка, а по важећем закону не би смели да се баве религијском делатношћу. Њихови писани захтеви према органима власти се ипак не прихватају пошто они немају дозволу боравка и рада.

ПОСЕТА ИЗ АМЕРИКЕ

На позив патријарха московског Алексија поглавар Православне цркве Америке, митрополит вашингтонски Теодосије од 3. до 10. децембра посетио је Русију. У његовој пратњи били су архиепископ филаделфијски и источнопенсилванијски Герман, протопрезвитер Роберт Кондратик, пет протојереја и један архиђакон.

Двојица поглавара заједнички су служили у Успенском саборном храму московског Кремља на празник Ваведења. Они су такође учествовали у преносу моштију светога Тихона у Донски манастир, а посетили су и Тројице – Сергијеву лавру. Такође и следеће светиње: Данилов, Новоспаски и Сретењски манастир, Марто-Маријину обитељ, Пјухтичко подворје, храм Христа Спаситеља.

Митрополит целе Америке и Канаде Теодосије је 10. децембра посетио Финску да би се сусрео са новим поглаваром Финске православне цркве, митрополитом Лавом, а 11. децембра се вратио у Америку.

ПОСЕТА ПЕТРОГРАДУ

Патријарх московски Алексије ове јесени је посетио Петроград, некадашњи Лењинград, који се припрема да ускоро обележи 300. годишњицу свога настанка одлуком императора Петра Великог. До јубилеја треба обавити обимне радове на Александрo-Невској лаври, духовном центру северне руске престонице. У центру пажње обнове је реконструкција главног храма лавре – Тројицког сабора. По повратку у Москву патријарх се са писмом обратио губернатору лењинградске области Валерију Сердјукову захваливши му на подршци православљу подсећајући га на потребу обнове онога што је „порушено у годинама безбожних власти“, а посебно на обавезност обнове Александрo-Невске лавре, бисера свег православља.

РУСИЈА – ЕТИОПИЈА

У својој резиденцији у Свето-Даниловском манастиру, патријарх руски Алексије разговарао је почетком децембра са премијером Етиопије Мелесом Зенауијем о међудржавним и међуцрквеним односима. Етиопска црква је монофизитска, а себе сматра православном, иако јој ту квалификацију не признају помесне православне цркве.

Патријарх је истакао „традиционално пријатељство двају народа“ и спремност руске Цркве да и на даље помаже Етиопској цркви

у образовању клирика. И до сада бројни клирици, чак и неколико епископа, стицали су богословско образовање на духовним академијама руске Цркве у Москви, Кијеву и Петрограду.

Сада је такође најављено да би поглавар Етиопске цркве, патријарх Павле, ускоро посетио Москву.

РУСИЈА – РУМУНИЈА

Године 1994. Румунска православна црква основала је „Митрополију Бесарабију“ на територији суседне Републике Молдавије, која је неколико година раније стекла независност распадом Совјетског Савеза. Молдавци су Румуни, са неким језичким и историјским разликама у односу на Румуне из Румуније. Неки себе сматрају Молдавцима, а други „правим Румунима“. На територији Молдавије већ вековима постоји Кишињевска митрополија Московске патријаршије као једина легална канонска црквена структура. Стварање „паралелне“ митрополије наишло је на отпор и велико противљење у Москви. Власти Молдавије годинама су у недоумици коју јурисдикцију да прихвате, а митрополију Бесарабије нису регистровале. Она се пак жалила разним европским институцијама за људска права тражећи да оне присиле власти у Кишињеву, главном граду земље, да их признају.

Две патријаршије, Московска и Букурештанска, водиле су у више наврата безуспешне разговоре о молдавском питању. Ти преговори су већ годинама у застоју.

Москву је почетком децембра посетио молдавски премијер Василиу Тарлеву и сусрео се са патријархом Алексијем. Он је молио патријарха да обнови преговоре са Букурештанском патријаршијом пошто ово нерешено црквено питање оптерећује стање у земљи. Патријарх Алексије је сада истакао да је он спреман на обнову преговора и ускоро ће поднети званичну иницијативу за то. Такође је истакао да ово питање не треба решавати у европским институцијама, већ „код куће“ и то у складу са православним црквеним законима. Дијалог треба да води ка јачању свеправославног јединства „на добро народа“.

Молдавски проблем има још једну димензију: довео је до календарских разлика. Митрополија Бесарабија, са више десетина парохија, увела је на простор Молдавије нови календар који је у употреби на целој територији Букурештанске патријаршије. Парохије које су под Московском патријаршијом коју представља митрополит кишињевски и целе Молдавије Владимир користе стари, јулијански календар.

ОСНОВАНА ПАРОХИЈА У ДАБЛИНУ

Митрополит смоленско-калињинградски Кирил, задужен за спољне послове Московске патријаршије, почетком децембра званично је посетио Ирску. Састао се са архиепископом даблинске Англиканске цркве Емпијем, градоначелником Даблина, Милком, надбискупом даблинским, кардиналом Конелом, посетио је Тринити колеџ Даблинског универзитета, а у грчком храму светог Благовештења служио је свету литургију.

Англиканска црква саопштила је госту да се Московској патријаршији ставља на располагање храм Светог Крста у Даблину за њене потребе. Овај храм ће се ускоро уредити у складу са православним правилима и осветити и тако постати први руски храм на ирском острву.

Митрополит Кирил је пре Ирске посетио Велику Британију. Ту епархију води врло познати митрополит и писац Антоније (Blum). Под сурошком епархијом налазе се и Велика Британија и Ирска. Митрополит Антоније је води од 1957. Његове књиге о православној духовности прво су штампане на енглеском, а од краја комунизма и у Русији. Књиге о православљу веома су допринеле да се на Западу сазна о духовности православних народа. Иначе, митрополит Антоније је рођен 1914. у Лозани, растао је у Ирану, а осим теологије студирао је медицину, физику и хемију. Њега је митрополит Кирил изузетно срдечно поздравио и захвалио му на богатом раду. У Лондону се митрополит Кирил сусрео и са двојицом викарних епископа за Енглеску, епископом сергијевским Василијем и архиепископом керченским Анатолијем. Епархија има у парохијама богослужења на енглеском и руском. Речено је да је последњих година број парохија знатно порастао.

КОМИСИЈА ЗА КАНОНИЗАЦИЈУ

У Петрограду је одржано заседање историјско-канонске комисије петроградске епархије, на чијем је челу протојереј Владимир Сорокин. Размотрено је питање канонизације протојереја Алексејева Колоколова (умрлог 1911.) који је основао дечја прихватилишта и саградио неколико храмова на реци Волхов. Такође је разматрано питање канонизације игуманије Евпраксије, која се упокојила 1821. из староладошког Успенског женског манастира. Прихваћено је решење о даљем продужетку сакупљања материјала ради састављања житија и сведочења народног поштовања тих праведника. На овом заседању још су саслушана житија новомученика јереја Јована Петаја (+1919) и протојереја Сергија Флоринског (+1918) пострадалих за веру Христову у време прогона. Одлучено је да се канонизације

препоруче Синодалној комисији која се бави тиме. На следећем заседању, децембра ове године, наставиће се разматрање материјала за канонизацију новомученика петроградске епархије, пострадалих за веру од 1918-37. године.

ЈУБИЛЕЈ СРЕДЊЕ АЗИЈЕ

У Узбекистану је одржано низ свечаности којима је обележена 130. годишњица оснивања прве парохије Руске православне цркве у Средњој Азији. У свим храмовима ове државе, која се пре десет година одвојила од Совјетског Савеза, а има их више од стотину, служене су свечане литургије и држани сабори верника. Одржано је и много добротворних акција, изложби, предавања, концерата. Иако се Узбекистан осамосталио, црква је остала под јурисдикцијом московске патријаршије.

КАПЕЛЕ У РУСИЈИ

Руска православна Црква планира да отвори капеле на свакој жељезничкој станици и аеродрому руске престонице. О томе саопштава митрополит Смоленски и Калињинградски Кирил, шеф одељења спољних послова Московске Патријаршије. Како је рекао „транспортни чворови, као што су станице и аеродроми, за Цркву су врло важно мисионарско поље. На путу људи се осећају незаштићени од криминала, па чак и сами губе новац или карте... Осим тога, у нашим условима, додао је митрополит, путовање је често повезано са стресом. Зато станице и аеродроми имају пуно право да постану место сусрета Цркве са оштећенима“. Сада, постоји капела само на једној станици, док на осталих осам тек су одређена места. Цркве однедавно постоје на два аеродрома, Домодедову и Шереметјеву.

ПАРАСТОС СТОЛИПИНУ

Иницијативом једне друштвене организације, у Кијево-Печерској лаври је одржан парастос Петру Столипину, поводом деведесетогодишњице смрти. Истог дана изасланик Русије у Украјини, Виктор Черномирдин положио је цвеће на гроб убијенога у Кијево-Печерској лаври. Коментаришући изјаву саратовског губернатора да ће земни остаци великог руског реформатора и политичара бити пренети у његов родни крај, саратовску област, Черномирдин је изјавио да то не треба чинити, и да не треба нарушавати лично завештање Столипина, имајући на уму последњу жељу овог руског вели-

кана да се сахрани тамо, где заврши свој животни пут. Виктор Черномирдин је такође саопштио да саратовски губернатор има намеру да након преговора са украјинском страном, постави у Кијеву споменик великану, који је постојао на једном тргу, али је склоњен у првим годинама преврата. Столипин је убијен у позоришту и док је умирао, поглед му је био упрт у царску ложу, а десница му је благосиљала присутног монарха.

ПРЕПОРОД ВАЛААМА

Премијер Карелије у оквиру програма „Култура Русије од 2001–2005.“ покренуо је пројект „Препород и развитак Валаамског архипелага. Овај пројект предвиђа помоћ од 25,600.000 рубаља на обнављање Валаамског манастира посвећеног Преображењу Господњем и његових скитова разбацаних по многобројним острвима овог архипелага. У комплекс Валаама улази више од 50 споменика архитектуре, од којих је више од половине данас у јадном стању. Реставрација саборне цркве из XVIII века почела је још 1989. године и није завршена. Пре 12 година манастир је враћен Руској Цркви и братство данас чини преко 200 људи. Но, још од предаје манастира до данас траје конфликт између братије и месног становништва, које се тамо населило и треба да оде. Данас је већина житеља пресељена у најближи карелски град Сортавала. Валаам се налази на Ладошком језеру. Монаштво води порекло из времена с краја IX века. Оснивач монаштва је био св. Сергије, а наследник св. Герман. Током XII, XIII и XIV века манастир је доживео пуни процват и називао се лавром. Нападали су га и разарали Швеђани у више наврата. Обновљен је у време Петра Великог. До бољшевичког преврата, хиљаде поклоника посећивале су свакодневно овај манастир. Ту је постојала библиотека са 12 хиљада старих књига, ризница са моштима многих светитеља, живело се по строгом уставу и користио се карактеристични старински напев. При манастиру је била и гостионица за смештај ходочасника. Од Петрограда постојао је пут до Валаама, а лети су саобраћали и пароброди од престонице до ове велике светиње.

МИСИОНАРСТВО У СИБИРУ

Последњих десетак година Сибир је постао рај за разноврзне мисионаре што забрињава не само јерархе Руске Православне Цркве, већ и месне власти. Адвентисти, пентикосталци, Јеховини сведоци, сајентолози, гркокатолици, католици, а самозвани месија Висарион, иначе бивши милиционер, основао је у Краснојарском крају

читав град. После овогодишњег сусрета православних мисионара у Ростову на Дону, Црква је реализовала два важна пројекта у Сибиру. Први је тродневна посета патријарха сверуског Тоболској епархији, а други полазак кроз Русију воза-храма, састављеног из два вагона. Мисионари ће посећивати раднике, војнике, децу, организоваће се концерти, служити литургије, обављати крштења. На исток се возе књиге за библиотеке, лекови, а воз ће прећи око 15 хиљада километара. Акција је названа „Православна мисија кроз Сибир“. Сибир, у коме сад има 16 епархија, у себи садржи фабрике оружја и алуминијумске заводе, тамо је нафта, гас, злато, шуме и други високоликвидни природни ресурси.

ПРОТЕСТ КРИМСКИХ ТАТАРА

У Бахчисарају више хиљада кримских Татара протестовали су против враћања Православној Цркви неких здања које су комунисти у своје време одузели. Реч је о бившој својини Кримске епархије, манастирским објектима, који су били претворени у болницу, Бахчисарајски психоневролошки интернат. Одлука је донета још 25. априла прошле године. Даљу судбину ове монашке обитељи, посвећене Успењу Пресвете Богородице решаваће специјално формирана комисија. Узалуд су вапаји настојатеља о. Силуана, да ни канови нису посезали за манастирском земљом. Поред ових објеката је и здање медресе, муслиманске верске школе. И под изговором да штите здање медресе, Татари, који су муслиманске вере, желе да дођу до ових објеката. Некада је овај манастир носио назив „Панагија“ или Бахчисарајски Успенски скит и имао је пет храмова, а у њему су живели монаси.

КАПЕЛА У ЗАВОДУ

У Здравствено-поправном заводу у Пензи затвореници су се обратили руском патријарху за помоћ у подизању капеле. Ово је јединствени завод који је у ствари лечилиште за затворенике оболеле од туберкулозе. Сада у целом заводу има 400 људи. Седморо је оболело од HIV-инфекције и само троје имају изгледа да преживе. По њиховим речима, они се уздају једино у Бога. Сада се они моле у собици без прозора, пројекат је готов, одређена локација, али нема средстава. Зато су болесни затвореници упутили молбу архипастору за помоћ.

БАЗЕН У ХРАМУ

Комитет за управу државним добрима Петрограда одбио је молбу Петроградске епархије да се врати храм посвећен Тихвинској икони Мајке Божје благовештенског женског манастира. И поред молби епархије, недавно је донето решење да се здање храма преда државном универзитету за спортско-рекреативни комплекс. У бившем храму, одузетом у време комунистичке страховладе већ је уређена спортска сала и базен. По речима ректора универзитета, пређашњи арендатор црквеног здања оставио је дуг од 23 хиљаде долара, што је универзитет преузео на себе.

ПОСЕТИОЦИ ИЗ УКРАЈИНЕ

Украјински председник Леонид Кучма у пратњи украјинског премијера А. Кинаха, министра иностраних послова А. Зленка, министра одбране В. Свидченка и других високих функционера током званичне посете Москви посетио је храм Христа Спаситеља и комплекс који је саставни део храма. Током сусрета са патријархом Алексијем било је речи о односима између двеју земаља као и о црквеном питању Украјине. У Украјини као што је познато, поред законите јерархије која је саставни део Московске патријаршије постоје и две расколничке групе које су врло бројне. Председник Кучма је увек истицао да он у црквено питање не жели да се уплиће, али жели да допринесе да у његовој земљи нема три православне јерархије него само једна.

Разговарало се о могућностима да патријарх Алексије посети Украјину. Иако он позив већ дуго има, до посете не долази пошто Московска патријаршија сматра да услови за посету сада не постоје и да посету треба врло темељито припремити.

Председник Кучма је сада истакао „Ми смо данас дужни да ојачамо наше односе и да не рушимо духовну везу, која постоји између братских словенских православних народа“. Истакао је такође да Украјинска православна црква, коју води митрополит кијевски и целе Украјине Владимир, у оквиру Московске патријаршије ужива „права широке аутономије“. Епископат, клир и народ Божији треба сам да одлучује о статусу своје Цркве.

ТУЖНА СЕДАМДЕСЕТОГОДИШЊИЦА

Руски народ се крајем 2001. године присећа 70. годишњице разарања једног од највелелепнијих православних храмова у свету, Христа Спаситеља у Москви. Сатанске силе потстакле су руско по-

литичко руководство на челу са Јосифом Висарионовичем Стаљином да изда наредбу да се славна светиња експлозивом подигне у ваздух. Сузе за овим храмом руски народ деценијама је брисао након 1931. очекујући да ће кад-тад бити обновљен. Срећом сачувани су архитектонски планови храма које је израдио архитекта Константин Тон. Године 1994. власти су удовољиле молби Цркве и издале дозволу за градњу. Градоначелник Москве Јуриј Лушков се годинама заједно са патријархом Алексијем бринуо над радовима. Милиони верника, чак и неверујући, као и хиљаде предузећа дали су своје прилоге. И најсиромашнији пензионери, који у Русији немају довољно ни за хлеб, даровали су по коју копејку. Сви су желели да кад погледају Храм, или његову слику, имају поносан осећај да су неким својим прилогом допринели да се Храм подигне. Укупни трошкови су изнели 2 милијарде и 829 милиона рубаља, градња је трајала пет година, а прошле године је свечано освећен.

Како је сада саопштио један од протојереја Храма, Михаил Рјазанцев, неколико милиона људи посетило је храм. Нема школске екскурзије, ни привредне делегације из далеке провинције, које у свој програм посете и послова у Москви не укључе одлазак у Храм. Ниједна светиња, ниједан објект у Русији не посећује се колико Храм. Стране делегације – краљеви, председници, премијери, министри, стране црквене делегације разних конфесија, обавезно посете храм Христа Спаситеља.

Поводом 60. годишњице избијања Другог светског рата у Русији, односно „Великог отаџбинског рата“ како га Русији називају, 5. децембра стотине бораца се окупиле у Москви, а свој сусрет су отпочели обилазком Храма. Истакли су, да није обновљен Храм, тешко би се обновила и руска душа, Храм је гарант да ће Русија обновити своју веру и своју снагу. Храм је уједно упозорење колико далеко може да иде безбожништво у свом разарању.

СВЕТИ АЛЕКСАНДАР НЕВСКИ

У Русији се обележава 6. децембар као „дан памјати свјатаго благовернаго књаза Александра Невског“. Ове године је посебно било свечано у граду Владимир. У Успенском саборном храму служено је свеноћно бденије, а на празник Божествена литургија. По први пут празник је прослављен као празник града који је градска управа увела да би се обележавао сваке године. Архиепископ Владимира, Евлогије истакао је улогу светога Кнеза као војсковође, политичара, дипломате, а део Његовог живота одвијао се и у граду Владимиру. Крсни ход (литија) обављен је од катедрале до Богородице – Рождественског манастира, уз учешће десетина хиља-

да грађана. У граду је приређено поводом празника и више концерата и отворено неколико изложби.

ТРИ ВЕКА КИЈЕВСКЕ ДУХОВНЕ АКАДЕМИЈЕ

Крајем новембра Кијевска духовна академија прославила је своју 300. годишњицу. Тим поводом у њој је одржано више свечаности, којима је присуствовао првојерарх Украјинске православне цркве митрополит Владимир (Сабодан) као и представници петроградске, московске и минске духовне академије.

Заједно са ширењем свете вере, у Русији се ширила и духовна просвета. Велики кнез Владимир је наредио да се деца окупљају и уче, а св. Михаил митрополит кијевски дао је учитељима упутство, како да спроведе ту наредбу у дело. Јарослав, син Владимиров, основао је у Новгороду училиште где се школовало 300 ученика. Школа је било и у другим градовима, углавном где су била седишта епископа. За време монголских освајања, те школе су биле затворене, да би се одмах по ослобођењу опет отвориле. За време патријарха Филарета у Чудовом манастиру отворена је грчко-латинска школа. За време патријарха Јоакима, у Москви је отворено училиште, које је добило назив академије. Ту су дошла два учена Грка, са докторским дипломама падованског универзитета... У време оснивања Свештеног Синода, развија се школство у Русији. Отварају се школе специјално за свештеничку децу, да би их припремиле за духовна звања. Оне су биле најчешће у архијерејским домовима, у манастирима, где се није за боравак ништа плаћало. Наставници су живели са њима, будући монаси и без породица. Крајем XVIII века постојало је већ 36 семинарија, 115 духовних училишта и три академије (кијевска, московска и петроградска). Крајем 1807. по наредби цара Александра Благословеног извршена је реформа духовних школа. Образован је комитет да спроведе те реформе и све школе су подељене на четири групе: академије, семинарије, школе средње и парохијске. Од 1843. отварају се школе и за девојке, будуће супруге и мајке пастира Цркве. Прва је била у Царском селу (1843), па у Солигаличу (1845), затим у Казану (1853) итд... У време царевања Александра Ослободиоца, извршена је реформа свих духовних школа, па је пред бољшевички преврат било 4 духовне академије, 58 семинарија, 185 духовних училишта, 12 женских духовних училишта под покровитељством Царице и 56 женских школа на нивоу епархија.

Син молдавског господара, Петар Могила, стекавши образовање у Паризу, након војске у пољским редовима, замонашио се у Кијево-печерској лаври. Убрзо је постао њен архимандрит. Поставши кијевски митрополит, повратио је од унијата цркву св. Софије у Кијеву, обновио је и осветио, пронашао је часне мошти св. Влади-

мира, реформисао је Богојављенску братску школу, измоливши за њу од краља са којим је био у добрим односима, разне привилегије и преименовао је у колегијум. Тај колегијум назван Могиланским, касније је постао кијевска академија и расадник духовне просвете за целу Русију. Неколико учених људи, које је он послао у иностранство ради усавршавања, преводило је старе књиге и састављало нове, које су служиле очувању Православља. Те књиге, касније одобрене на саборима, добиле су ауторитет црквених књига, одобрене од свих источних патријараха. Под његовим надзором штампане су и богослужбене књиге. Иако се краљ Владислав благонаклоно односио према православнима, Пољаци су их шиканирали и мучили, што је изазивало револт козака, који су били највише прогоњени. И 1654. Малорусија за време хетмана Богдана Хмељницког припојена је Русији.

Декретом цара Петра I колегијум је 1701. добио статус вишег школског завода – академије. Кроз целу другу половину XVII и у почетку XVIII в. бивши питомци и ректори колегијума били су архимандрити Печерске лавре. Међу свршеним ученицима било је много познатих црквених, политичких и јавних радника. Међу њима били су св. Димитрије Ростовски, св. Јоасаф Бјелгородски, св. Теодосије Черњиговски, св. Инокентије Иркутски, преподобни Пајсије Величковски, философ Григорије Скоровода, историчар и песник Лазар Баранович, митрополит Стефан (Јаворски), философ и песник, као и хетмани Јуриј Хмељницки, Пјотр Дорошенко, и др. композитор Артемије Ведел и многе друге значајне личности, како за Малорусију, тако и за руску империју.

Од 1721. до 1749. у лаври је обитавало 76 монаха академика. До 1817. год. Академија је пружала разнострано образовање и светско и религиозно. Од 1819. она се назива искључиво Духовном академијом. У њој су била одређена три смера: богословски, лингвистички и општеобразовни. Од 1872. у академији постоји црквено-археолошки музеј са 32 хиљаде предмета, библиотека са 90 хиљада томова, 819 рукописа, 760 периодичких и црквених издања.

Од 1874. ректори академије носили су чин епископа и били су викари Кијевске епархије. Нови устав Академије је усвојен 1910. и њиме је отворено још 5 нових катедри. У време бољшевичких гоњења, Академија је 1918. затворена као „расадник мрачњаштва“. Кијевска Духовна академија наново се родила 1992. на основи семинарије, која се отворила пре тога на четири године, на територији Кијево-Печерске лавре.

У старој Академији посебно су поштована била два празника, Богојављење и Зачеће Св. Ане. Данас, пошто је покровитељ Академије преподобни Нестор Летописац, слави се његов дан, 9. новембра.

Ова академија је значајна и за нашу Цркву, јер су многи архијереји и угледни свештеници завршили у њој своје школовање. Да поменемо на првом месту светог свештенослужитеља Доситеја (Васића) митрополита загребачког, затим два митрополита Србије: Инокентија (Павловића) и Михаила (Јовановића). Ту је стекао образовање чувени епископ далматинско-истријски др Никодим (Милаш). И многи епископи изашли су из ове Академије: Сава (Бараћ) жички, Мојсије (Вересић) неготински, Михаило (Шиљак) рашко-призренски, Мелентије (Вујић) тимочки, Валеријан (Прибићевић) викар сремски и два нишка Нестор (Јовановић) и Никанор (Ружичић).

РУСКА ЗАГРАНИЧНА ЦРКВА

Крајем септембра у Њујорку одржан је Свети архијерејски сабор Руске заграничне цркве. На дневном реду је био избор новог првојерарха пошто је митрополит Виталије поднео током лета оставку. Са довољном већином гласова за његовог наследника изабран је митрополит сиракуски Лавр. Сабор је јасно одражавао кризу, у којој се ова Црква налази годинама, а кулминирала је током 2001. године. Већи део архијереја, клира и верујућег народа је за преиспитивање односа са Московском патријаршијом сматрајући да је не треба сматрати „лажном црквом“. Посебно је поздрављено прошлогодишње проглашење светим убијене царске породице Романових. И даље се замерало Московској патријаршији да негује екуменизам и да је чланица Светског савета цркава. Међутим, то се није сматрало препреком да се са Москвом успоставе неки контакти и преговори који би у некој будућности водили или до одређене аутономије у оквиру Московске патријаршије или до потпуног уједињења.

Одређену напетост у овој Цркви представљало је непомирљив став самог досадашњег првојерарха Виталија, мањег броја епископа и неколико врло гласних клирика. Замољено је и посредовање српског патријарха Павла. Москва је изразила спремност за успостављање контаката, до којих је по свему судећи последњих година долазило, иако о њима није јавно саопштано. Већина контаката је ишла преко архиепископа минхенског Марка. Иако је Митрополит Виталије своје наследнику лично честитао, умешало се неколико личности које су такорећи отеле старог митрополита и наговориле га да повуче оставку и да Сабор прогласи неважећим, иако на то није имао право на основу црквеног устава, пошто је оставка била у писаној форми. Митрополит је одведен у Канаду где га је у два маха прегледала лекарска комисија да установи да ли је у стању да процени своје поступке. Друга комисија је установила да због дубоке

старости митрополит није способен и да радње које је спровео, или наводно спровео, не могу бити правоваљане. Наиме у Канади је хиротонисано неколико епископа, двојица који су били чак под забраном служења. Дугогодишња секретарица митрополита, Људмила Росњанска јавно је оптужена од многих у Цркви, да је годинама давала неке лекове митрополиту који су у њему стварали несигурност и зависност. Она је уместо њега доносила одлуке, одлучивала је кога ће он да прими или не, кога да рукоположи, а располагала је и свим његовим новчаним средствима. Када је избачена из зграде Синода, у њеној ташни је нађена већа свота новца. Она је наставила свој деструктивни рад према митрополиту и у Канади. Такође и епископ кански Варнава (Прокофјев) који је месецима под забраном свештенослужења због непослушности према свом надлежном женевском архијереју. Он је, са старим митрополитом како је објављено, али без присуства верника, обавио неколико хиротонија и тиме је настала расколничка црква која саму себе назива „Руска православна црква у изгнанству“.

Синод у Њујорку покушава да старог митрополита врати у зграду Синода, тај покушај је обављен прилично неспретно, тако да је остао утисак да га покушава вратити насилно и против његове воље. Епископ Михаило који је виновник те неспретности, због притиска јавности којој су достављене фотографије „насиља“ склоњен је са епархије и послат у манастир у Џорданвилу.

Тако сада постоје две одвојене јерархије, што је веома погодно више милиона православаца Америке.

Канадска епархија, десетак парохија у Европи и неколико епархија заграничне цркве, створене последњих година у самој Русији, сада за свога поглавара, првојерарха, помиње митрополита Виталија, иако се он добровољно повукао, а већи део помиње новоизабраног поглавара, митрополита Лавра. Овим је раскол заокружен.

Епископ Гаврило, секретар Светог синода, обавестио је званично све помесне цркве о избору новог поглавара, иако се ова црква чији је канонски статус нерегулисан, сама годинама одвајала од целокупног православља називајући га „јеретичким“. Пошто је ова црква настала двадесетих година 20. века у Сремским Карловцима, допуштењем српског патријарха Димитрија и витешкога краља Александра, према српској Цркви имала је посебна осећања љубави, која су последњих година једнострано доведена у питање. Имали су неколико великих неутемељених примедби према Београду и нису допуштали саслуживање са српским клиром.

приредио Живица Туцић

ХРОНИКА

ХРОНИКА РАШКО-ПРИЗРЕНСКЕ ЕПАРХИЈЕ

ПУТОВАЊА

У периоду од 29. августа до 02. септембра 2001. године у организацији Светске Конференције Религија за Мир и Норвешке црквене помоћи, у Ослу – Норвешка, одржана је Недеља дијалога у којој су узели учешће лидери традиционалних верских заједница Косова и Метохије, Српске Православне Цркве, Исламске верске заједнице и Римокатоличке цркве.

Нашу делегацију је предводио Његово Преосвештенство Епископ рашко-призренски господин Артемије Радосављевић, а поред њега су били присутни и протосинђел Мирон Косаћ и јеромонах Нектарије Воргучић.

Као резултат вишедневног дијалога и разматрања актуелне ситуације на Косову и Метохији донета је Изјава о заједничком плану акције за дијалог и процес помирења између народа Косова и Метохије.

Његово Преосвештенство Епископ рашко-призренски господин Артемије одазвао се на позив јеромонаха Иринеја Добријевића, директора Канцеларије за спољне послове СПЦ за Америку и Канаду, да би учествовао као гост на Другој годишњој конференцији српско-америчких лидера. Тим поводом је Епископ Артемије боравио у САД од 03. до 11. септембра 2001. године. У пратњи Епископа Артемија били су и отац Теодосије, игуман манастира Високи Дечани и јерођакон Василије Делић, сабрат манастира Сопоћана.

Конференција је трајала од 05. до 07. септембра, а седнице су одржане у Конгресу, Сенату и у Белој кући. Поред око 70 представника разних српских организација из целе Америке и Канаде на седницама су присуствовали и активно учествовали (кроз своја излагања и дијалог) око 17 Конгресмена и неколико Сенатора као и високи представници америчке администрације у Белој кући.

Главна тема свих разговора и дискусија било је питање Косова и Метохије. Отуда је и присуство Епископа Артемија са својим сарадницима било од изузетног значаја јер су својим присуством непосредно сведочили о свему ономе што се догађало на Косову и Метохији у протекле три године, а нарочито о тренутној ситуацији и положају српске националне заједнице на овим просторима.

На овој конференцији је презентирано и треће, допуњено издање публикације „Распето Косово“ и то је на присутне оставило веома снажан утисак.

Наша делегација је била примљена и у Стејт Дипартменту, и са људима који су од америчке администрације задужани за Косово разговарала и упознала их са правом и реалном сликом стања на Косову и Метохији. После своје успешне дипломатске мисије у САД, Епископ Артемије се вратио у своју отаџбину са надом да ће се после свега ипак нешто урадити и за наш напаћени народ.

Ради обављања црквених послова Епископ Артемије је бора-вио од 29. септембра до 08. октобра у Грчкој. Дана 01. октобра Епископ Артемије је био гост југословенске амбасаде у Атини и њеног амбасадора проф. др. Душана Батаковића.

Vladika Artemije i ambasador SR Jugoslavije u Atini, g-din Dušan Batakovi

Crkva Sv. Luke, Koropi kod Atine

СОЛУН

Предзадњег дана боравка у Грчкој Епископ Артемије је у Солуну учествовао на конференцији „Границе и мањине на Балкану“ у организацији солунског дневног листа „Македонија“. И овом приликом Епископ Артемије упознао је све учеснике о тешком положају српске заједнице на Косову и Метохији.

Првих пет децембарских дана, били су лепа и изузетна прилика за духовне и културне сусрете са представницима српске популације у главном граду Чешке, а по некима и централне средњоевропске метрополе – Прагу.

Делегација коју је предводио Епископ рашко Ђ призренски др. Артемије Радосављевић а у којој су уз њега били и Проф. Др. Љубиша Фолић, Протосинђел Михајло Тошић, настојатељ манастира Сопоћани, Јеромонах Василије Делић, Јерођакон Варнава Димитријевић и Светислав Стефановић, шеф изборног штаба Коалиције “Повратак” имала је за време свог боравка у Прагу врло садржан и осмишљен програм.

Са конференције „Границе и мањине на Блакану“

Он је започео одмах по приспећу у главни град Чешке присуством на бденију уочи недеље у Храму Светог Николе, који је по много необичан и интересантан. Наиме он се налази у подруму једне прашке зграде и по речима владике Артемије, изузетно подсећа на катакомбне храмове у којима су се молили хришћани првих векова.

Недеља је отпочела Светом Архијерејском Литургијом у Успенском Храму који се налази на главном прашком гробљу у насељу Олшани, коју су наши свештенослужитељи на челу са владиком Артемијем служили заједно са домаћинима.

По завршетку божанствене службе у крипти Успенског Храма, служен је парастос Српском Краљу Александру, који је иначе даривао два црквена звона Успенском Храму, у чијој крипти се сада налази крст са уметнутим стакленим делом у коме се налази његова мученичка крв.

Понедељак је био резервисан за сусрет на високом нивоу са југословенским амбасадором у Прагу Проф. Александром Илићем, приликом кога је наша делегација обишла и радну собу Ђенерала Драгољуба Михајловића коју је он користио за време свог службовању у Прагу као војни аташе.

Вечерњи сати пријатно и садржајно су проведени на званичној вечери коју су за нашу делегацију приредили угледни срски пословни љуид који већ више од једне деценије остварују врло успешне пословне резултате у Прагу и на подручју читаве Европе.

Један од највећих православних празника, Ваведење Пресвете Богородице, уочи кога је бденије одржано поново у цркви Светог Николе, прослављен је најпре Светом Архијерејском Литургијом у

Prezviter Sr an Jablanovi

Успенском Храму у Олшане, у оквиру које је Чешки Архиепископ Христофор , иначе званични домаћин нашој делегацији, у чин презвитера произвео ђакона Срђана Јаблановића и званично уврстио у Чешку Православну Архиепископију, поверивши му на духовно старање представнике српске дијаспоре у Чешкој.

Поподневни сати празника Ваведења били су временски оквир за централни догађај и одредницу посете наше делегације.

Наиме тачно у 15 часова у Музеју катедралног храма Светих Кирила и Методија отворена је изложба под називом „Хришћанска Православна Духовност Косова и Метохијег поздравном речју владике Артемија.

Владика Артемије на изложби „Хришћанска Православна Духовност Косова и Метохије“

Потом је приказан осмоминутни филм “Распето Косовог после чега су посетиоци били у прилици да погледају изложбу која се одвијала на три павиљона.

Првом, у коме су изложене фотографије сачуваних косовско – метохијских светиња, другог у коме су фотографије срушених храмова изложене одмах поред фотографија њиховог изгледа пре рушења, и трећег који представља ангеле грачаничке куполе, копије игуманије манастира Соколице мати Макарије под мотом : „Заробљена лепота Ангелска“, а која показује наговештај блага српских светиња на Косову и Метохији које је заувек уништено.

Изложби су присуствовали многобројни представници чешког политичког и културног живота, црквени великодостојници Чешке Архиепископије на челу са Архиепископом Христофором.

На изложби су говорили најпре владика Артемије као живи сведок егзодуса јужне српске покрајине, потом Проф. Др. Франтишек Крајичек, председник друштва за очување словенских језика и

културе, наш амбасадор Проф. Александар Илић и господин Светислав Стефановић.

Рецимо на крају да је изложба изузетно медијски пропраћена па је тако после централног дневника чешке телевизије у коме је емитован прилог са изложбе, приказана специјална полчасовна емисија о овој изложби са интервјуом владике Артемија чешкој телевизији.

МАНАСТИРСКЕ СЛАВЕ, МОНАШЕЊА И РУКОПОЛОЖЕЊА

Прве недеље после празника Мале Госпојине у манастиру Кончул код Рашке одржава се велики народни сабор познат као Владичин дан. Пре сто година на овај дан тадашњи владика призренски у манастиру Кончул осветио је обновљени храм св. Николе и од тада у знак сећања на тај догађај сваке године се одржава поменути сабор. И ове, као и прошле године, на овај празник свету архијерејску литургију служио је Његово Преосвештенство Епископ рашко-призренски господин Артемије, уз саслуживање бројног свештенства и монаштва своје епархије. Прошле године поменути манастир је на овај дан званично отворен, а ове године после литургије епископ Артемије осветио је темеље за нови конак јер је постојећи мали да

Slava u manastiru Sokolica

би примио све богочежњиве душе жељне монашког живота. Том приликом Владика је позвао све присутне да, онолико колико је то у њиховој моћи, помогну изградњу овог конака, да би га, ако Бог да, следеће године на исти овај дан осветили и предали на коришћење монахињама и верницима а све у славу Божију.

Празник Покров Мајке Божије у манастиру Соколици ове године прослављен је веома свечано. Уочи овог празника коме је посвећена соколичка црква Његово Преосвештенство Епископ Артемије, служио је бденије, а сутрадан на сам дан празника и свету архијерејску литургију. Пре почетка свете литургије Владика је прво осветио предивну новоизграђену молитвеницу за паљење свећа посвећену св. Јовану Богослову. После завршене свете литургије Епископ Артемије је пререзао славски колач и честитао славу игуманији овог манастира, мати Макарији и њеним сестрама, овогодишњем домаћину и присутним верницима. Оно што је за сваку похвалу и дивљење, а што је и Владика нагласио у својој беседи, јесте неуморни труд и рад монахиња ове свете обитељи и њихово стваралаштво на разним пољима. Поред поменуте новоизграђене молитвенице у манастиру су урађене и предивне стазе од плочастог камена и лепе травнате површине. Такође, сестре се активно баве иконописом, а њихове иконе красе цркве и домове православних хришћана широм света. А за ову прилику присутним верницима су

Vladika Artemije sa novim sopo anskim monasima

промовисали своју четврту књигу коју су превеле са грчког и која носи назив Лимонар или Духовни Луг од Јована Мосхе.

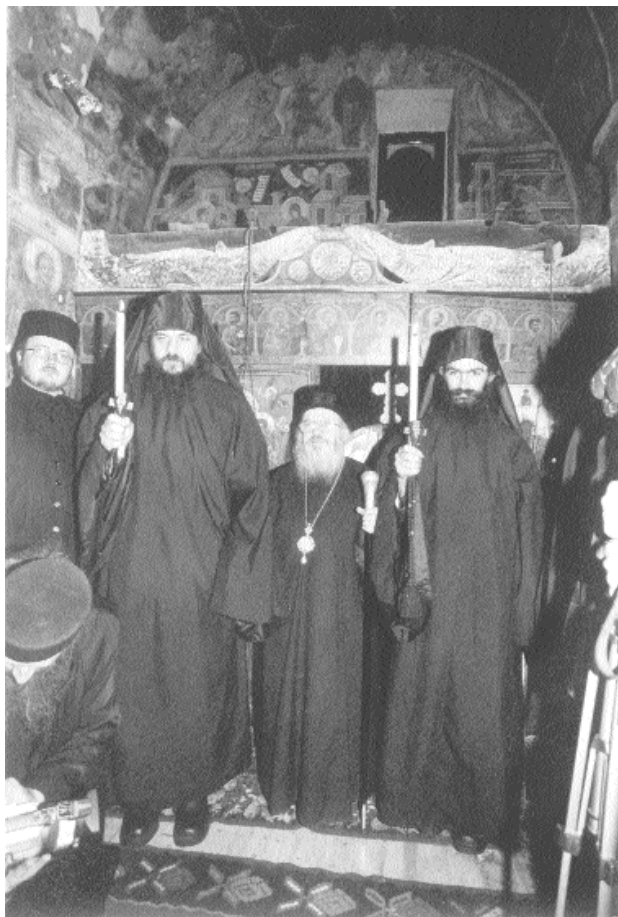
Прошло је пуне три године од како су св. Врачи Козма и Дамјан постали заштитници сопоћанске свете обитељи. Тачније пре три године мошти ових светих бесребреника пренете су из сада порушеног манастира Зочиште у Метохији где су деценијама почивале у манастир Сопоћани. И данас у манастиру Сопоћани, као до скоро у манастиру Зочиште, братија свакодневно молитвено прославља ове Божије угоднике. С друге стране и св. Врачи многоструко даривају ову обитељ разним благодатним даровима.

Тако се ове године на дан спомена ових Божијих угодника на манастир Сопоћани излила велика благодат Светога Духа. На бденију уочи празника Епископ Артемије уврстио је у ред монаха четворицу искушеника ове обитељи: Небојшу Филиповића из Чачка, Жарка Меанџију из Глине, Вујицу Стевановића из Сурдулице и Миливоја Ивановића из Ужица давши им нова монашка имена : Наум , Евсевије , Венијамин и Марко. А сутрадан на литургији Епископ Артемије рукоположио је ђакона ове обитељи оца Василија Делића у чин јеромонаха а монаха Григорија Делибашића у чин јерођакона, док је бившег настојатеља ове обитељи а сада настојатеља манастира Ђурђеви Ступови синђела Петра Улемекa унапредио у чин протосинђела а сопоћанског јеромонаха Сергија у чин синђела.

Од ове године празник преноса моштију св. великомученика Георгија познатији као Ђурђиц биће монашка слава манастира Ђурђеви Ступови а не као што је то до сада било манастира Сопоћани. Али пошто конак који се гради у манастиру Ђурђеви Ступови није успео да се доврши до овог празника и братија свечано и званично се усели у њега, слава је прослављена у манастиру Сопоћани. Уочи празника служено је бденије а на сам дан и света архијерејска литургија на којој је Епископ Артемије ђакона сопоћанске обитељи Мардарија Ковачевића рукоположио у чин јеромонаха а монаха Василија Мрђеновића из манастира Ђурђеви Ступови у чин јерођакона. После славске трпезе отишло се у манастир Ђурђеви Ступови где је обављен чин резања славског колача уз присуство доста верника који су дошли на ову свечаност.

„Монашка кошница“, други назив за матични црноречки манастир и ове године као што то чини непрекидно већ двадесет година изројила је два нова млада монаха на бденију уочи св. Архангела Михаила, храмовне славе овог манастира. Ни ниске температуре ни снежни покривач нису спречиле ни Епископа Артемија ни многобројно монаштво, свештенство и верни народ да се на овај празник окупе око кивота св. Петра Коришког и буду учесници велике духовне радости. На бденију уочи празника Његово Преосвештенство Епископ Артемије у чин мале схиме замонашио је искушеника

Мирослава Недељковића из Крагујевца давши му монашко име Климент и искушеника Горана Мирковића из Грачанице давши му монашко име Наум. Радости духовне су се продужиле и на сам дан празника. Света архијерејска литургија а на њој благодаћу Духа Светога рађају се две нове слуге Божијег олтара. Јерођакон Пан-

Vladika Artemije sa novim crnorečkim monasima

телејмон Јовановић рукоположен је у чин јеромонаха а монах Спиридон Вељковић у чин јерођакона. А један од најстарије братије по монашком стажу синђел Амвросије Јоксимовић овом приликом унапређен је у чин протосинђела. На крају литургије пререзан је

славски колач, честитана слава оцу Николају настојатељу, његовој братији, домаћину славе и свим присутним и изабран нови домаћин.

Ктиторска слава манастира Високи Дечани, св.Краљ Стефан чије нетрулежне мошти вековима почивају у дечанској цркви и ове године као и претходне две прослављена је без слободе и основних људских права за житеље ове обитељи. Разлози због чега је то тако свима су мање више познати па их нећемо овом приликом износити. Оно што радује и што даје снаге да се све тешкоће и искушења с благодарношћу претрпе јесте то да је и ове године као и прошле манастир Дечани за своју славу добио четири нова монаха. На бденију које по свему подсећа на бденија великих светогорских лаври Његово Преосвештенство Епископ Артемије у чин мале схиме замонашио је искушенике Предрага Биговића из Крагујевца, Драгомира Диклића из Оточца (Хрватска), Дејана Ширка из Книна

Igiman Teodosije sa svojim novim monasima

и Ивана Трајковића из Приштине давши им нова монашка имена по четворици Јеванђелиста: Матеј, Марко, Лука, Јован. А на сам дан славе на светој архијерејској литургији Епископ Артемије рукоположио је јерођакон дечанске обитељи оца Илариона Лупуловића у чин јеромонаха а монаха Данила Кандића у чин јерођакона, док је синђела Стефана Миленковића произвео у протосинђела а јеромонаха Макарија Ристића у синђела. Захваљујући труду братије манас-

тира и помоћи италијанског КФОР-а омогућено је да многобројно монаштво из црногорско-приморске епархије и других епархија као и верни народ дођу и молитвено учествују у прослави спомена св. Краља. Оно што је такође од великог значаја јесте да је ове године на слави у Дечанима наша држава имала свог високог представника, министра вера у влади СР Југославије проф. др Богољуба Шијаковића, коме је да се подсетимо прошле године био забрањен долазак од стране КФОР-а и био је задржан на граници. Својим овогодишњим доласком, даровима и беседом за време трпезе љубави учинио је славу радоснијом и свечанијом, на чему смо му сви дубоко захвални. Гости славе били су и високи представници КФОР-а и УНМИК-а. И Срби из Ораховца, Хоче и Гораждевца, јединих српских енклава у Метохији дошли су да се помоле св. Краљу за свој опстанак и да честитају славу братији манастира.

Одмах после свечаног ручка Епископ Артемије је кренуо из манастира Дечани уз пратњу специјалних полицијских снага УНМИК-а за манастир св. Архангела код Призрена да би ту на бденију уочи недеље замонашио двојицу искушеника те обитељи Владимира Стошића из Београда и Вању Милојевића из Ниша, и тиме окончао овогодишњи новембарски циклус монашења. Поменута два искушеника такође су замонашена у чин мале схиме са новим монашким именима Варсануфије и Јован. А сутрадан у недељу на архијерејској литургији Епископ Артемије рукоположио је монаха Бенедикта Прерадовића сабрата архангелске обитељи у

Vladika Artemije sa novim monasima u manastiru Sv. Arhangela kod Prizrena

чин јерођакона а јеромонаха Нектарија Воргучића унапредио у чин протосинђела.

Девич. Чудесан са већ мистичним приповедањем о чудима које исходе из ове светиње и до наших дана.

Данас једини православни светилник у окружењу неповољном, непобожном, нељудском. На ободу Метохије у густим шумама према Клини после Србице, једна од највећих српских светиња и у њој кивот Светог Јоаникија Девичког који чудотвори и до данас.

Седам инокиња ове свете обитељи припремило је ове године славу – спомен на чудотворца који штити и чува ову светињу било је домаћин свом најдражем госту Епископу Рашко-призренском Артемију, затим Митрополиту Црногорско-приморском Амфило-

хију, са његовим монаштвом као и монаштву других епархија те верном народу из многобројних српских градова.

У изузетном молитвеном расположењу већ препознатљивом за ову светињу одслужена је Света Архијерејска Литургија као и чин резања славског колача после чега су слављенице Игуманија Анастасија са сестринством позвале на трпезу љубави коју су припремиле за многобројне и драге госте, чији број је подсетио на ранија добра времена.

Свети Андреј Првозвани, брат апостола Петра, Христовим божанственим гласом први позвани следбеник, Слава је Српске Краљевске породице Карађорђевића. Први пут после 60 година мрака

Српски Престолонаследник Њ.К. Височанство Принц Александар са породицом био је милошћу Божијом у прилици да породичну крсну славу прослави на својој земљи и у својој кући – Старом Двору . За ту прилику капела посвећена Светом Андреју Првозваном, у којој 60 година није било службе поново је освећена руком и молитвама Његове Светости Српског Патријарха Павла и у њој је поново после више од пола века отпојано славословље Богу. После Архиепископске Литургије коју је служио Његова Светост, извршен је чин резања славског колача и приређен ручак за 60 званица.

У вечерњим сатима одржана су два пријема: први у Скупштини Града Београда за око 2000 званица и други у Старом Двору за око 600 званица из свих области јавног живота, међу којима су били и Епископ Рашко-призренски Артемије као и Игуман Манастира Високи Дечани Теодосије Шибалић.

Манастир Грачаница је и ове године силом прилика већ по трећи пут место молитвеног прослављања славе Епископа Рашко-призренског Артемија – Светог Николаја

Центар свих збивања не само Косовске регије , Грачаница је и седиште многих међународних организација које брину о спречавању политичких тензија у региону. И сви њихови представници, људи различити по много чему окупили су се 19. децембра не политичким већ духовним поводом на славском ручку владике Артемија а у част Светог Николаја.

Света Архиепископска Литургија и чин резања славског колача који се већ традиционално обавља у 13 часова у великој пријемној сали манастира који је ове године извршио Епископ Тимочки Јустин, још једном је показао да многобројни гости из КФОР-а, УМНИК-а и других међународних организација нису дошли на славу из протоколарних разлога већ из дубоког поштовања према владици Артемију, према њиховим речима, јединим релевантним фактором за разговоре о заједничком животу на Косову и Метохији.

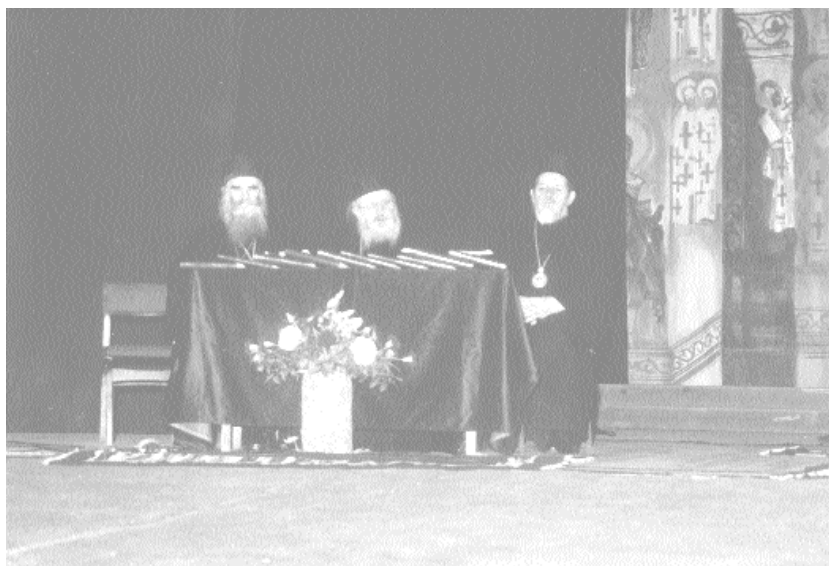
Сестринство Грачаничке светиње на челу са игуманијом мати Ефросинијом поднело је велики терет и изузетан труд у припреми ове светковине у условима далеко од нормалних, уз обилну помоћ монаха манастира Сопоћана.

Другог дана славе, такође по већ устаљеној традицији монаштво и свештенство Рашко-призренске епархије дошло је да честита славу свом Епископу и духовном оцу и проведе са њим сада већ ретке заједничке тренутке духовне и молитвене радости, уз пригодан славски ручак.

УЧЕСТВОВАЊЕ НА ДУХОВНИМ ТРИБИНАМА

По речима св. Апостола Павла да се реч Божија не да свезати то се данас у овом савременом добу најбоље показало у животу оца Јустина Поповића. Због својих речи које је писао или говорио а које су у себи имале све Божанско био је клеветан, гоњен, прогоњен а на крају и сатеран у четири зида манастирске келије од безбожних људи помраченог ума.

Данас после двадесет и једне године од Аввиног блаженог упокојења о његовим гонитељима и прогонитељима ни трага ни гласа, а његово име и његове речи изиле су се преко манастирских зидина као потоци после киша на све стране света и њима хране душе

Promocija Sabranih dela oca Justina u Vačevu

безброј православних хришћана широм васељене. Све те Божанске речи које је ортац Јустин написао и изговорио, вредне ћелијске монахиње технички су средиле и започеле са штампањем и издавањем Сабраних дела оца Јустина. Од планираних тридесет томова до сада је издато десет.

Издавање десетог тома био је повод да се у недељу 16. децембра у Дому културе у Ваљеву одржи духовно вече под називом „Промоција сабраних дела оца Јустина“ у организацији манастира Ћелије.

Духовно вече је отворио Епископ шабачко-ваљевски г Лаврентије као домаћин. О оцу Јустину из личног искуства говорио је његов духовни син Епископ рашко-призренски Артемије. О духовном стваралачком благу оца Јустина говорио је његов други духовни син Митрополит црногорско-приморски Амфилохије. Свештеник Милорад Голијан из Сремске Митровице говорио је о два докторским дисертацијама које је написао отац Јустин, прва о Достојевском а друга о св. Макарију Египатском. Књижевник и публициста Предраг Драгић-Кијук говорио је о Православној цркви и екуменизму по оцу Јустину.

У програму су још учествовали драмски уметници који су читали неке одломке из дела оца Јустина и ваљевски хор Хаџирувим.

Из свега што се чуло те вечери о оцу Јустину може се закључити да је српски народ у оцу Јустину добио једног великог православног путовођу, мислиоца и философа а пре свега и испред свега, светитеља чије право време по речима оца Милорада Голијана тек треба да дође. Св. оче Јустине моли Бога за нас.

ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ

Своју последњу седницу у овој години СНВ КиМ одржана је 22. децембра у конаку манастира Грачаница. Седницом је председавао председник СНВ КиМ Епископ рашко-призренски и косовско-метохиски др Артемије Радосављевић.

Месец децембар је месец када се свде биланси и рачуни рада у години која је већ на измаку. Тако је и СНВ на овој једанаестој седници по реду направило резиме догађаја и својих активности на опстанку српског народа на КиМ а којих је у овој години било много и од пресудног значаја.

После уобичајене расправе Веће је усвојило неколико важних закључака.

Новембарски избори су оцењени као задовољавајући за Србе имајући у виду да је постојала јака антиизборна кампања коју су водили неки државни функционери и политички лидери.

Веће је подржало стварање коалиције „ПОВРАТАК“ и учествоваће у њеном раду преко својих чланова који су део те коалиције.

Веће такође сматра да је „ЗАКЛЕТВА“ положена пред Његовом Светошћу Патријархом српским г. Павлом у Пећкој Патријаршији значајна јер обавезује све који су је положили на јединство и слогу и тиме показати пример целокупној српској заједници на КиМ како превазићи све међусобне поделе и разлике које су до сада нанеле много штете Србима на КиМ.

Од сада ће како је предложено СНВ КиМ деловати као невладин организација ради успешнијег деловања и остваривања својих циљева.

Све у свему општи закључак свих је да је у овом трогодишњем послератном периоду СНВ КиМ на челу са Епископом Артемијом сачувало душу српскога народа и да такво треба и да остане душа српскога народа КиМ не мењајући не смањујући своје активности на опште добро.

јерођакон Варнава Димитријевић

САДРЖАЈ

УМЕСТО УВОДА

Молитвено уздисање јеросхимонаха Партенија (Кијевског)	5
Молитва светим новомученицима и исповедницима руским	7

ДУХОВНИ ПУТОКАЗИ

<i>Димитрије Целенџидис</i> Монаштво и православље вере	9
Монашка жетва у Епархији рашко-призренској	19

ДУХОВНИ ЖИВОТ

<i>Владика Николај Велимировић</i> О тајанственим гласовима	21
---	----

УМЕТНОСТ И ИСТОРИЈА

<i>др Предраг Ристић</i> Свековскометохијске сеобе	33
<i>Живорад Јанковић</i> Старе српске биографије	51

БЕСЕДЕ

<i>Св. Јован Златоуст</i> Беседе на посланицу светог апостола Павла Римљанима	65
---	----

ИЗ СТАРЕ ЦРКВЕНЕ ШТАМПЕ

<i>Вл. Мајевски</i> Смрт владике Николаја	73
---	----

АКТУЕЛНЕ ТЕМЕ

<i>Горан Раденковић</i> Теологија и екологија	87
---	----

МЕЂУЦРКВЕНА ХРОНИКА

<i>Живица Туцић</i> Вести из Руске цркве	93
--	----

САВРЕМЕНА ХРОНИКА

<i>јерођакон Варнава</i> Савремена хроника	107
--	-----

